

Załącznik nr 1 do uchwały.....
Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego
z dnia

Obszar objęty Programem, w którym naruszone zostały standardy jakości środowiska – średniodobowe poziomy dopuszczalne pyłu zawieszonego PM10 wraz z wielkością tych przekroczeń oraz źródłami ich wprowadzania do powietrza.

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU OBJĘTEGO PROGRAMEM OCHRONY POWIETRZA

POŁOŻENIE, DANE TOPOGRAFICZNE I DEMOGRAFIA

Strefę aglomeracja bydgoska stanowi miasto Bydgoszcz, które zajmuje obszar 176 km², co plasuje ją na 8 pozycji w kraju pod względem wielkości. Położone jest nad rzeką Brdą, u jej ujścia do Wisły oraz Kanałem Bydgoskim. Jest największym miastem województwa kujawsko-pomorskiego z siedzibą Wojewody Kujawsko-Pomorskiego położonym w północnej części Polski. Położenie geograficzne miasta na mapie to szerokość północna 53°07', długość wschodnia 18°00'. Wyniesienie Bydgoszczy jest na poziomie 60 m n.p.m.

Miasto Bydgoszcz znajduje się na styku kilku regionów fizyczno- geograficznych Polski tj. pojezierza Krajeńskiego, Doliny Brdy, Wysoczyzny Świeckiej, Doliny Fordońskiej, Pojezierza Chełmińskiego oraz Kotliny Toruńskiej. Od zachodu Bydgoszcz graniczy z terenami Doliny Kanału Bydgoskiego i Doliny Noteci, które charakteryzują się znacznym udziałem łąk i pastwisk wykształconych na glebach organicznych z gęstą siecią kanałów melioracyjnych, które regulują stosunki wodne tych obszarów. Południowa część miasta styka się z jednym z największych obszarów wydm śródlądowych w Polsce tj. Wydm Puszczy Bydgoskiej, które prawie w całości są porośnięte lasem sosnowym. Lasy to istotny element wpływający na położenie i rozwój przestrzenny Bydgoszczy. Zajmują one około 22% powierzchni miasta i otaczają je dużymi kompleksami zarówno od południa Puszcza Bydgoską, jak i od północy - zespołem lasów Doliny Brdy, łączącymi się z Borami Tucholskimi. Wschodnią granicą miasta stanowi rzeka Wisła¹.

Miasto graniczy z powiatami ziemskimi: bydgoskim i toruńskim. Obszar Bydgoszczy zgodnie z zapisami Studium Uwarunkowań i Zagospodarowania Przestrzennego został podzielony na 42 dzielnice zwane jednostkami urbanistycznymi. Przez miasto przebiegają drogi krajowe: nr 5, 10, 25, oraz 80. Spośród dróg wojewódzkich biegnących w granicach administracyjnych miasta można wymienić: nr 223, 256, 549, 244, 249 394, 397 oraz nr 551. Na poniższej mapie pokazano lokalizację strefy aglomeracja bydgoska (ze względu na ochronę zdrowia).

¹ źródło: Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Bydgoszczy

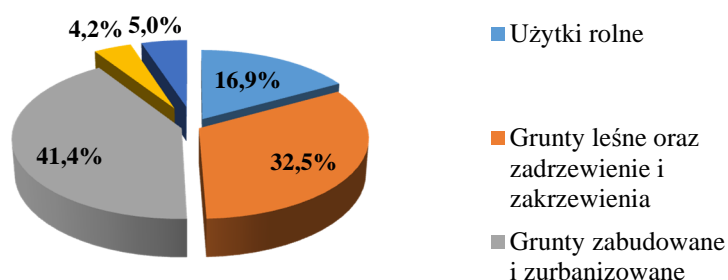

Rysunek 1. Lokalizacja strefy aglomeracja bydgoska²

Na terenie miasta najwięcej gruntów zajmują obszary zabudowane i zurbanizowane (41,4%), z czego największą powierzchnię zajmują tereny mieszkalne i drogi. Grunty leśne oraz zadrzewienia i zakrzewienia zajmują prawie 1/3 powierzchni miasta (32,5%). Prawie 17% powierzchni miasta zajmowane są przez użytki rolne, przede wszystkim grunty orne. Grunty pod wodami zajmują

² źródło: opracowanie własne

powierzchnię 4,2% miasta, są to głównie wody płynące. Użytki ekologiczne, nieużytki oraz tereny stanowią łącznie 5% powierzchni miasta.³

Rysunek 2 Sktura użytkowania gruntów w mieście Bydgoszcz

Na terenie miasta możemy wyznaczyć grunty należące do:

- Skarbu Państwa,
- gminy,
- jednostek samorządowych,
- grunty prywatne.

Ze względu na 8 pozycję w Polsce, pod względem liczby ludności i powierzchni, miasto stanowi ważne ogniwo w systemie osadniczym kraju.

Liczba ludności miasta Bydgoszczy od kilku lat systematycznie maleje. Różnica w liczbie mieszkańców z roku 2005 do roku 2015 to nieco ponad 10 tys. Zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS liczba ludności w 2015 roku w mieście Bydgoszcz wynosiła 355 645. Gęstość zaludnienia w mieście systematycznie spada. W 2005 roku wynosiła 2 098 os/km², natomiast w 2015 roku spadła do 2 021 os/km². W tabeli poniżej przedstawiono liczbę ludności w dzielnicach miasta (dane szacunkowe XII 2014 r.).

Tabela 1. Szacunkowa liczba ludności mieszkająca wraz miasta Bydgoszcz⁴

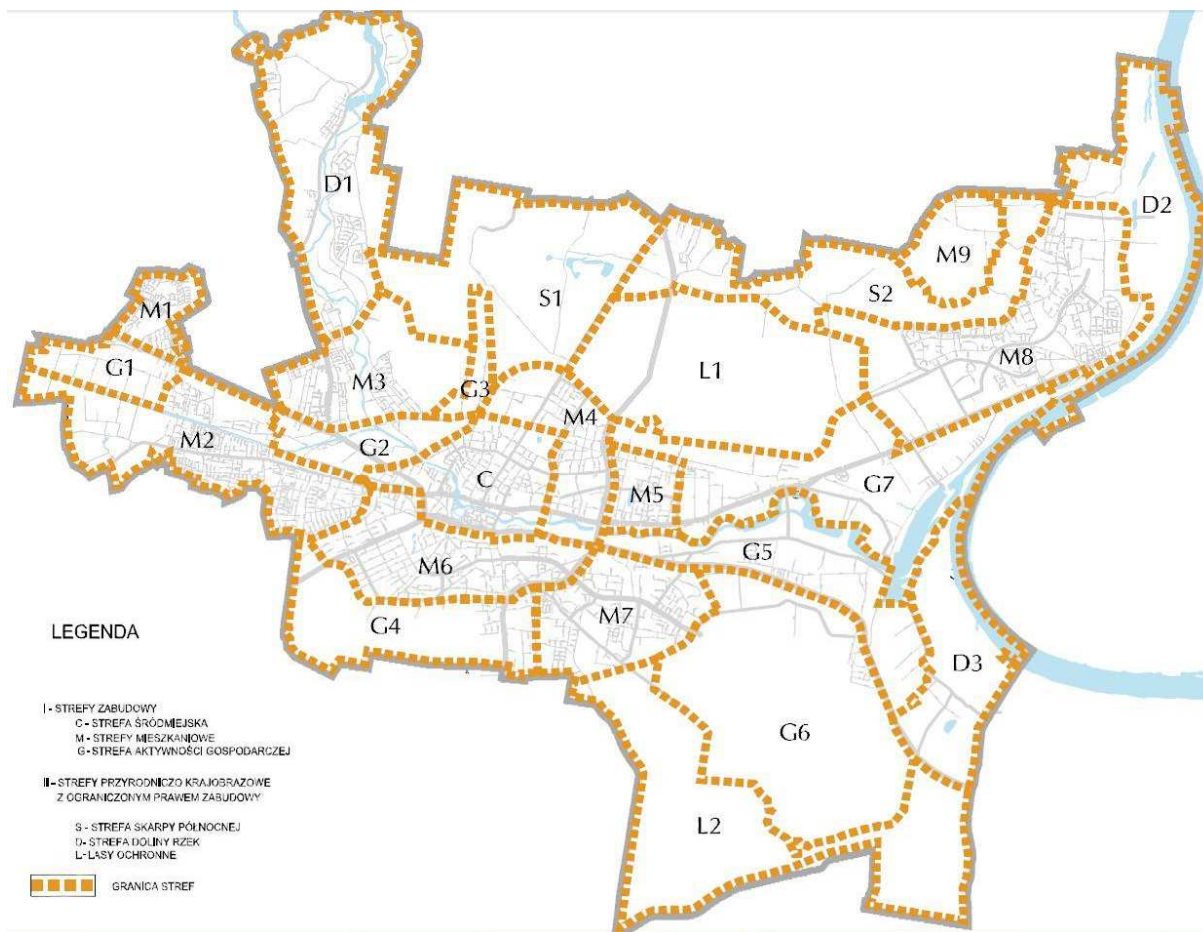
lp.	dzielnice Bydgoszczy	ludność ogółem [tys. osób]	strefa zagospodarowania przestrzennego
1	Opławiec	1,24	dolin rzek
2	Smukała	0,64	dolin rzek
3	Piaski	2,38	dolin rzek
4	Rynkowo	0,01	aktywności gospodarczej, skarpy północnej
5	Myślęcinek	0,23	skarpy północnej
6	Las Gdański	0,49	skarpy północnej, lasów ochronnych
7	Fordon	71,85	mieszkaniowa, aktywności gospodarczej, skarpy północnej, dolin rzek, lasów ochronnych
8	Osowa Góra	13,97	mieszkaniowa, aktywności gospodarczej
9	Flisy	0,92	mieszkaniowa, aktywności gospodarczej
10	Czyżkówko	8,31	mieszkaniowa, aktywności gospodarcze, dolin rzek

³ źródło: Program ochrony środowiska dla miasta Bydgoszczy na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020

⁴ źródło: Opracowanie na podstawie danych ze strony Urzędu Miasta – Wydział Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Bydgoszczy; Urząd Statystyczny w Bydgoszczy.

lp.	dzielnice Bydgoszczy	ludność ogółem [tys. osób]	strefa zagospodarowania przestrzennego
11	Jachcice	3,75	mieszkaniowa, aktywności gospodarcze, skarpy północnej
12	Zawisza	1,65	mieszkaniowa
13	Leśne	11,01	mieszkaniowa
14	Prądy	0,66	strefa mieszkaniowa
15	Miedzyń	11,68	mieszkaniowa
16	Okole	11,44	śródmiejska, aktywności gospodarczej
17	Jary	6,09	mieszkaniowa
18	Wilczak	4,18	mieszkaniowa
19	Błonie	16,21	mieszkaniowa aktywności gospodarczej
20	Bocianowo	11,4	śródmiejska
21	Bielawy	6,45	mieszkaniowa
22	Śródmieście	21,05	śródmiejska
23	Skrzetusko	4,77	mieszkaniowa
24	Babia Wieś	1,59	śródmiejska, strefa mieszkaniowa
25	Bartodzieje	24,16	mieszkaniowa
26	Bydgoszcz Wschód	1,52	aktywności gospodarczej
27	Sierniczek	0,97	aktywności gospodarczej
28	Brdujście	1,29	aktywności gospodarczej
29	Zimne Wody	1,7	aktywności gospodarczej
30	Łęgnowo II	0,87	aktywności gospodarczej, doliny rzeki Wisły
31	Szwederowo	32,51	mieszkaniowa
32	Wzgórze Wolności	11,54	mieszkaniowa
33	Górzyskowo	9,39	mieszkaniowa
34	Biedaszkowo	0,24	aktywności gospodarczej
35	Lotnisko	0	aktywności gospodarczej
36	Bielice	0,4	aktywności gospodarczej
37	Kapuściska	23,92	mieszkaniowa, aktywności gospodarczej
38	Wyżyny	28,86	mieszkaniowa
39	Glinki	6,35	mieszkaniowa, aktywności gospodarczej
40	Czersko Polskie	0,04	aktywności gospodarczej
41	Łęgnowo I	1,91	aktywności gospodarczej
42	Wypaleniska	0,01	aktywności gospodarczej, lasów ochronnych

Zgodnie z przedstawionymi danymi największą liczbę ludności obserwuje się w dzielnicach: Fordon, Szwederowo oraz Wyżyny należących do strefy mieszkaniowej.

Rysunek 3 Strefy zabudowy miasta Bydgoszcz

CZYNNIKI KLIMATYCZNE MAJĄCE WPLYW NA POZIOM SUBSTANCJI W POWIETRZU

Miasto Bydgoszcz położone jest w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego, na obszarze wzajemnego przenikania się wpływów kontynentalnych ze wschodnich obszarów Europy, morskich z obszaru Morza Bałtyckiego i oceanicznych z obszaru Oceanu Atlantyckiego. Przejściowość ta uwidacznia się zmiennymi stanami pogody, które uwarunkowane są napływającymi masami powietrza.

Cyrkulacja zachodnia i południowo-zachodnia powoduje, że dominują masy powietrza oceanicznego nad kontynentalnymi. Wilgotne masy powietrza polarno-morskiego kształtują pogodę nad analizowanym obszarem przez 2/3 czasu w roku – głównie latem i jesienią, zdecydowanie rzadziej zimą. Latem powodują ochłodzenie, wzrost zachmurzenia, często również opady. Natomiast zimą przenoszą ocieplenie, a nawet odwilż oraz zamglenia, wzrost zachmurzenia oraz opady śniegu. Napływające od wschodu masy powietrza kontynentalnego są przyczyną upalnej pogody w lecie oraz mrozów w zimie.

W sąsiedztwie Bydgoszczy nie występują istotne uwarunkowania lokalne, mogące posiadać właściwości pogodotwórcze przede wszystkim orograficzne takie jak: występowanie łańcuchów górskich, wielkich zbiorników wodnych. Obiektami, które wpływają na właściwości atmosfery w okolicy miasta są wyniesienia Garbu Pomorskiego, doliny: Wisły, Brdy i Kanału Bydgoskiego, kompleksy leśne Borów Tucholskich i Puszczy Bydgoskiej.

Średnia temperatura powietrza w Bydgoszczy z wielolecia 1945 r. - 1994 r. wynosi 8,4°C, przy średniej temperaturze okresu wegetacyjnego wynoszącej około 12,5°C. Najzimniejszymi miesiącami są styczeń i luty ze średnimi temperaturami -3,0°C i -4,5°C, a najcieplejszym lipiec ze średnią temperaturą ok. 18 °C. Najniższą temperaturę w Bydgoszczy zanotowano 1 lutego 1956 r. (26,9°C), a najwyższą 31 lipca 1994 r. (38,0°C). Dni z przymrozkami występują w ciągu roku ok. 100-110, natomiast z całodobowym mrozem od 10 do 15. Dni z pokrywą śnieżną jest średnio od 50 do 70. W ciągu roku jest od 20 do 30 dni gorących z temperaturą maksymalną powyżej 25°C.

Najchłodniejszym miesiącem w roku 2015 był styczeń ze średnią temperaturą 2°C. Pokrywa śnieżna na terenie Bydgoszczy zalega przez ok. 50-70 dni. Najcieplejszym miesiącem był sierpień ze średnią temperaturą 23°C. W Bydgoszczy obserwuje się najniższe roczne sumy opadów w Polsce, wynoszące 680 mm, co w konsekwencji powoduje powstawanie obszarów charakteryzujących się znacznymi niedoborami wody.

OBSZARY CHRONIONE NA TERENIE STREFY

Blisko 35% powierzchni Bydgoszczy jest obszarem prawnie chronionym, z tego 8,5% (1 486 ha) przypada na park krajobrazowy, zaś 26,4% na obszary trzech fragmentów chronionego krajobrazu (4 600 ha).

Na terenie Bydgoszczy występują następujące formy ochrony przyrody:

- obszary Natura 2000;
- obszary chronionego krajobrazu;
- park krajobrazowy;
- użytki ekologiczne;
- pomniki przyrody.

Obszary Chronionego Krajobrazu

Na terenie Bydgoszczy zostały utworzone trzy obszary chronionego krajobrazu:

- **Obszar Chronionego Krajobrazu Północnego Pasa Rekreacyjnego Miasta Bydgoszczy** - zajmuje powierzchnię 2 640,0 ha. Obszar znajduje się w północnej części miasta Bydgoszczy oraz w gminie Osielsko. Łączy się w spójny system ekologiczny ze strefami ochronnymi krawędzi doliny Wisły (na północnym wschodzie) i obszarem Zalewu Koronowskiego na zachodzie i północy. Obejmuje strefę krawędziową. W obrębie terytorium miasta obszar obejmuje fragment Zbocza Fordońskiego, Las Gdański z ujęciami wód podziemnych, Leśny Park Kultury i Wypoczynku oraz górny taras Fordonu. Obszar został utworzony ze względu na duże walory estetyczne i krajobrazowe, jak również przyrodnicze stref krawędziowych. Z uwagi na walory krajobrazowe i przyrodnicze jest popularnym miejscem wypoczynku mieszkańców. Znajduje się tu także jedno z nielicznych udokumentowanych stanowisk puszczyka w Bydgoszczy;

- **Obszar Chronionego Krajobrazu Zalewu Koronowskiego** - zajmuje powierzchnię 28 687 ha. Administracyjnie położony jest na terenie gminy Koronowo oraz północno-zachodnich fragmentach miasta Bydgoszczy - w dzielnicach Smakuła i Opławiec i zajmuje powierzchnię około 889,87 ha. Pod względem fizyczno-geograficznym jest położony na obszarze mezoregionu Doliny Brdy do której od wschodu przylega Wysoczyzna Świecka, a od zachodu Pojezierze Krajeńskie. Obszar ten obejmuje w większości tereny leśne, należące do kompleksu Borów Tucholskich. Zalew Koronowski jest częścią wodnego turystycznego szlaku rzeki Brdy;

- **Obszar Chronionego Krajobrazu Wydm Kotliny Toruńsko-Bydgoskiej część wschodnia i zachodnia** - cały obszar zajmuje powierzchnię około 28 100 ha i jest podzielony na dwa podobszary (część zachodnia i wschodnia). Obszar znajduje się na południe od Bydgoszczy, wkraczając

na terytorium miasta w okolicy lasów położonych na południe od terenów byłych Zakładów Chemicznych "Zachem" i Bydgoskiego Parku Przemysłowego oraz ciągnie się w kierunku wschodnim, wzdłuż południowej granicy miasta Bydgoszczy.

Nadwiślański Park Krajobrazowy

Zespół Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego (ZPKChiN) został powołany w 2003r. z utworzonego w 1993 r. Zespołu Nadwiślańskich Parków Krajobrazowych oraz utworzonego w 1998r. Chełmińskiego Parku Krajobrazowego. Jest on rozciągnięty po obu stronach rzeki Wisły na odcinku od Bydgoszczy do Nowego na długości ok. 100 km obejmując powierzchnię 55 642,5 ha, z czego 22 336,0 ha zajmuje obszar Chełmińskiego Parku Krajobrazowego natomiast pozostałą część tj. 33 306,5 ha stanowi obszar Nadwiślańskiego Parku Krajobrazowego. W granicach administracyjnych miasta Bydgoszczy znajduje się fragment Nadwiślańskiego Parku Krajobrazowego, wchodzącego w skład Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego. W granicach miasta jest około 1 486 ha powierzchni parku i przebiega głównie północną skarpą pradoliny, od Myślęcinka po Fordon.

Rezerwaty przyrody

Na terenie administracyjnym miasta nie występują rezerwaty przyrody, jednakże wokół Bydgoszczy, w promieniu 20 km znajduje się 18 rezerwatów przyrody: leśnych, florystycznych, krajobrazowych oraz torfowiskowych. Najbliżej położone są dwa rezerwaty: Las Mariański w rejonie bydgoskiego zakola Wisły (graniczące przez Wisłę z dzielnicą Fordon i Brdujście) oraz Kępa Ostromecka.

Użytki ekologiczne

Na terenie Miasta Bydgoszczy od 2009 r. znajduje się jeden użytek ekologiczny „Zielona Ostoja”, który obejmuje torfowisko o powierzchni 3,02 ha.

Na etapie projektowania są jeszcze kolejne, które będą stanowiły użytki ekologiczne miasta Bydgoszczy.

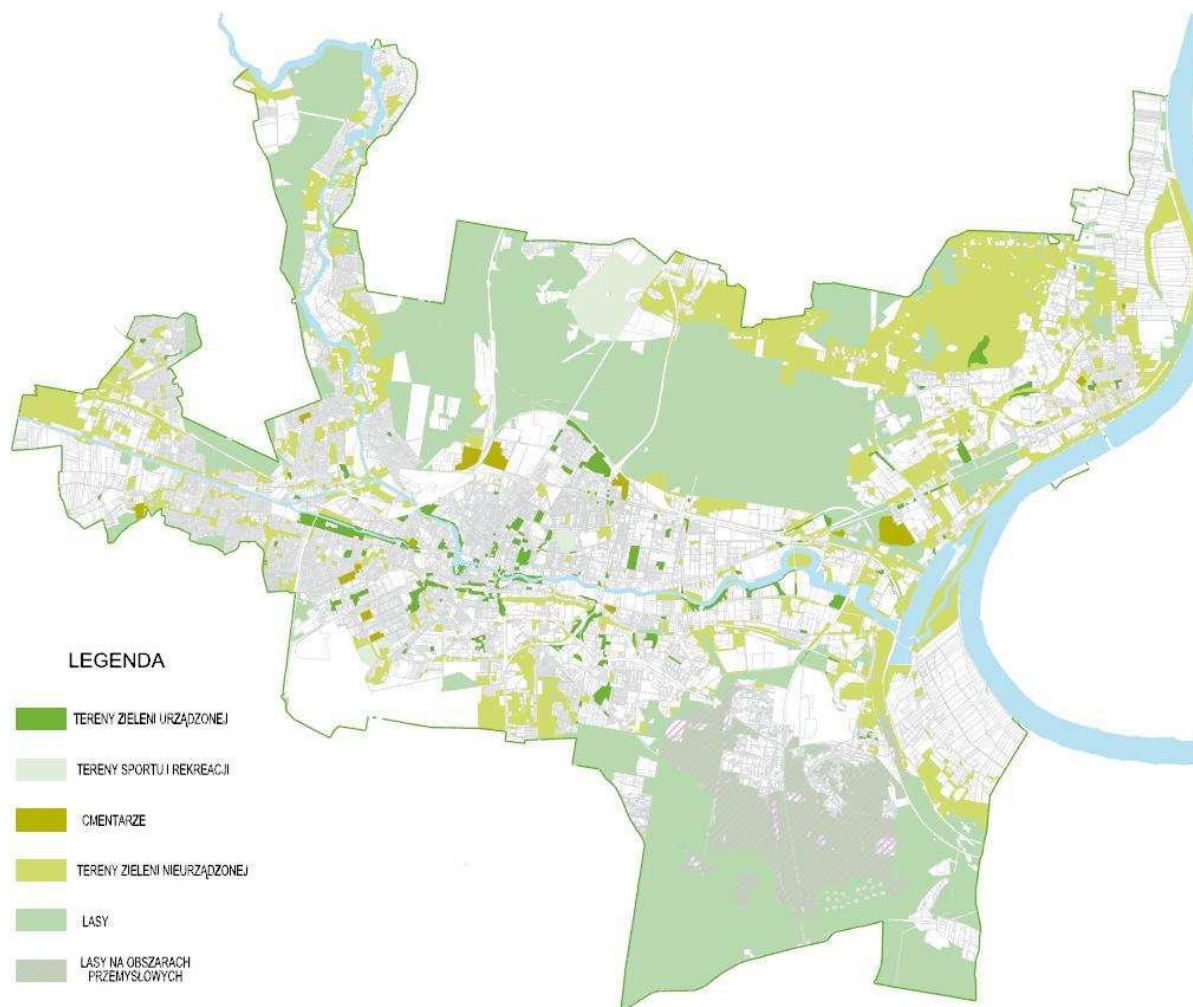
Pomniki przyrody

W Bydgoszczy wg rejestru pomników przyrody (2012 r.) znajduje się 95 obiektów, w tym 91 pomników przyrody ożywionej takich jak:

- pojedyncze drzewa,
- skupiska drzew,
- 4 pomniki przyrody nieożywione: 3 głązy narzutowe i źródło.

Szczególną cechą jest występowanie w tej kategorii form ochrony zarówno obiektów pojedynczych (drzewa, głązy) jak i ich zespołów (grupy, aleje drzew).

Lasy położone wzdłuż Doliny Brdy stanowią korytarz ekologiczny łączący węzły ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym: Pradolinę Toruńsko-Eberswaldzką z Borami Tucholskimi. Na kolejnych rysunkach przedstawiono tereny zieleni miasta Bydgoszczy.

Rysunek 4 Tereny zieleni miasta Bydgoszcz⁵

Obszary Natura 2000

Na terenie miasta Bydgoszczy wyznaczono dwa obszary specjalnej ochrony ptaków i dwa specjalne obszary ochrony siedlisk⁶:

- **PLB040003 Dolina Dolnej Wisły** – obszar został zaklasyfikowany jako OSO w listopadzie 2004 roku. Jego całkowita powierzchnia wynosi 33 559,0 ha, z czego na terenie miasta Bydgoszczy przypada

1 007,01 ha. Obszar ten obejmuje osiedle Niepodległości (łąki), okolice Mariampola, dalej biegnie wzdłuż koryta rzeki Wisły, dochodzi do Brdujścia, następnie wzdłuż koryta Brdy dochodzi do ul. Starotoruńskiej. Obszar jest ostoją ptasią o randze europejskiej E 39. Wisła przepływa w granicach obszaru przez kilka dużych miast, jak: Toruń, Bydgoszcz, Grudziądz, Tczew;

- **PLB300001 Dolina Środkowej Noteci i Kanału Bydgoskiego** - obszar został zaklasyfikowany jako OSO w listopadzie 2004 roku. Jego całkowita powierzchnia wynosi 32 672,1 ha, z czego na terenie miasta Bydgoszczy przypada 52,91 ha, położonych w zachodnich krańcach miasta. W obrębie obszaru znajdują się 2 ostoje ptaków o randze europejskiej: E37 (Stawy Ostrówek i Smogulec) i E38 (Stawy Ślesin i Występ). Występuje co najmniej 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 8 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Zachodnia część pradoliny, objęta przez obszar jest

⁵ źródło: Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego Bydgoszczy

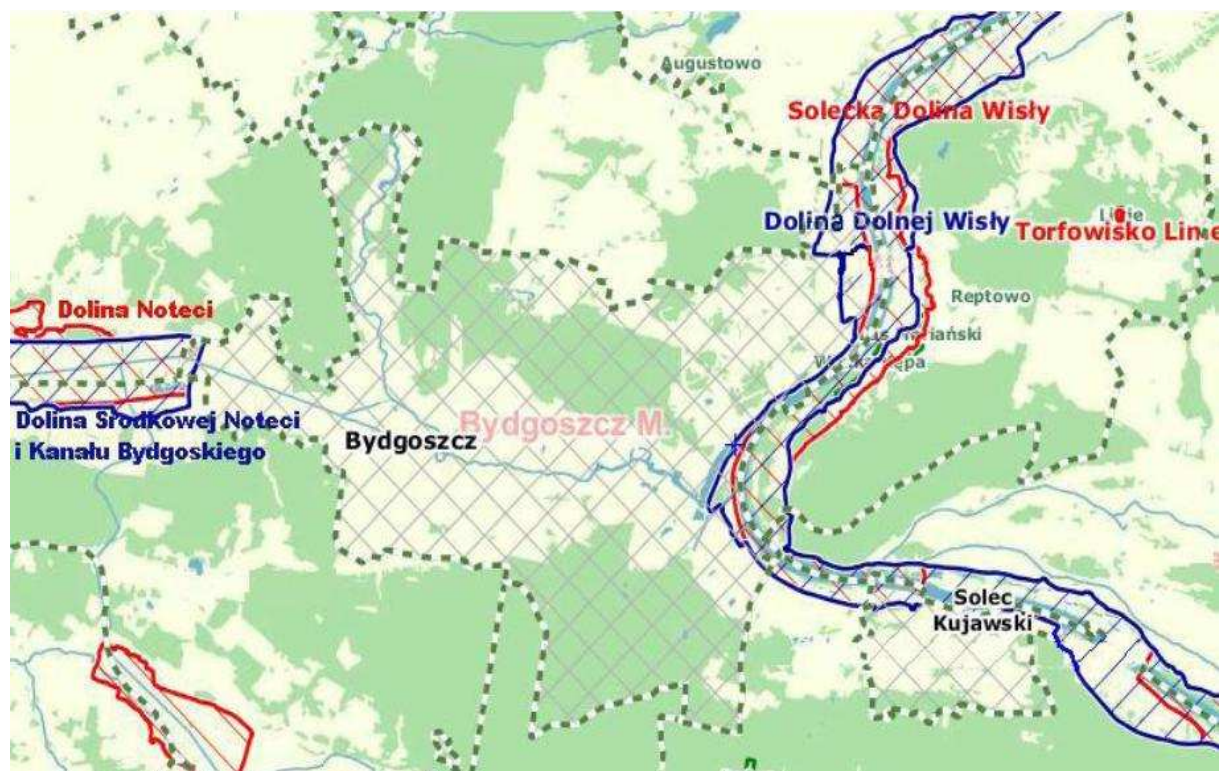
⁶ źródło: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Bydgoszczy

obecnie doliną Noteci. Część wschodnia jest doliną żeglownego Kanału Bydgoskiego, wybudowanego w końcu XVIII w., łączącego dorzecza Odry i Wisły;

- **PLH300004 Dolina Noteci** – obszar został zatwierdzony jako OZW w lutym 2008 roku. Jego całkowita powierzchnia wynosi 50 531,99 ha, z czego na terenie miasta Bydgoszczy przypada 52,9142 ha, a granica obszaru biegnie wzdłuż obwodnicy Bydgoszczy, zahaczając o osiedle Prądy. Obszar jest w dużej części zajęty przez torfowiska niskie, z fragmentami zalewowych łąk i trzcinowisk,

z enklawami zakrzewień i zadrzewień. Na zboczach doliny znajdują się płaty muraw kserotermicznych. Teren przecinają kanały i rowy odwadniające. Liczne są starorzecza i wypełnione wodą doły potorfowe. Miejscami występują rozległe płaty łągów. Łąki są intensywnie użytkowane;

- **PLH040003 Solecka Dolina Wisły** - obszar został zatwierdzony jako OZW w marcu 2009 roku. Powierzchnia całkowita wynosi 7 030,1 ha, z czego na teren miasta Bydgoszczy przypada 536,13 ha, a granica obszaru na terenie miasta biegnie wzdłuż osiedla Niepodległości, dzielnicy Fordon i Brdujście. Obszar obejmuje część ekologicznego korytarze Wisły. Obszar jest fragmentem ostoi ptasiej o znaczeniu zarówno dla ptaków lęgowych jak i migrujących.

Rysunek 5 Obszary Natura 2000 na terenie miasta Bydgoszcz⁷

UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Celem poniższej analizy jest określenie uwarunkowań i kierunków, wynikających z obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Bydgoszczy, mających wpływ na aspekty ochrony powietrza. Wskazanie obowiązujących zapisów w zakresie uwarunkowań dla miasta, zobrazuje możliwości i wytyczne stawiane przez gospodarkę przestrzenną, a mające wpływ na standardy jakości powietrza.

⁷ źródło: RDOŚ Bydgoszcz

Tabela 1 Uwarunkowania wynikające ze studium zagospodarowania przestrzennego miasta Bydgoszcz

obszar	uchwała	uwarunkowania, założenia
Bydgoszcz	<p>Uchwała Nr L/756/09 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 15 lipca 2009 r. w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Bydgoszczy zmieniająca uchwałę Nr XLVI/980/05 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 27 kwietnia 2005 r., która zmieniła Uchwałę Nr XVII/513/99 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 24 listopada 1999 r.</p>	<p>Główne kierunki rozwoju struktury funkcjonalno-przestrzennej Miasta;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ukształtowanie strefy śródmiejskiej z obszarem centralnym, w tym poprawa dostępności komunikacyjnej z preferencją dla komunikacji zbiorowej i pieszej; 2. Rewaloryzacja i rewitalizacja strefy śródmiejskiej, m.in. poprzez budowę obwodnic śródmiejskich z parkingami wielopoziomowymi; 3. Rozwój mieszkalnictwa poprzez modernizację i intensyfikację istniejących osiedli zabudowy jednorodzinnej; 4. Kształtowanie miejskiego systemu przyrodniczego w formie zapewniającej ciągłość przestrzenno-funkcjonalną obszarów środowiska naturalnego i zieleni w strefach zurbanizowanych; 5. Realizacja polityki transportowej miasta opartej na strefowaniu dostępności komunikacyjnej; 6. Utrzymanie i rozwój transportu publicznego: <ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie i rozwój sieci linii autobusowych na sieci ulic układu podstawowego, - rozwój sieci linii tramwajowych wraz z budową zajezdni tramwajowo - autobusową w rejonie skrzyżowania ulic: Andersa - Bora Komorowskiego; 7. Utrzymanie i rozwój układu drogowego: <ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie istniejącej sieci drogowej i rozbudowa układu podstawowego; - utrzymanie i rozbudowa ulic zbiorczych: budowa obwodnicy Fordonu, budowa połączenia ulicy Andersa do ul. Wyzwolenia; 8. Utrzymanie i rozwój systemu ciągów rowerowych; 9. Poprawa organizacji ruchu, np. właściwie zsynchronizowanie sygnalizacją świetlną, co zapewni dobrą płynność ruchu; 10. Polityka inwestycyjna w zakresie rozwoju źródeł ciepła zmierzająca w kierunku modernizacji odtworzeniowej istniejących urządzeń dla zachowania racjonalnego i oszczędnego użytkowania energii; 11. Likwidacja przestarzałych kotłowni lokalnych podłączając obiekty do miejskiej sieci ciepłowniczej lub też modernizować je przechodząc na inne, mniej uciążliwe dla środowiska paliwa; 12. Opracowanie i sukcesywnie wdrażanie programu restrukturyzacji gospodarki ciepłej miasta, szczególnie dzielnic śródmiejskich, poprzez likwidację indywidualnego ogrzewania piecami węglowymi; 13. Uzupełnienie systemu ciepłowniczego poprzez zastąpienie lokalnych kotłowni opalanych węglem na olej opałowy gaz ziemny, propan lub inne niekonwencjonalne źródła energii; 14. Na obszarze zasilania z systemu ciepłego, przy podłączaniu odbiorców istniejących i projektowanych, powinno być preferowane zasilanie z tego systemu, za wyjątkiem odbiorców, do których byłoby trudno doprowadzić sieć ciepłą a łatwiejsze byłoby zasilanie gazem, energią elektryczną lub innym ekologicznym paliwem. Takie rejonu znajdują się głównie w centralnych rejonach miasta i obejmują budownictwo istniejące zasilane z kotłowni i pieców węglowych w rejonach peryferyjnych o zabudowie głównie jednorodzinnej, źródłem zasilania powinien być gaz, energia elektryczna lub inne paliwa ekologiczne. 15. Rozbudowa sieci gazowej średniego ciśnienia.

Wśród ważnych działań w ramach poprawy jakości powietrza wymienić można rozbudowę lokalnych sieci gazowniczych i ciepłowniczych. Ponadto, do stawianych celów w zakresie poprawy stanu powietrza, zaliczyć można likwidację „niskiej emisji” poprzez eliminację lokalnych kotłowni, lub zmianę tradycyjnego sposobu opalania węglem na bardziej ekologiczne, tj. gaz ziemny, olej opałowy.

SUBSTANCJA OBJĘTA PROGRAMEM

W wyniku rocznej oceny jakości powietrza w województwie Kujawsko-Pomorskim, dokonanej przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, w 2015 roku wyznaczono strefy, dla których wystąpiły ponadnormatywne stężenia przynajmniej jednej z normowanych substancji i które zostały zakwalifikowane jako strefy C, a tym samym zostały zobligowane do opracowania aktualizacji programu ochrony powietrza (POP).

Wyniki oceny zanieczyszczenia powietrza dla lat 2010-2015 ze względu na standard jakości powietrza, tj. poziom dopuszczalny stężenia pyłu zawieszonego PM10 w aglomeracji bydgoskiej przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 2 Wyniki klasyfikacji strefy aglomeracja bydgoska ze względu na przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10⁸

rok	2010	2011	2012	2014	2015
klasa wynikowa dla poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 dla obszaru strefy aglomeracja bydgoska	C	C	C	C	C

Klasyfikacja strefy pod względem stężeń pyłu zawieszonego PM10 w mieście Bydgoszcz nie ulega zmianie na przestrzeni ostatnich 5 lat. Stale utrzymuje się klasa C wskazująca na przekroczenia poziomów normy. W 2015 r. ze względu na występujące podwyższone stężenia pyłu PM10 strefa aglomeracja bydgoska została ponownie zakwalifikowana do strefy klasy C, gdzie należy opracować aktualizację Programu ochrony powietrza ze względu na przekroczenia poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Zaliczenie strefy do klasy C dla danego zanieczyszczenia oznacza konieczność wyznaczenia obszarów przekroczeń i wskazanie odpowiednio dobranych działań naprawczych.

W poniższej tabeli przedstawiono dopuszczalny poziom dla analizowanego zanieczyszczenia, obowiązujący na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu⁹.

⁸ źródło: Oceny jakości powietrza w województwie kujawsko - pomorskim za lata 2010-2015, WIOŚ Bydgoszcz

⁹ Dz. U. z 2012 r. poz. 1031

Tabela 3 Wartości kryterialne do klasyfikacji stref dla terenu kraju, ze względu na ochronę zdrowia - wartość poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10

substancja	okres uśredniania wyników pomiarów	dopuszczalny poziom substancji w powietrzu	dopuszczana częstość przekroczenia dopuszczalnego stężenia 24-godzinnego w roku kalendarzowym	termin osiągnięcia poziomów dopuszczalnych
poziomy dopuszczalne				
pył zawieszony PM10	24 godziny	50 µg/m ³	35 razy	2005
	rok kalendarzowy	40 µg/m ³	-	2005

Kody sytuacji przekroczenia

Każdemu obszarowi, na którym stwierdzono (w wyniku pomiarów czy modelowania) przekroczenie wartości dopuszczalnej lub docelowej dla poszczególnych zanieczyszczeń nadawany jest tzw. kod sytuacji przekroczenia. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie zakresu i sposobu przekazywania informacji dotyczących zanieczyszczenia powietrza¹⁰, składa się on z sześciu pól:

- kod województwa (dwa znaki),
- rok referencyjny (dwie cyfry),
- skrót nazwy strefy (trzy znaki),
- symbol zanieczyszczenia,
- symbol czasu uśredniania stężeń przekraczających poziom dopuszczalny (dla pyłu zawieszonego PM10 jest to stężenie średnioroczne określane literą (a) oraz 24 godzinne określane literą (d),
- numer kolejny obszaru przekroczeń w strefie (dwie cyfry).

W dalszej części Programu omówione są szczegółowo obszary przekroczeń. Każdemu nadano unikalny kod jednoznacznie identyfikujący obszar, np. Kp15AgBPM10a01 lub Kp15AgBIPM10d01.

WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA

Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracji bydgoskiej przygotowano ze względu na przekroczenia stężeń normatywnych substancji: pyłu zawieszonego PM10. Wstępnej analizie dla wspomnianego zanieczyszczenia dokonano w oparciu o informacje zamieszczone w rocznych ocenach jakości powietrza w województwie kujawsko-pomorskim dla kolejnych lat okresu 2010-2015 oraz w oparciu o wyniki pomiarów przekazane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA W STREFIE W LATACH 2010-2014

Poniżej opisano wyniki pomiarów oraz analizę stężeń dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10. Analiza obejmuje lata poprzedzające rok bazowy, lata 2010-2014.

W latach 2010-2014 przekroczenia dopuszczalnej wartości średniorocznej 40 µg/m³ pyłu zawieszonego PM10 zostały zarejestrowane 3-krotnie. W 2011 roku na stacji zlokalizowanej przy ul. Warszawskiej – 46,8 µg/m³ oraz w latach 2013-2014 na stacji przy Placu Poznańskim, gdzie stężenia wyniosły odpowiednio 40,2 µg/m³ i 41,3 µg/m³. Natomiast przekroczenia ze stężeniem

¹⁰Dz. U. z 2012 r. poz. 1034

24-godzinnym powyżej 50 µg/m³ notowane były na wszystkich stacjach pomiarowych w całym analizowanym okresie. Najwyższe stężenie dobowe pyłu PM10 wystąpiło w roku 2010, stężenie pyłu przekroczyło obowiązujący wówczas poziom alarmowy.

W latach 2010-2014 nie zarejestrowano przekroczeń wartości dopuszczalnej stężenia średniorocznego pyłu zawieszonego PM10 na żadnej stacji pomiarowej, przeciwnie zaś przekroczenia ze stężeniem 24-godzinnym powyżej 50 µg/m³ notowane były na wszystkich stacjach pomiarowych w każdym analizowanym roku. Najwyższe stężenie dobowe pyłu PM10 równe 295,9 µg/m³ wystąpiło w roku 2010, wtedy również stężenie pyłu przekroczyło obowiązujący wówczas poziom alarmowy. Najwięcej przypadków przekroczeń poziomu alarmowego odnotowano w 2010 r. na stacji przy Placu Poznańskim – 3 dni, następne w latach 2011 i 2012 na stacji przy ul. Warszawskiej rejestrowano po 1 dniu przekroczeń.

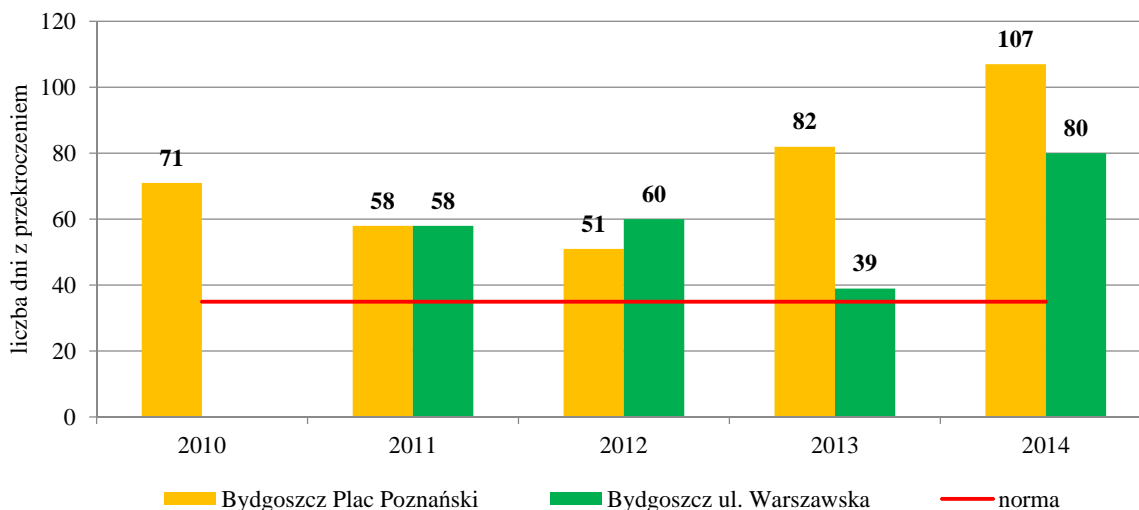
Zestawienie wyników pomiarów stężeń pyłu zawieszonego PM10 z obszaru aglomeracji bydgoskiej z lat 2010-2014 zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 4 Wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej w latach 2010-2014¹¹

wyniki pomiarów		pył zawieszony PM10 [µg/m ³]				
		2010	2011	2012	2013	2014
stacja pomiarowa		<i>Bydgoszcz ul. Ujejskiego</i>				
stężenie średnioroczne	[µg/m ³]	18,6	-	-	-	-
minimalne stężenie 24-godz.		2,0	-	-	-	-
maksymalne stężenie 24-godz.		80,0	-	-	-	-
ilość dni z przekroczeniem normy 24-godz. 50 [µg/m ³]		13	-	-	-	-
ilość dni z przekroczeniem poziomu alarmowego		0	-	-	-	-
pokrycie roku pomiarami		97,5%	-	-	-	-
stacja pomiarowa		<i>Bydgoszcz ul. Wincentego Pola</i>				
stężenie średnioroczne	[µg/m ³]	32,1	-	-	-	-
minimalne stężenie 24-godz.		6,0	-	-	-	-
maksymalne stężenie 24-godz.		79,0	-	-	-	-
ilość dni z przekroczeniem normy 24-godz. 50 [µg/m ³]		57	-	-	-	-
ilość dni z przekroczeniem poziomu alarmowego		0	-	-	-	-
pokrycie roku pomiarami		72,6%	-	-	-	-
stacja pomiarowa		<i>Bydgoszcz Plac Poznański</i>				
stężenie średnioroczne	[µg/m ³]	38,9	35,3	31,6	40,2	41,3
minimalne stężenie 24-godz.		3,7	6,0	7,9	6,2	7,9
maksymalne stężenie 24-godz.		295,9	192,0	142,5	186,3	145,8
ilość dni z przekroczeniem normy 24-godz. 50 [µg/m ³]		71	58	51	82	107
ilość dni z przekroczeniem poziomu alarmowego		3	0	0	0	0
pokrycie roku pomiarami		94,2%	100,0%	99,5%	99,7%	99,2%
stacja pomiarowa		<i>Bydgoszcz ul. Warszawska</i>				
stężenie średnioroczne	[µg/m ³]	-	46,8	37,9	29,0	35,6
minimalne stężenie 24-godz.		-	8,6	7,5	2,5	4,3
maksymalne stężenie 24-godz.		-	210,3	204,1	115,3	144,7
ilość dni z przekroczeniem normy 24-godz. 50 [µg/m ³]		-	58	60	39	80
ilość dni z przekroczeniem poziomu alarmowego		-	1	1	0	0
pokrycie roku pomiarami		-	53,4%	82,2%	98,4%	98,6%

W kolejnej części wyników pomiarów, analizie poddano liczbę dni z przekroczeniami dopuszczalnego poziomu stężeń 24-godzinnych pyłu PM10 w latach 2010-2014, zmierzonych na stacjach pomiarowych zlokalizowanych w strefie aglomeracji bydgoskiej.

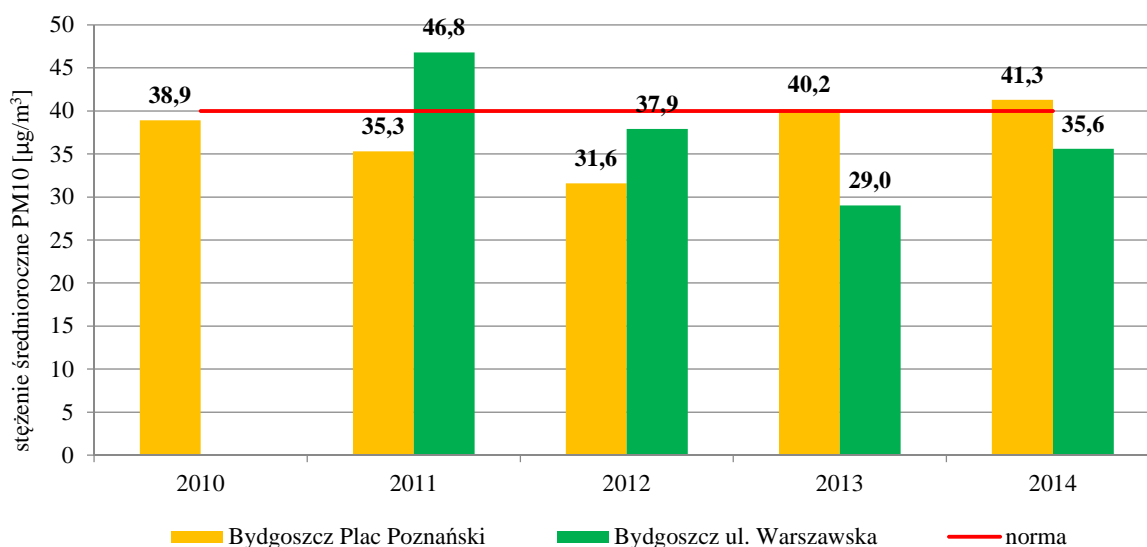
¹¹ źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

Rysunek 6 Liczba dni z przekroczeniem dopuszczalnego poziomu 24-godz. dla pyłu PM10 na przestrzeni lat 2010-2014, na stacjach pomiarowych w strefie aglomeracji bydgoskiej¹².

Analizując liczbę dni z przekroczeniami dopuszczalnego poziomu stężeń 24-godzinnych pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2014, zmierzonych na stacjach pomiarowych w strefie, można stwierdzić, że przekroczenie liczby dni ze stężeniem 24-godzinnym powyżej 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (powyżej 35 dni) występowało w całym analizowanym okresie na wszystkich stacjach pomiarowych. Najwięcej dni z przekroczeniem normy dla stężenia 24-godzinnego pyłu PM10 zarejestrowano w roku 2014. Ponadto zaobserwować można dla stacji przy ul. Warszawskiej coroczną zmienność liczby dni z przekroczeniem poziomu stężenia 24-godzinnego pyłu. W latach 2010-2012 na stacji przy Placu Poznańskim każdego roku następowało zmniejszenie liczby dni z przekroczeniem normy 24-godzinnej, natomiast w latach 2013-2014 nastąpił wzrost przekroczeń dopuszczalnej liczby dni z przekroczeniem poziomu stężeń średniorocznych.

Na rysunku poniżej zobrazowano wartości stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2014.

Rysunek 7 Stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM10 na przestrzeni lat 2010-2014, na stacjach pomiarowych w strefie aglomeracji bydgoskiej.¹³

¹² źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

Analizując wartości stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2014, w strefie, można stwierdzić, iż przekroczenia normy wynoszącej 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ wystąpiły 3 krotnie. Wielkość przekroczeń stężenia średnioroczного pyłu PM10 jest nieznaczny. Najwyższe stężenie średnioroczne wystąpiło w 2011 r. na stacji zlokalizowanej przy ul. Warszawskiej – 46,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, kolejne przekroczenia notowane były w 2013 r. i 2014 r. na stacji przy Placu Poznańskim, stężenie wyniosło odpowiednio 40,2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i 41,3 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Najniższe stężenie średnioroczne pyłu PM10 odnotowano w 2013 r.

WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA W STREFIE W ROKU BAZOWYM 2015

W rozdziale przedstawiono podsumowanie wyników stężeń analizowanego zanieczyszczenia w roku bazowym 2015, który stanowi podstawę opracowania aktualizacji Programu ochrony powietrza. Dodatkowo zestawiono parametry oraz opisano lokalizację stacji pomiarowych na których prowadzone były pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM10.

W 2015 roku pomiary stężeń 24-godzinnych pyłu zawieszonego PM10 prowadzone były w strefie aglomeracji bydgoskiej na dwóch stacjach (zamieszczonych w tabeli poniżej). Na żadnej stacji nie odnotowano przekroczenia dopuszczalnej wartości stężenia średnioroczного. Najwyższa wartość stężenia średnioroczного odnotowana została na stacji przy Placu Poznańskim – 35,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar manualny) i 38,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar automatyczny).

Tabela 5 Wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w 2015 roku¹⁴

wyniki pomiarów		pył zawieszony PM10 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]		
		2015		
stacja pomiarowa		(m) Bydgoszcz Plac Poznański	(a) Bydgoszcz Plac Poznański	Bydgoszcz ul. Warszawska
stężenie średnioroczne		35,8	38,9	30,6
minimalne stężenie 24-godz.	[$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	6,5	3,7	5,7
maksymalne stężenie 24-godz.		149,4	295,9	121,0
ilość dni z przekroczeniem normy 24-godz. 50 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]		74	71,0	59,0
ilość dni z przekroczeniem poziomu alarmowego		0	3	0
pokrycie roku pomiarami		97,3%	94,2%	98,6%

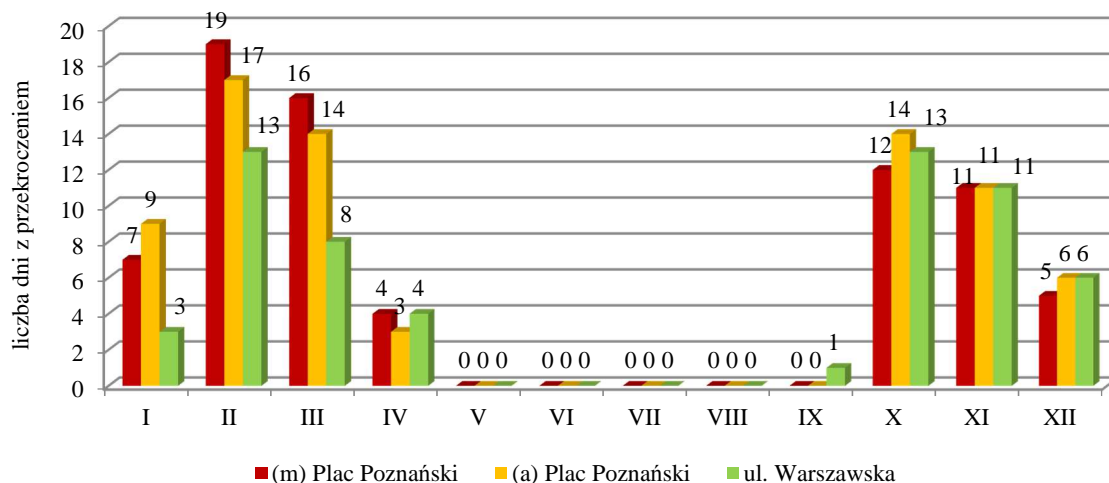
(m) – pomiar manualny

(a) – pomiar automatyczny

Na wszystkich stacjach (w Bydgoszczy) przekroczona została dopuszczalna liczba dni z przekroczeniem normy 24-godzinnej. Najwięcej takich dni odnotowano na stacji przy Placu Poznańskim – 74 dni (pomiar manualny) oraz 71 dni (pomiar automatyczny), na tej stacji zmierzono również najwyższe stężenia dobowe pyłu – 295,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar automatyczny) oraz 149,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar manualny). Na stacji przy Placu Poznańskim w 2015 roku pomiary automatyczne 3-krotnie odnotowały stężenia przekraczające wartość poziomu alarmowego (200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

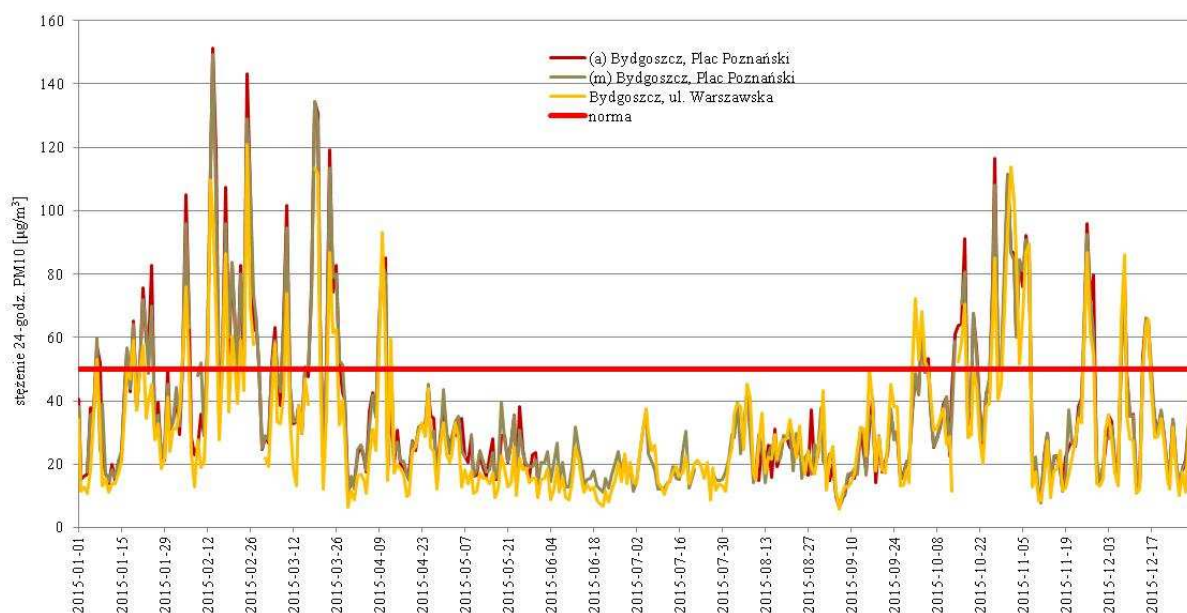
¹³ źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

¹⁴ źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

Rysunek 8 Liczba dni z przekroczeniem dopuszczalnego poziomu 24-godz. dla pyłu PM10 w poszczególnych miesiącach w strefie aglomeracja bydgoska w 2015 r.¹⁵

Analizując występowanie najwyższych wartości stężeń w ciągu roku można stwierdzić, że na wszystkich stacjach występowały one podczas niskich temperatur powietrza, co bezpośrednio pokrywa się z sezonem grzewczym. Średnia wartość analizowanych stężeń z sezonu grzewczego jest 10-35% wyższa od średniej z okresu letniego. Przebieg zmienności stężeń 24-godzinnych pyłu zawieszonego PM10 w punktach pomiarowych strefy aglomeracji bydgoskiej przedstawiono na kolejnym rysunku.

Rysunek 9 Przebieg zmienności stężeń 24-godzinnych pyłu PM10 w strefie aglomeracja bydgoska w 2015 roku¹⁶

Analizując rozkład czasowy stężeń 24-godzinnych pyłu zawieszonego PM10 w ciągu roku, można stwierdzić dużą sezonowość występowania wysokich poziomów stężeń. Najwyższe stężenia odnotowane były w miesiącach zimowych. Najwyższe stężenia pyłu PM10 w lutym występowały w dniach gwałtownych spadków temperatury średniodobowej. Można zatem przypuszczać, że bardzo

¹⁵ źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

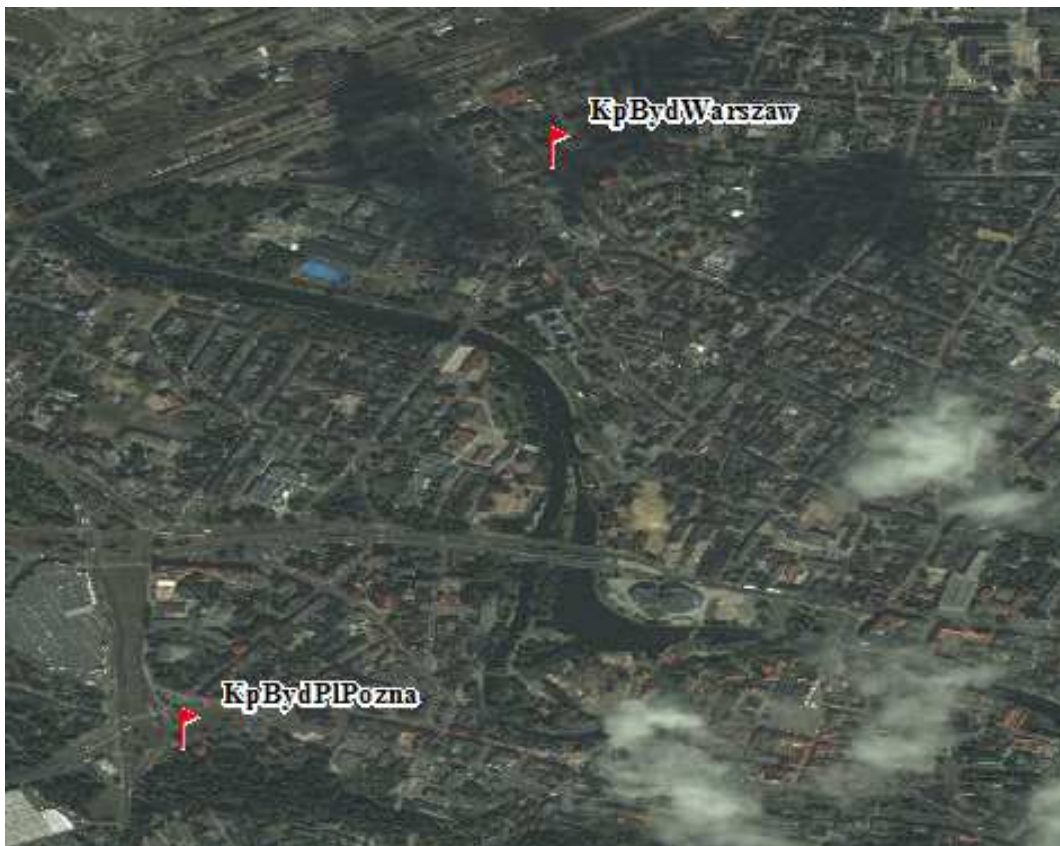
¹⁶ źródło: opracowanie własne na podstawie pomiarów przekazanych przez WIOŚ w Bydgoszczy

niskie temperatury powodowały konieczność intensywnego ogrzewania mieszkań, co z kolei powodowało gwałtowny wzrost emisji i zanieczyszczenia powietrza.

Można postawić wniosek, że bardzo istotnym czynnikiem wpływającym pośrednio na wielkość stężeń zanieczyszczeń są warunki meteorologiczne, które determinują długość i intensywność sezonu grzewczego.

Zaliczenie strefy do klasy C w 2015 roku ze względu na pył zawieszony PM10 oznacza konieczność wyznaczenia obszarów przekroczeń i zakwalifikowanie strefy do opracowania aktualizacji Programu ochrony powietrza.

Na terenie aglomeracji bydgoskiej w 2015 r. pomiary stężenia pyłu zawieszonego PM10 prowadzone były na dwóch stacjach pomiarowych.

Rysunek 10 Lokalizacja stacji pomiarowych mierzących stężenie pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracja bydgoska

W tabeli poniżej przedstawiono charakterystykę poszczególnych stacji.

Tabela 6 Charakterystyka stacji pomiarowych mierzących stężenie pyłu zawieszonego PM10 strefy aglomeracji bydgoskiej

nazwa stacji	Bydgoszcz -Warszawska	Bydgoszcz -Pl. Poznański
krajowy kod stacji	KpBydWarszaw	KpBydPIPozna
adres	Bydgoszcz, ul. Warszawska	Bydgoszcz, Plac Poznański
cel pomiarowy	ocena narażenia populacji	ocena narażenia populacji
substancje	pył zawieszony PM10	pył zawieszony PM10
typ stacji	tło miejskie	tło komunikacyjne
typ obszaru	miejski	miejski
charakter obszaru	handlowo-mieszkaniowy	handlowo-mieszkaniowy
długość i szerokość geograficzna	187°59'44,6" E 53°08'02,7" N	17°59'16,4" E 53°07'18,4" N
typ urbanistyczny	miasto 250-500 tys.	miasto 250-500 tys.

Charakterystyka poszczególnych stacji pomiarowych

Stacja pomiarowa **Bydgoszcz - Warszawska** zlokalizowana przy ul. Warszawskiej w starej dzielnicy, mającej różnorodne funkcje: mieszkaniową, handlowo-usługową i przemysłową. Otoczona jest zwartą zabudową mieszkaniową, w przeważającej części składającą się z kilkupiętrowych dzielnic, w których system grzewczy stanowią indywidualne paleniska węglowe. Po stronie północnej znajdują się obszary przemysłowe, wśród których dominują takie duże zakłady przemysłowe jak: Zakład Energetyki Ciepłej EC I Bydgoszcz, Zakłady PESA S.A. i Odlewnia Żeliwa Bydgoszcz.

Stacja pomiarowa **Bydgoszcz - Pl. Poznański** została uruchomiona w styczniu 2006 roku. Głównym celem wykonywanych badań jest pomiar zanieczyszczeń komunikacyjnych w mieście. Od strony północnej i wschodniej stacji znajduje się zwarta zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, natomiast od strony południowej usytuowana jest dzielnica mieszkaniowa, składająca się z luźnej zabudowy wielorodzinnej. Od strony zachodniej stacje otaczają obiekty handlowe. Stacja posadowiona jest na pasie rozdzielającym ruchliwe jezdnie stanowiące fragment drogi krajowej nr 5 Bydgoszcz-Poznań. W najbliższym otoczeniu brak znaczących źródeł emisji punktowej.

24-godzinne wyniki pomiarów stężeń pyłu zawieszonego PM10

W niniejszym rozdziale przedstawiono wyniki pomiarów stężeń 24-godzinnych dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 w latach 2010-2015, które stanowiły podstawę opracowania.

O zakwalifikowaniu w 2015 r. strefy aglomeracji bydgoskiej do klasy C, ze względu na przekroczenie dopuszczalnej liczby dni z przekroczeniami stężeń 24-godzinnych (powyżej 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$), zdecydowały wyniki pomiarów na wszystkich stacjach.

Przedstawione powyżej pomiary stężeń pyłu zawieszonego PM10 na terenie Bydgoszczy stały się podstawą do zakwalifikowania strefy do klasy C ze względu na ochronę zdrowia ludzi.

WPLYW SUBSTANCJI OBJĘTYCH PROGRAMEM NA ŚRODOWISKO I ZDROWIE LUDZI

W strefie aglomeracja bydgoska opracowanie aktualizacji Programu ochrony powietrza jest konsekwencją przekroczenia wartości normatywnych dla pyłu zawieszonego PM10. Poniżej przedstawiono charakterystykę analizowanego zanieczyszczenia oraz jego szkodliwe oddziaływanie na zdrowie.

Pył zawieszony PM10

Cząsteczki pyłu są mieszaniną stałych i płynnych cząstek zawieszonych w powietrzu. Mogą być bardzo zróżnicowane zarówno pod względem składu chemicznego jak i wielkości. Pył zawieszony może zawierać substancje toksyczne takie jak wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (np. benzo(a)piren), metale ciężkie oraz dioksyny i furany.

Źródła pyłu zawieszonego można podzielić na antropogenne i naturalne. Do źródeł antropogennych zaliczamy m.in. produkty spalania paliw stałych, przetwarzanie substratów stosowanych w przemyśle, energetyce oraz rolnictwie, a także spaliny samochodowe. Natomiast źródła naturalne to przede wszystkim pylenie traw, erozja gleb, aerozol morski oraz wietrzenie skał.

Czynnikiem sprzyjającym szkodliwemu oddziaływaniu pyłu na zdrowie jest przede wszystkim wielkość cząstek. W pył zawieszonym całkowitym (TSP), ze względu na wielkość cząstek, wyróżnia się frakcje o ziarnach: powyżej 10 μm oraz poniżej 10 μm (pył zawieszony PM10). W skład frakcji PM10 wchodzi frakcja o średnicy ziaren poniżej 2,5 μm (pył zawieszony PM2,5).

Zwiększone stężenia pyłu PM10 i pyłu PM2,5 wpływają negatywnie zarówno na zdrowie ludności jak i środowisko. Oddziaływanie pyłów ma charakter bezpośredni, ponieważ przedostają się do organizmów podczas oddychania, ale również mogą oddziaływać w sposób pośredni - wchodząc w łańcuch pokarmowy, poprzez oddziaływanie na rośliny i zwierzęta mogą trafiać później do organizmu człowieka będąc przyczyną m.in. alergii.

Z badań epidemiologicznych¹⁷ wynika, iż **wzrost stężenia zanieczyszczeń pyłowych PM10 o 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ powoduje kilkuprocentowy wzrost zachorowań na choroby górnych dróg układu oddechowego**, powodując m.in. świszczący oddech, ataki kaszlu i astmy, przewlekłą obturacyjną chorobę płuc, a także ostre zapalenie oskrzeli. Pośrednio może zwiększać ryzyko zawału serca oraz udaru mózgu.

Nasilenie objawów zależy w dużym stopniu od stężenia pyłu w powietrzu, czasu ekspozycji, dodatkowego narażenia na czynniki pochodzenia środowiskowego oraz zwiększonej podatności osobniczej. Według raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO)¹⁸ **frakcja PM2,5 uważana jest za wywołującą poważne konsekwencje zdrowotne, ponieważ ziarna o tak niewielkich średnicach z łatwością wnikają do pęcherzyków płucnych gdzie są akumulowane i skąd mogą przenikać do krwiobiegu**. W ten sposób do organizmu człowieka dostają się rakotwórcze wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne oraz metale ciężkie. Wysokie stężenie pyłu PM2,5 może mieć istotny wpływ na przebieg chorób serca (nadciśnienie, zawał) lub nawet zwiększać ryzyko zachorowania na choroby nowotworowe, szczególnie płuc. Nowe dane świadczą o negatywnym wpływie inhalowanego pyłu na zdrowie kobiet ciężarnych oraz rozwijającego się płodu (niski ciężar urodzeniowy, wady wrodzone, powikłania przebiegu ciąży).¹⁹

Jak wynika z raportów Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), długotrwałe narażenie na działanie pyłu PM 2,5 skraca życie statystycznego mieszkańca UE o ponad 8 miesięcy, a w przypadku mieszkańców Polski – aż o 10 miesięcy²⁰.

¹⁷ źródło: Gordian M.E., Özkaynak H., Xue J., Morris S.S., Spengler J.D.: Particulate air pollution and respiratory disease in Anchorage, Alaska. Environ. Health Perspect. 104 (1996) 290-297.

¹⁸ źródło: Health aspects of air pollution. Results from the WHO project "Systematic review of health aspects of air pollution in Europe". WHO 2004.

¹⁹ źródło: <http://sojp.wios.warszawa.pl>

²⁰ źródło: Dockery D., Schwartz J., Spengler J.: Air pollution and daily mortality: associations with particulates and acid aerosols. Environ. Res. 59 (1992) 362-373.

Grupami wysokiego ryzyku są osoby starsze, dzieci, oraz osoby mające problemy z sercem i układem oddechowym.

Pyły oddziałują szkodliwie nie tylko na zdrowie ludzkie ale także na roślinność, gleby i wodę. Wysokie stężenie pyłu w powietrzu może prowadzić do ograniczenia widoczności - powstawanie mgieł i smogu. Obecność pyłów w atmosferze ogranicza dostęp do promieniowania UV hamującego rozwój pleśni i bakterii. Zanieczyszczenia pyłowe mają również znaczący wpływ na rośliny poprzez blokowanie fotosyntezy spowodowane zatykaniem aparatów szparkowych liści, a tym samym są przyczyną redukcji liczby chloroplastów, matowienia powierzchni liści, pojawienia się plamek na powierzchni liści. Cząstki pyłu przenoszone są przez wiatr na duże odległości (do 2 500 km), następnie osiadają na powierzchni gleby lub wody. Skutki zanieczyszczenia drobnym pyłem unoszonym obejmują również: zmianę pH (podwyższenie kwasowości jezior i strumieni); zmiany w bilansie składników pokarmowych w wodach przybrzeżnych i dużych dorzeczach; zanik składników odżywczych w glebie, wyniszczenie wrażliwych gatunków roślin na terenie lasów i upraw rolnych, a także niekorzystny wpływ na różnorodność ekosystemów. Wysokie stężenie pyłów w powietrzu powodować może również wzrost podatności ekosystemów na szkodniki i choroby powodując zubożenie gatunków. Pył obecny w powietrzu może mieć nawet negatywny wpływ na walory estetyczne otaczającego nas krajobrazu. Zanieczyszczenia mogą uszkodzić kamień i inne materiały, w tym ważnych kulturowo obiektów takich jak rzeźby czy pomniki i budowle historyczne.

INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO – EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ EMISJI

Przy ocenie jakości powietrza brane są pod uwagę antropogeniczne i naturalne źródła emisji pyłu zawieszonego PM10. W rozdziale przedstawiono charakterystykę zinwentaryzowanych źródeł emisji, tj. emisji powierzchniowej, punktowej, liniowej, z rolnictwa, niezorganizowanej.

INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA PUNKTOWYCH ŹRÓDEŁ EMISJI

Emisja zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych zależy w największym stopniu od stosowanego procesu technologicznego oraz rodzaju i jakości urządzeń ograniczających tę emisję do środowiska. Ze względu na stopień uciążliwości dla otoczenia, decydującymi czynnikami jest wielkość, poziom nowoczesności, stan techniczny oraz lokalizacja źródeł emisji.

Energetyka zawodowa jest dziedziną przemysłu mającą znaczny wpływ na wielkość emisji zanieczyszczeń takich jak pył zawieszony PM10. Ograniczenie emisji przemysłowych z sektora energetyki spowodowało w ostatnich latach stabilizację poziomów zanieczyszczeń podstawowych: pyłu zawieszonego PM10, w tym dwutlenku siarki, dwutlenku azotu.

Źródła punktowe rozumiane są jako duże instalacje spalania paliw oraz źródła technologiczne mające znaczny udział w emitowaniu zanieczyszczeń. W inwentaryzacji punktowych źródeł emisji zanieczyszczeń uwzględniono emitory mające istotny wpływ na wielkość emisji analizowanego zanieczyszczenia.

Na terenie aglomeracji bydgoskiej, w ramach inwentaryzacji źródeł punktowych, uwzględniono największe jednostki organizacyjne posiadające źródła spalania energetycznego (kotły i piece), które powodują emisje do powietrza pyłu zawieszonego PM10. Największy udział w wielkości emisji pyłu zawieszonego PM10 na obszarze strefy w 2015 roku miały²¹:

²¹ źródło: opracowanie własne na podstawie wojewódzkiej bazy emisji źródeł punktowych

- EC Bydgoszcz II,
- EC Bydgoszcz I,
- GlobalMalt Polska Sp. z o.o.,
- Komunalne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej w Bydgoszczy.

Elektrociepłownia Bydgoszcz II

Elektrociepłownia Bydgoszcz II zlokalizowana przy ul. Energetycznej 1. Należy do PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A., Oddział Zespół Elektrociepłowni Bydgoszcz. W elektrociepłowni wytwarzane jest ciepło w układzie kolektorowym. Produkcja energii elektrycznej odbywa się na zasadzie Kogeneracji. Wytwarzanie energii elektrycznej w kogeneracji odbywa się w 4 turbozespołach oraz w układzie kondensacyjnym – turbozespoł zasilanym parą z kolektora pary.

Ciepło w wodzie sieciowej wytwarzane jest w wymiennikach turbin ciepłowniczych oraz w szczycie w dwóch wymiennikach ciepła para-woda oraz kotle wodnym.

Para technologiczna w elektrociepłowni pochodzi z upustów turbin ciepłowniczych oraz wylotu i upustu turbiny przeciwprężnej, a także stacji redukcyjno-schładzającej.

Elektrociepłownia Bydgoszcz II jest największą i najnowocześniejszą elektrociepłownią w Bydgoszczy, stanowiącą podstawowe źródło zasilania miasta w ciepło i energię elektryczną. Elektrociepłownia wyposażona jest w 4 kotły parowe OP 230 o osiągalnej mocy cieplnej 664 MW, 1 kocioł wodny WP 120 (moc całkowita 150 MW), 2 turbozespoły przeciwprężne 13 UP55 (moc elektryczna 2 x 55 MW), 1 turbozespół przeciwprężny 13 P32 (moc elektryczna 32 MW), 1 turbozespół przeciwprężny 13 UP50 (moc elektryczna 50 MW), 1 turbozespół kondensacyjny 1 K35 (moc elektryczna 35 MW). Łącznie moc cieplna osiągalna wynosi 627 MW, natomiast moc elektryczna osiągalna - 183 MW. Urządzenia opalane są węglem kamiennym i pracują w wysokosprawnej Kogeneracji.

Elektrociepłownia Bydgoszcz I

Elektrociepłownia Bydgoszcz I zlokalizowana przy ul. Żeglarskiej 4 należy do PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A., Oddział Zespół Elektrociepłowni Bydgoszcz. Wytwarzane jest w niej ciepło w postaci wody grzewczej i pary technologicznej oraz energia elektryczna. Wytwarzanie energii następuje w skojarzeniu z produkcją ciepła. Elektrociepłownia Bydgoszcz pracuje przeważnie tylko podczas sezonu grzewczego oraz w czasie całkowitego postoju Elektrociepłowni Bydgoszcz II.

Elektrociepłownia Bydgoszcz I, zaopatruje w ciepło i energię elektryczną zachodnią i centralną część miasta. Elektrociepłownia wyposażona jest w 4 kotły parowe o łącznej wydajności 110 t/h, 4 kotły wodne o mocy całkowitej 116 MW oraz 2 turbozespoły o mocy zainstalowanej 14 MW. Łącznie moc cieplna osiągalna wynosi 194 MW, natomiast moc elektryczna osiągalna - 4 MW. Urządzenia opalane są węglem kamiennym.

Elektrociepłownia Bydgoszcz III – to elektrociepłownia szczytowa, zlokalizowana na terenie dawnych Zakładów Chemicznych Zachem, organizacyjnie wchodząca w skład Elektrociepłowni Bydgoszcz II. Elektrociepłownia składa się z 4 kotłów parowych: OP 100, 00-60 i 2 x S 20, turbozespołu przeciwprężnego LANG, turbozespołu ciepłowniczy AEG 15. Łącznie moc cieplna osiągalna wynosi 45 MW, a moc elektryczna osiągalna - 4 MW. Elektrociepłownia pracuje szczytowo, w momencie największego zapotrzebowania na energię. EC Bydgoszcz III stanowi źródło rezerwowe oraz uzupełniające dla EC Bydgoszcz II i nie pracuje na potrzeby miejskiego systemu ciepłowniczego. Opalana jest paliwem olejowym.

Największy udział pod względem emisji zarówno pyłu zawieszonego PM10 na obszarze strefy w 2015 r. miała firma Global Malt Polska Sp. z o.o. Global Malt Polska jest firmą z polsko-niemieckim kapitałem. Zakład w Bydgoszczy zaopatruje w sód większość dużych polskich browarów, przede wszystkim z Grupy Żywiec i Kompanii Piwowarskiej, a także eksportuje swoje towary na rynki innych krajów.

Komunalne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Bydgoszczy

Ciepłownia Błonie – zlokalizowana jest przy ul. ks. Schulza 5. Ciepłownia to źródło szczytowe, pracujące wyłącznie na potrzeby wytwarzania energii cieplnej dostarczanej do miejskiego systemu ciepłowniczego. Ciepłownia wyposażona jest w 6 kotłów ciepłowniczych o mocy 5,8MW każdy. Podstawowym paliwem do produkcji energii cieplnej jest miał węglowy. Kotły wyposażone są w urządzenia odpylające, które stanowią baterie cyklonów o skuteczności odpylania ok. 85%.

Ciepłownia Białe Błota - zlokalizowana jest przy ul. Betonowej 9. Ciepłownia to źródło szczytowe, pracujące wyłącznie na potrzeby wytwarzania energii cieplnej dostarczanej do miejskiego systemu ciepłowniczego. Ciepłownia wyposażona jest w 3 kotły ciepłownicze, 2 z nich są o mocy 11,63 MW ostatni o mocy 13,50 MW. Podstawowym paliwem do produkcji energii cieplnej jest miał węglowy. Kotły wyposażone są w urządzenia odpylające, które stanowią cyklony o skuteczności odpylania ok. 85%.

Ciepłownia Osowa Góra - zlokalizowana jest przy ul. Spiżowej 2. Ciepłownia to źródło szczytowe, pracujące wyłącznie na potrzeby wytwarzania energii cieplnej dostarczanej do własnego systemu ciepłowniczego – Systemu Ciepłowniczego Osowa Góra. Ciepłownia wyposażona jest w 4 kotły ciepłownicze (2 z nich są odłączone). Sumaryczna moc kotłów pracujących wynosi 14 MW. Podstawowym paliwem do produkcji energii cieplnej jest miał węglowy. Trzy kotły wyposażone są w urządzenia odpylające, które stanowią baterie cyklonów o skuteczności odpylania ok. 85%, jeden kocioł podłączony jest do elektrofiltru, którego skuteczność odpylania wynosi 99,5%.

W poniższej tabeli przedstawiono przedsiębiorstwa o największej ilości emisji punktowej pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej. Łączna suma emisji pochodzącej ze źródeł punktowych w roku 2015 na obszarze strefy wyniosła 224,87 Mg/rok.

Tabela 7 Zestawienie jednostek organizacyjnych o największej wielkości emisji punktowej pyłu zawieszonego PM10 na obszarze strefy²²

Nazwa zakładu	emisja PM10
	[Mg/rok]
PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. - Oddział Zespół Elektrociepłowni Bydgoszcz - EC Bydgoszcz II	73,96640
PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. - Oddział Zespół Elektrociepłowni Bydgoszcz - EC Bydgoszcz I	32,76080
GlobalMalt Polska Sp. z o.o.	25,46857
Komunalne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o.	20,36526
CAN-PACK SPÓŁKA AKCYJNA - FABRYKA PUSZEK NAPOJOWYCH	13,66583
Bydgoskie Zakłady Sklejek "SKLEJKA-MULTI" S.A.	7,76400
MMP NEUPACK POLSKA Sp. z o.o.	1,85511
REMONDIS Bydgoszcz Sp. z o.o.	0,67660
Zakład Usług Sprzętowych Budownictwa "MATRA" S.A.	0,60800
MWV MANUFACTURING - BYDGOSZCZ Sp. Z o.o.	0,47500
Zakłady Chemiczne "Nitro-Chem" S. A.	0,49400

²² źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł punktowych

Nazwa zakładu	emisja PM10
	[Mg/rok]
PKP CARGO S.A. Zakład Taboru Bydgoszcz	0,37716
BALTICUM FRINAB Sp. z o.o.	0,33700
Megazec Sp. z o.o.	0,16120
PRZEDSIĘBIORSTWO PRODUKCYJNO-HANDLOWE "DRABEX" JANUSZ WILCZEK	0,14789

INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA POWIERZCHNIOWYCH ŹRÓDEŁ EMISJI

W celu scharakteryzowania źródeł powierzchniowych emisji na terenie strefy aglomeracja bydgoska przeanalizowano zasięg systemów ciepłowniczych oraz systemu zasilania i wykorzystania gazu do celów grzewczych, wykorzystując do tego dokumenty strategiczne dla miasta Bydgoszczy oraz dane statystyczne.

Sieć ciepła

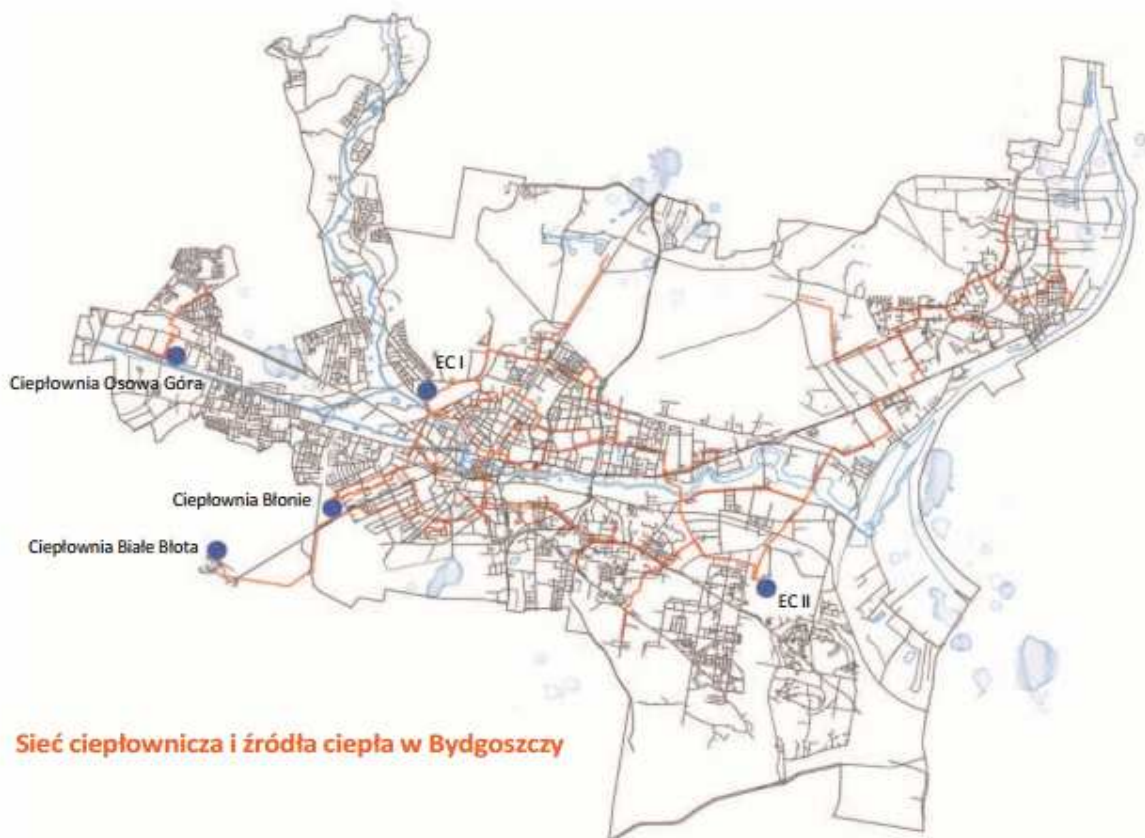
Docelowo system zaopatrzenia ludności w ciepło, szczególnie w Bydgoszczy powinien być oparty na jak największym wykorzystaniu lokalnych źródeł i zasobów paliw (w tym biopaliw) poprzez podłączenie jak największej liczby mieszkańców do sieci ciepłowniczej. Spółką odpowiedzialną za przesyłanie i dystrybucję ciepła na terenie Miasta Bydgoszcz jest Komunalne Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Bydgoszczy (KPEC).

Zaopatrzenie miasta w energię ciepłą pokryte jest obecnie przez systemy ciepłownicze:

- Zespół Elektrociepłowni Bydgoszcz, w skład którego wchodzi trzy jednostki produkcyjne: EC Bydgoszcz I, EC Bydgoszcz II, EC Bydgoszcz III należące do PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna S.A. Oddział Elektrociepłowni Bydgoszcz;
- Ciepłownia „Błonie” i Ciepłownia „Białe Błota” należące do Komunalnego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. w Bydgoszczy stanowiące źródła systemowe wodne;
- Ciepłownia Osowa Góra” należąca do Komunalnego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. w Bydgoszczy;
- Kotłownie i piece węglowe oraz inne kotłownie indywidualne opalane gazem, olejem lub innym paliwem.

Sieć ciepłownicza, prawie w połowie, wybudowana została około 30 lat temu, tylko około 15% jest eksploatowana krócej niż 15 lat. Czas eksploatacji oraz metody wykonania sieci ciepłowniczej, jest przyczyną strat ciepła, awaryjności.

Przebieg sieci ciepłowniczej w granicach administracyjnych miasta Bydgoszczy przedstawiono na kolejnym rysunku.

Rysunek 11 System zaopatrzenia w ciepło miasta Bydgoszcz

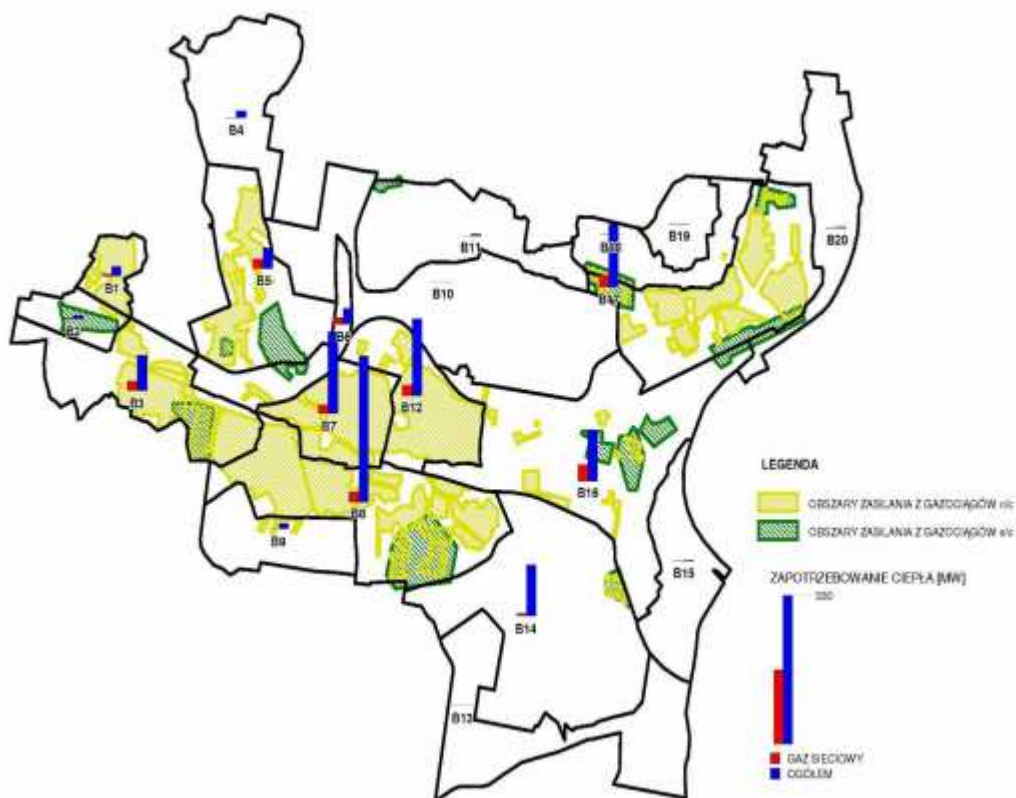
W celu zmniejszenia zużycia zapotrzebowania energetycznego oraz strat ciepłych podczas przesyłu energii cieplnej, co bezpośrednio wpływa na emisję zanieczyszczeń, konieczna jest termomodernizacja obiektów i systemów zasilania cieplnego.

Sieć gazowa

Na obszarze aglomeracji bydgoskiej eksploatowane są gazociągi wysokiego, średniego i niskiego ciśnienia, przy czym Osowa Góra oraz Fordon pracują tylko na średnim ciśnieniu, natomiast na pozostałym zgazyfikowanym obszarze występuje średnie i niskie ciśnienie. Eksploatacja i zarządzanie systemem dystrybucji gazu na terenie Bydgoszczy znajduje się w gestii Polskiej Spółki Gazownictwa Sp. z o.o. oddział w Gdańsku. Największym odbiorcą gazu w mieście są gospodarstwa domowe. Odsetek ludzi korzystających z sieci gazowej, wg faktycznego miejsca zamieszkania, wynosi około 60%. Dokładną charakterystykę sieci gazowej w analizowanej strefie przedstawia zamieszczona poniżej tabela.

Tabela 8 Charakterystyka sieci gazowej w strefie aglomeracja bydgoska²³

strefa	długość sieci gazowej [km]	ilość gospodarstw domowych będących odbiorcami gazu	ilość gospodarstw domowych ogrzewających mieszkania gazem	zużycie gazu [tyś. m ³]	zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań [tyś m ³]	ilość osób korzystająca z gazu [gosp. dom.]
aglomeracja bydgoska	632,2	119 533	18 361	36 984,3	18 664,9	119 533

Rysunek 12 Dostosowanie systemu gazowniczego do potrzeb miasta

Indywidualne źródła ciepła

Jednym ze źródeł tzw. „niskiej emisji” jest spalanie paliw stałych, szczególnie węgla, w piecach kaflowych, kotłach domowych o złym stanie technicznym. Urządzenia te charakteryzują się dość niską sprawnością, co wpływa negatywnie na procesy spalania, a zarazem generuje większą emisję zanieczyszczeń. Dodatkowo, widoczny niekiedy gołym okiem, zły stan techniczny kominów pogarsza parametry emisji zanieczyszczeń. Stanowi również duże zagrożenie dla życia i zdrowia użytkowników takiego kotła. Celem zapewnienia bezpieczeństwa oraz podniesienia efektywności energetycznej, jest okresowa kontrola stanu technicznego kotłów oraz przeprowadzanie przeglądów kominarskich. Głównym i zasadniczym działaniem ograniczenia stężeń zanieczyszczenia powietrza jest realizacja Programów ograniczenia niskiej emisji, w wyniku których społeczeństwo, dzięki pomocy finansowej (dotacje, kredyty), zastępuje stare kotły węglowe, nowoczesnymi mniej emisyjnymi źródłami ciepła. Dzięki poprawie sprawności i parametrów procesu spalania poprzez wymianę kotłów węglowych na nowoczesne, niskoemisyjne kotły węglowe zasilane automatycznie umożliwi redukcję stężenia pyłów oraz pyłu zawieszony PM10 i innych zanieczyszczeń.

²³ źródło: dane GUS, stan na 31.12.2015 r.

Emisja powierzchniowa pyłu zawieszonego PM10, czyli emisja z indywidualnych systemów grzewczych, stanowi jeden z większych udziałów wśród źródeł zanieczyszczeń pyłem w strefie aglomeracja bydgoska. W 2015 roku wyniosła **758,68 Mg**, co stanowiło ok. 59,8% całkowitej wielkości emisji PM10 w strefie. Wartości emisji pyłu w podziale na obszary bilansowe strefy aglomeracja bydgoska przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 9 Ładunek zanieczyszczeń ze źródeł powierzchniowych w podziale na obszary bilansowe strefy aglomeracja bydgoska w roku bazowym 2015²⁴

lp.	nazwa obszaru bilansowego dla strefy aglomeracji bydgoskiej	ładunek PM10 [Mg/rok]
1	Północna część Osowej Góry	24,08
2	Południowa część Osowej Góry	0,10
3	Południowa część Osowej Góry, Flisary, Jary, Miedzyń, Prądy	126,20
4	Opławiec, Smukała, Janowo	32,06
5	Południowa część Opławca, Piaski, Czyżówko, śr. Jachcice, pd-wsch cz. Rynkowa	49,70
6	Północna część Okola, pd Jachcice, pd cz. Czyżówka, pd-zach cz. Rynkowa	11,09
7	Śródmieście, Babia Wieś, Okola, Bocianowo	157,86
8	Wilczak, Błonie, Górzyskowo, Szwederowo, Wzgórze Wolności, pd cz. Babiej Wsi, Glinki, Wyżyny, Kapuścisko	211,12
9	Lotnisko, Bielice, Biedaszkowo, Błonie	2,78
10	Las Gdański, Fordon	0,00
11	Skarpa Północna, Las Gdański, Fordon	7,18
12	Osiedle Leśne, Zawisza, Bielawy, Skrzetusko, Bartodzieje	59,39
13	Łęgnowo, Wypalenisko	0,00
14	Łęgnowo, Czersko Polskie, Wypalenisko	10,10
15	Łęgnowo II - Otorowo	4,29
16	Zimne Wody, cz. Kapuścisk, Siemieczka; Bydgoszcz Wschód, Siemieczek	44,15
17	Fordon Dolny Taras	18,58
18	Las Gdański, część Fordonu	0,00
19	Fordon Górny Taras	0,00
20	Tereny nadwiślańskie w Fordonie	0,00
SUMA		758,68

Na podstawie przeprowadzonych obliczeń stwierdza się, że największa emisja analizowanych zanieczyszczeń występuje na obszarze bilansowym Wilczak, Błonie, Górzyskowo, Szwederowo, Wzgórze Wolności, pd cz. Babiej Wsi, Glinki, Wyżyny, Kapuścisko – 211,12 Mg/rok, następnie na obszarze bilansowym Śródmieście, Babia Wieś, Okola, Bocianowo – 157,86 Mg/rok oraz na obszarze bilansowym w południowej części Osowej Góry, Flisary, Jary, Miedzyń, Prądy – 126,20 Mg/rok. Na wielkość emisji ze źródeł ogrzewania ma wpływ przede wszystkim rodzaj stosowanego paliwa, ilość osób zamieszkałych na danym obszarze oraz stan techniczny urządzeń, w których prowadzony jest proces spalania paliw.

INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ LINIOWYCH

Duży wpływ na wielkość emisji zanieczyszczeń w powietrzu ma również komunikacja. Poziom zanieczyszczenia w głównej mierze uzależniony jest od wielkości natężenia ruchu pojazdów, której wpływ na środowisko dodatkowo różnicowany jest ze względu na:

²⁴ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł powierzchniowych

- rodzaj;
- rozłożenie ruchu pojazdów w czasie;
- typ stosowanego paliwa;
- obciążenie i stan techniczny;
- prędkość;
- normy emisji spalin spełniane przez pojazdy.

Nie bez znaczenia pozostaje również wpływ emisji poza spalinowej wynikającej ze zużycia opon, hamulców, nawierzchni dróg oraz emisji wtórnej powstającej w trakcie unoszenia pyłu, która bezpośrednio wynika ze stanu nawierzchni, rodzaju pobocza lub częstotliwości sprzątania jezdni. Dodatkowy wpływ na wielkość emisji mają również czynniki takie jak: zwarta zabudowa wokół drogi, posiłkowe elementy infrastruktury drogowej (np. ekrany akustyczne), rodzaj szaty roślinnej otaczającej drogi czy ukształtowanie terenu. Masy powietrza przy odcinkach dróg, które ze względu na elementy otoczenia nie są w wystarczający sposób przewietrzane, cechują się bowiem lokalnie wyższymi wartościami zanieczyszczeń, niż te które odnotowuje się w pobliżu dróg przebiegających przez otwarte przestrzenie, gdzie cyrkulacja powietrza nie jest zaburzona.

Bydgoszcz jest miastem położonym na kilku ważnych szlakach komunikacyjnych o znaczeniu krajowym. Spośród dróg krajowych przebiegających przez teren obejmujący strefę można wymienić²⁵:

- drogę nr 6 wraz z odcinkami S6c, S6 i A1- Granica województwa - obwodnica Słupska- Lębork - Wejherowo - Reda - Rumia – Gdynia,
- drogę nr 7 wraz z drogami nr 20 i 20b - Żukowo – Gdańsk - Południowa obwodnica Gdańska - Kieźmark - Nowy Dwór Gdański - Jazowa - granica województwa - Miastko – Bytów - Bytów (ul. Wolności) - Bytów - Kościerzyna - Egiertowo - Żukowo – Gdynia,
- drogę nr 21 - Miastko - Suchorze – Słupsk – Ustka,
- drogi nr 22, 22c i 22d - Granica województwa – Człuchów - Obwodnica Człuchowa - Człuchów – Chojnice - Obwodnica Chojnic - Chojnice - Czernik - Czarna Woda - Zblewo - Starogard Gdański - Czarlin - Malbork - Stare Pole – granica województwa,
- droga nr 25 i 25b - Granica województwa - Rzeczenica – Człuchów - Zamarte – granica województwa,
- droga nr 55 - Nowy Dwór Gdański - Malbork - Sztum - Kwidzyn - Gardeja – granica województwa,
- droga nr 90 - Mała Karczma - Opalenie – Kwidzyn
- droga nr 91 - Gdańsk - Pruszcz Gdański - Tczew - Gniew - granica województwa.

Inwentaryzacja emisji pyłu zawieszonego PM10 ze źródeł liniowych

W analizie emisji liniowej ujęto główne odcinki dróg (drogi wojewódzkie i krajowe) oraz drogi lokalne na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej. Wielkość emisji określono na podstawie danych dotyczących natężenia ruchu dla czterech grup pojazdów: samochody osobowe, dostawcze, ciężarowe i autobusy. Przeprowadzając inwentaryzację wykorzystano Generalny Pomiar Ruchu (GPR) z Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA). Na drogach powiatowych, gminnych i lokalnych inwentaryzację przeprowadzono w oparciu o ogólną ilość pojazdów poruszających się po drogach lokalnych.

Wielkość emisji z transportu samochodowego zależna jest od ilości i rodzaju pojazdów poruszających się po drogach oraz od rodzaju stosowanego w nich paliwa. W inwentaryzacji uwzględniono

²⁵źródło:https://www.gddkia.gov.pl/userfiles/articles/s/siec-drog-krajowych-w-województw_9390/Przebieg%20dróg%20krajowych%20-%20odcinki%202012.pdf

dodatkowo wpływ zanieczyszczeń pochodzących z procesów poza spalinowych, która stanowi 50-70% całkowitej emisji z transportu samochodowego:

- emisję pyłu PM10 ze zużycia opon, ścierania okładzin samochodowych (np. hamulców), a także ścierania nawierzchni dróg,
- emisję wtórną (z unoszenia) pyłu PM10 z nawierzchni dróg.

Emisja pyłu zawieszonego PM10 ze wszystkich ujętych odcinków dróg na terenie strefy aglomeracja bydgoska w 2015 roku wyniosła 275,28 Mg/rok. Ze względu na sposób wprowadzania do powietrza (nisko przy ziemi) utrudniający rozprzestrzenianie zanieczyszczeń, emisja liniowa ma istotny wpływ na stężenia imisyjne, szczególnie w bezpośrednim sąsiedztwie dróg.

Wielkości emisji pyłu zawieszonego PM10 ze źródeł liniowych dla strefy aglomeracja bydgoska przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 10 Ładunek pyłu PM10 ze źródeł liniowych na terenie strefy aglomeracja bydgoska w roku bazowym 2015

strefa	emisja PM10
	[Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	275,28

INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ EMISJI Z ROLNICTWA I ZE ŹRÓDEŁ NIEZORGANIZOWANYCH

Emisja niezorganizowana

Wydobycie kopalin to działalność z reguły realizowana na znacznym obszarze powierzchni, która ze względu na swą specyfikę powoduje istotne oddziaływanie na środowisko. Realizacja prac wydobywczych jest bowiem związana z dokonywaniem znacznych przekształceń powierzchni terenu, w tym zmiany jego ukształtowania oraz formy pokrycia, a także w istotny sposób wpływa na przekształcenie istniejących stosunków wodnych. Oddziaływanie takie ma charakter długotrwały i ciągły. Emisja niezorganizowana zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10 do powietrza w szczególności związana jest z procesem wydobywania, transportu oraz przeróbką (kruszenie, sortowanie) i magazynowaniem kopalin. Wielkość emisji zanieczyszczeń z zakładów wydobywczo-przeróbczych jest uzależniona m.in. od: powierzchni zakładu, rodzaju i ilości pozyskiwanego surowca, zastosowanej technologii wydobywania, składowania surowca i powstałych odpadów oraz przeróbki, czasu oddziaływania przedsięwzięcia, jak również istniejącej infrastruktury zakładu.

W związku z powyższym dla obszaru strefy aglomeracji bydgoskiej wykonana została przedmiotowa inwentaryzacja źródeł emisji niezorganizowanej obejmująca: kopalnie odkrywkowe, hałdy (z uwzględnieniem aktualnego stopnia rekultywacji), a także inne tereny, na których antropogenicznie usunięta została pokrywa roślinna, w wyniku czego skała macierzysta może podlegać deflacji. Wykonane analizy w znacznej mierze bazowały na danych przestrzennych dotyczących lokalizacji kopalń i wyrobisk, przedstawionych w geoportalu MIDAS prowadzonym przez Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy. Po wstępnej weryfikacji obszarów wydobywczych w oparciu o dostępne warstwy geoprzestrzenne wskazujące lokalizację i zasięg obszarów złóż i terenów górniczych oraz zdjęcia satelitarne i lotnicze zweryfikowano aktualny zasięg przestrzenny odkrywek i innych powierzchni będących źródłem emisji pyłów do atmosfery. Na podstawie informacji na temat zasięgu obszarów eksploatacji, składowania i przetwarzania surowców oraz przy użyciu wskaźnika emisji $We = 706 \text{ kg/ha} \times \text{rok}$, wyznaczono wielkości emisji zanieczyszczeń dla pyłu zawieszonego PM10 ze źródeł niezorganizowanych zlokalizowanych na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej.

Wielkości emisji niezorganizowanej dla strefy aglomeracji bydgoskiej w roku 2015 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 11 Ładunek emisji niezorganizowanej pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015

strefa	Powierzchnia źródła	emisja PM10
	[m ²]	[Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	50 402,82	3,56

Rolnictwo

W wyniku emisji pochodzącej z rolnictwa do powietrza atmosferycznego dostają się głównie pyły zawieszone PM10, PM2,5 i amoniak. W związku z tym wykonana została przedmiotowa inwentaryzacja źródeł emisji rolniczej występujących na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej, która pozwoliła

na wyznaczenie ilości pyłu PM10, wprowadzanych do atmosfery. W oparciu o warstwy przestrzenne oraz na podstawie informacji o sposobie użytkowania terenu, z danych statystycznych GUS, wyznaczono obszary aktywnie użytkowane rolniczo na obszarze strefy aglomeracji bydgoskiej. Szczegółowe dane wejściowe ze statystyk GUS pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku. Problemem okazał się natomiast fakt, że aktualizowane coroczne dane zamieszczane w Banku Danych Lokalnych odnoszą się jedynie do poziomu województwa. W związku z tym zaistniała konieczność opracowania specjalnych wskaźników opartych o dane dla powierzchni całego województwa. Wskaźniki te pozwoliły na określenie wielkości hodowli zwierząt oraz powierzchni upraw w podziale na gminy dla 2015 r.

Emisja rolnicza jest emisją sumaryczną uwzględniającą:

- uprawy zbóż, pastwiska, łąki,
- maszyny rolnicze,
- zużycie nawozów azotowych w ciągu roku,
- hodowlę zwierząt w podziale na bydło, trzodę chlewną i drób.

Wielkości emisji z rolnictwa dla strefy aglomeracji bydgoskiej przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 12 Ładunek emisji z rolnictwa pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015²⁶

strefa	emisja PM10 [Mg/rok]	
	uprawy	hodowla
aglomeracja bydgoska	5,60	0,53

Jak wynika z danych zamieszczonych w powyższej tabeli największy udział w emisji pyłu PM10 ze źródeł rolniczych ma emisja z upraw. Całkowita emisja pyłu zawieszonego PM10 z rolnictwa na terenie strefy aglomeracja bydgoska wynosi **6,13** Mg/rok.

²⁶ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł rolniczych

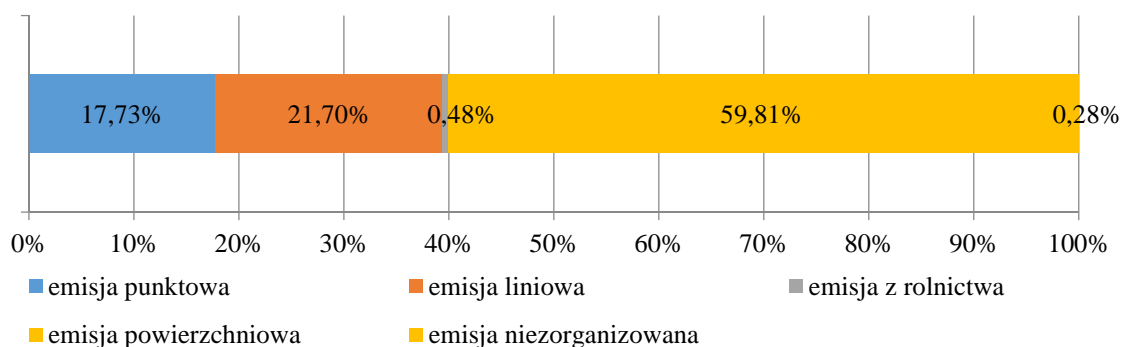
BILANSE ZANIECZYSZCZEŃ

Na podstawie inwentaryzacji emisji pochodzących ze źródeł ustalono wielkość ładunku pyłu PM10 w 2015 roku. Całkowita wielkość emisji jest sumą emisji pochodzących ze źródeł punktowych, liniowych, powierzchniowych, niezorganizowanych (kopalnie, zakłady przerobcze, hałdy, zwałowiska), a także emisji z rolnictwa (hodowla, uprawy) z terenu strefy aglomeracji bydgoskiej.

Tabela 13 Zestawienie emisji pyłu PM10 ze źródeł zlokalizowanych na terenie strefy aglomeracji bydgoska w roku bazowym 2015²⁷

rodzaj	wielkość ładunku pyłu PM10 [Mg/rok]
emisja punktowa	224,87
emisja liniowa	275,28
emisja z rolnictwa	6,13
emisja powierzchniowa	758,68
emisja niezorganizowana	3,56
SUMA	1 268,52

Procentowe udziały poszczególnych źródeł w emisji pyłu PM10 przedstawiono na poniższym wykresie.

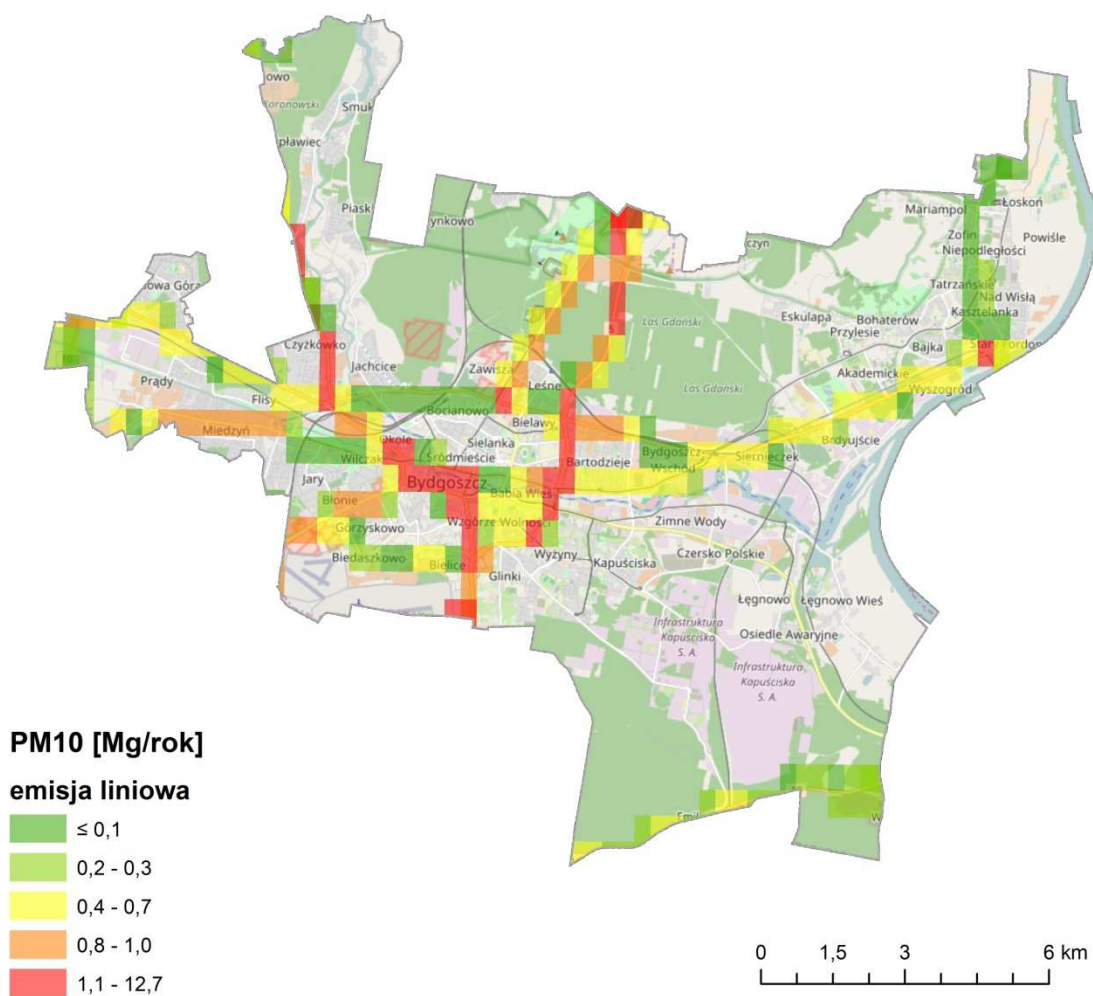
Rysunek 13 Procentowe udziały poszczególnych źródeł emisji w rocznej emisji pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej²⁸

Jak wynika z Rysunku 13 głównym źródłem zanieczyszczeń pyłem PM10 jest emisja powierzchniowa, która stanowi 59,81 % udziału w emisji zanieczyszczeń pyłu zawieszonego PM10. Z tego względu działania naprawcze powinny być skierowane głównie na zmniejszenie emisji powierzchniowej.

Rozkład przestrzenny emisji pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej zobrazowano na kolejnych rysunkach.

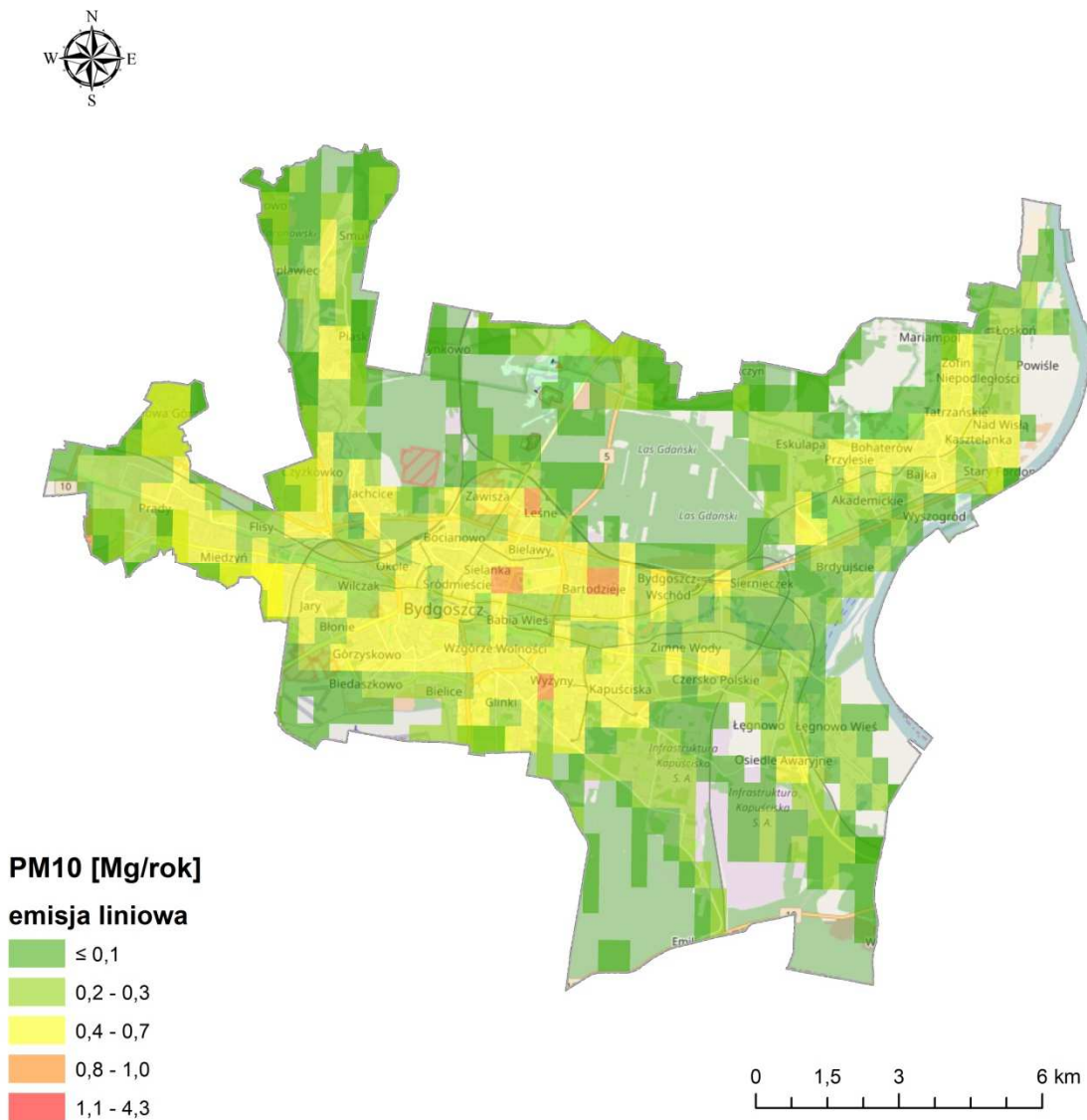
²⁷ źródło: opracowanie własne na podstawie baz emisji

²⁸ źródło: opracowanie własne na podstawie baz emisji

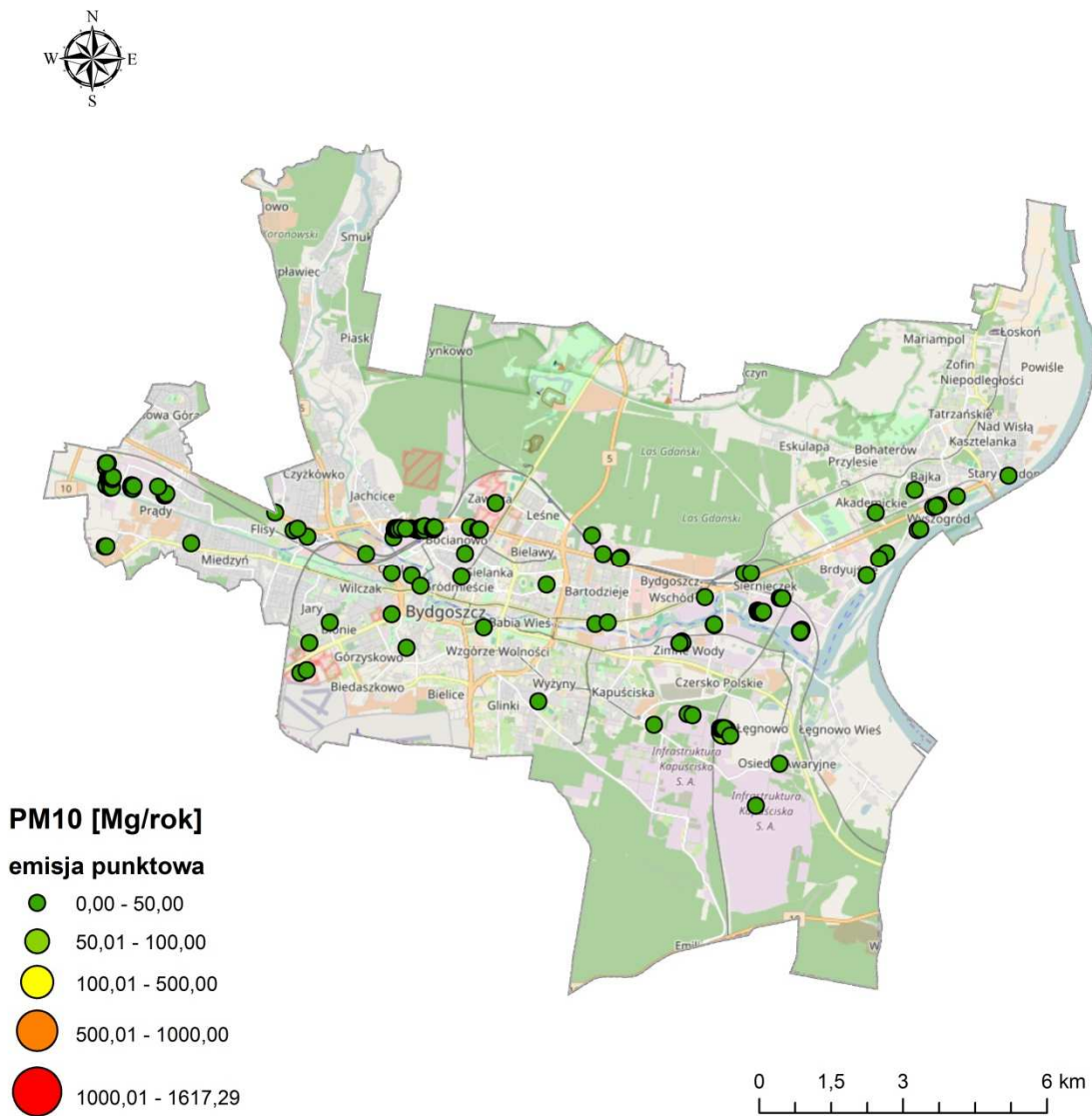
Rysunek 14 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z emitorów liniowych (drogi krajowe i wojewódzkie) na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015²⁹

²⁹ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł liniowych – drogi krajowe i wojewódzkie

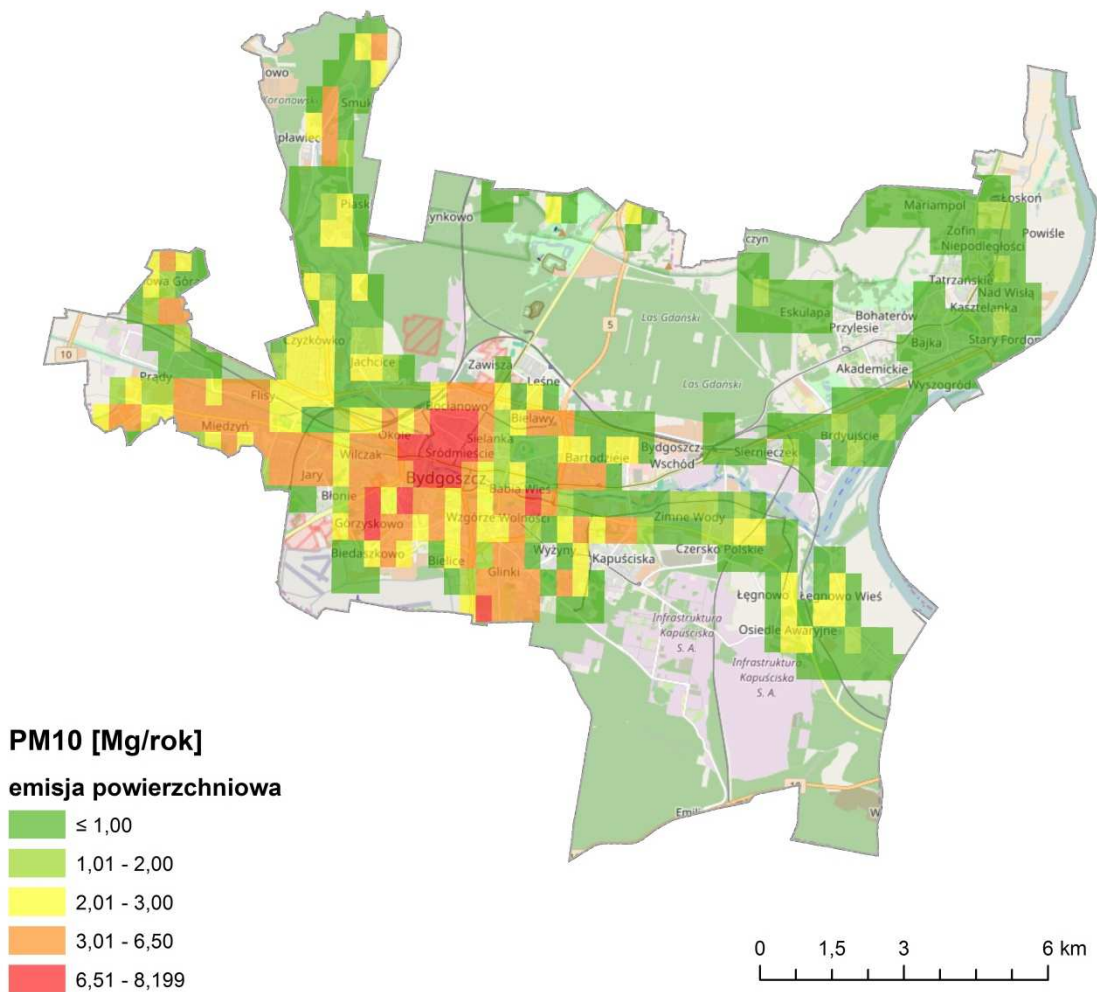
Rysunek 15 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z emitorów liniowych (dróg lokalnych) na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³⁰

³⁰ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł liniowych – drogi powiatowe i gminne

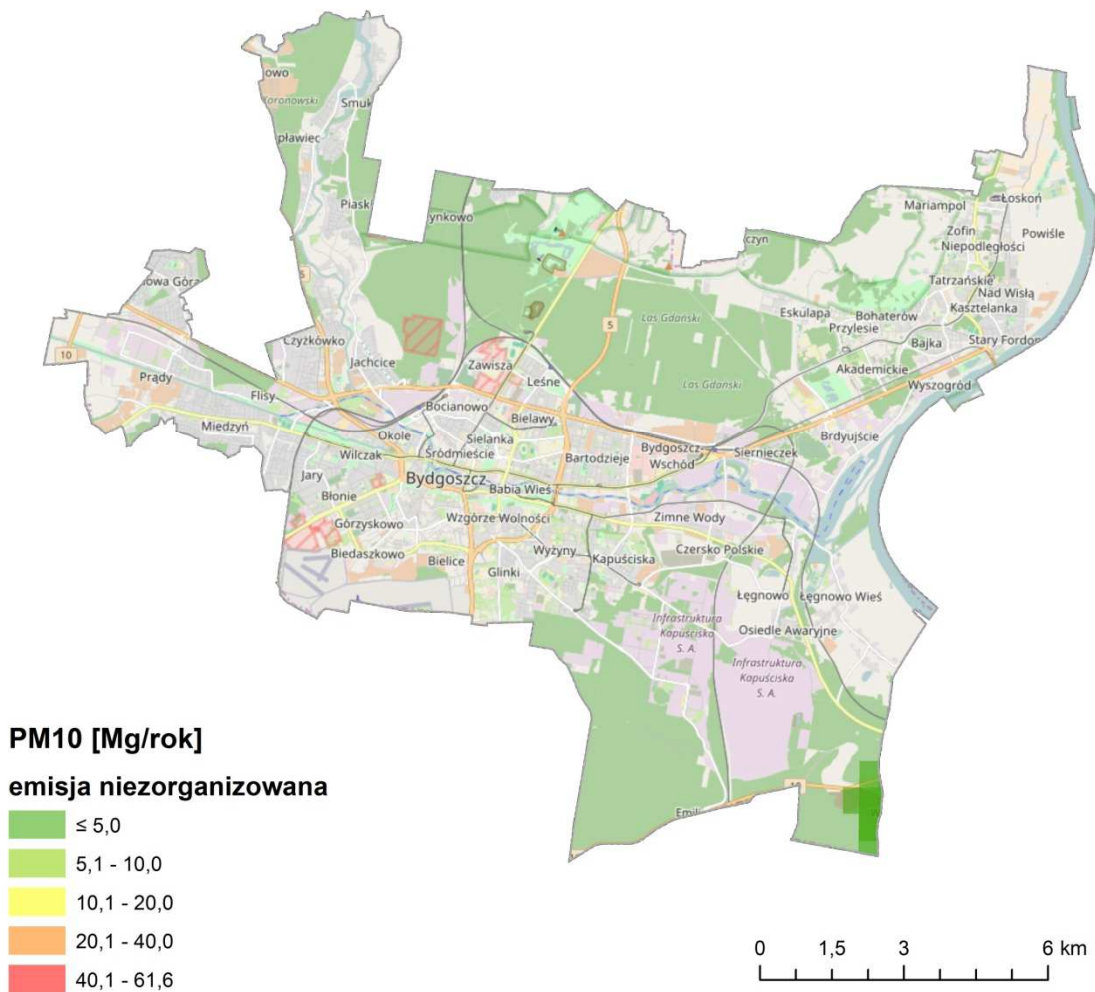
Rysunek 16 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z emitorów punktowych na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³¹

³¹ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł punktowych

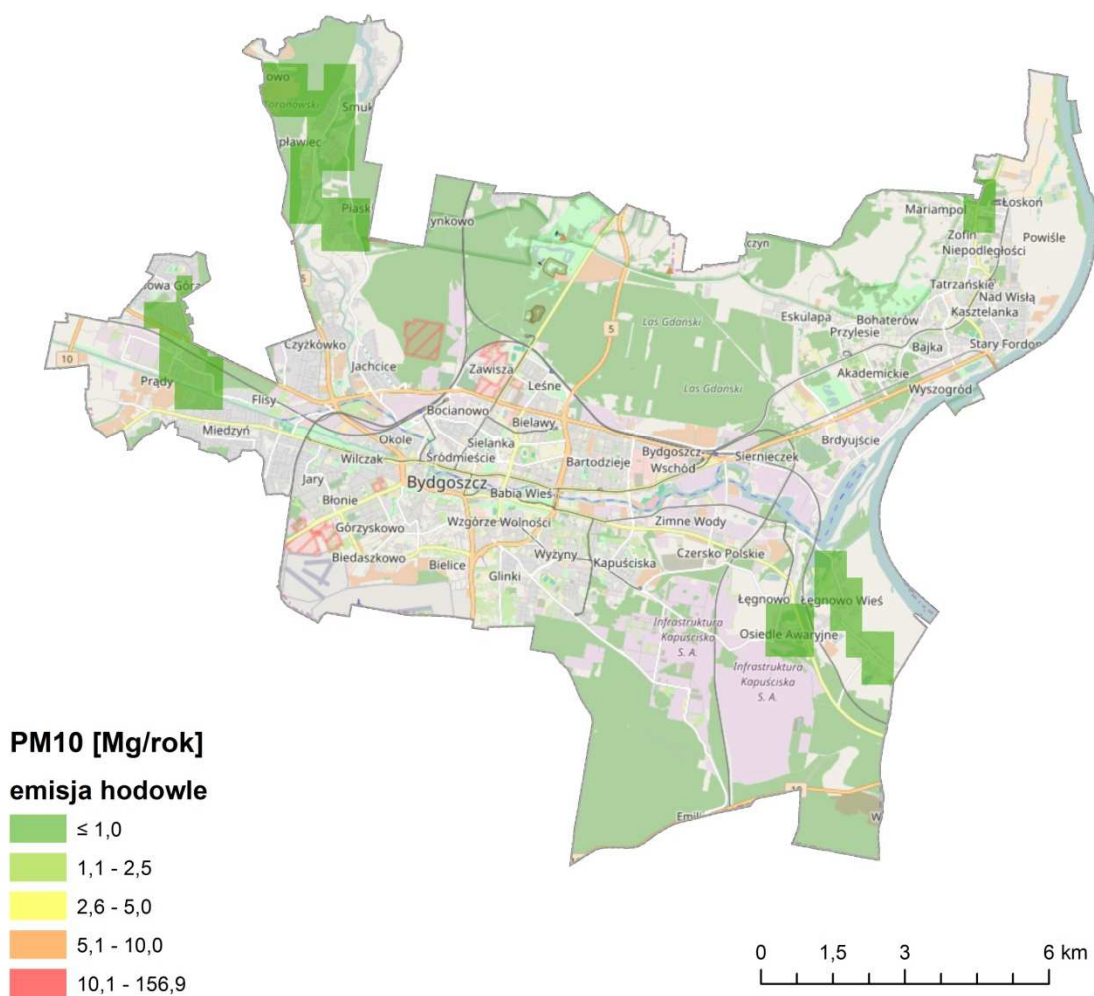
Rysunek 17 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z emitorów powierzchniowych na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³²

³² źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł powierzchniowych ATMOTERM S.A., UM Bydgoszcz

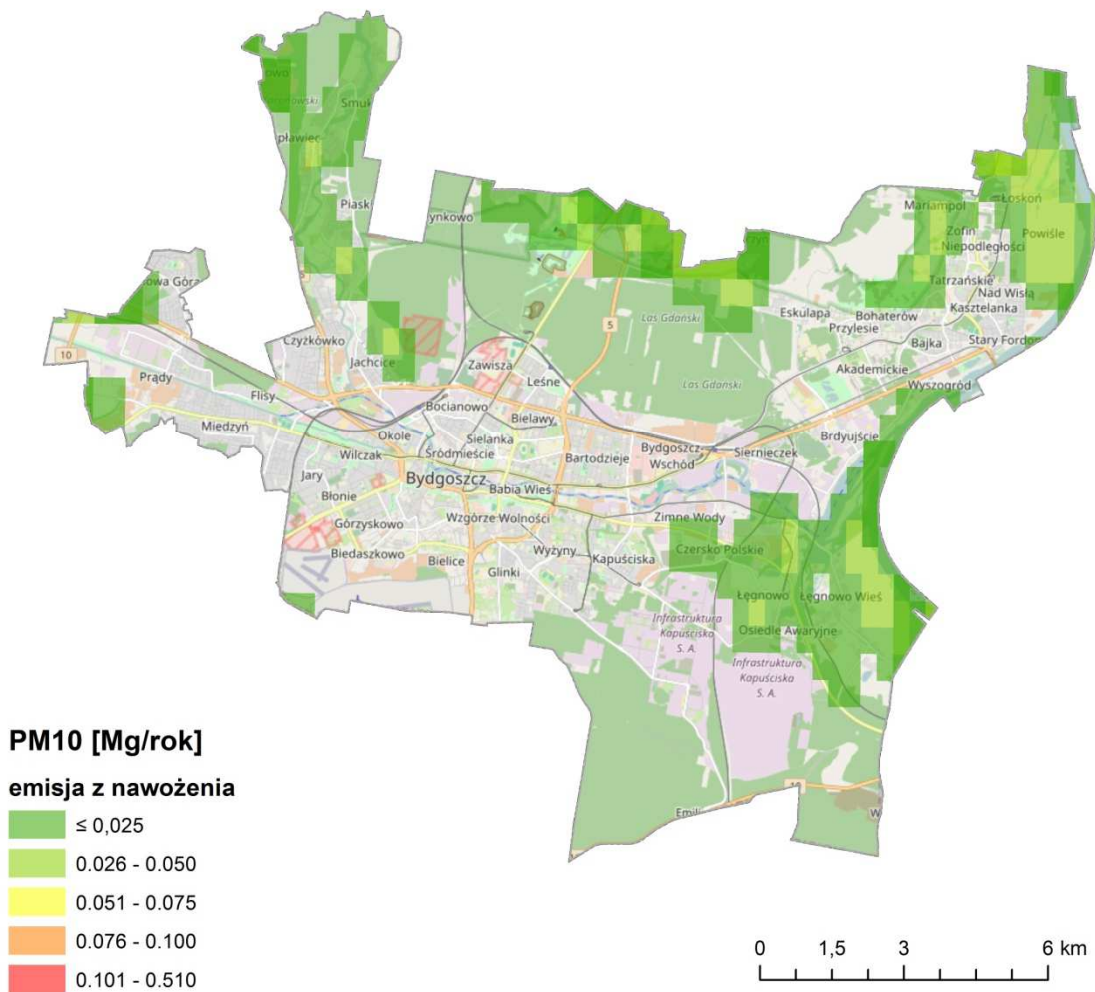
Rysunek 18 Rozkład przestrzenny emisji niezorganizowanej pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³³

³³ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł niezorganizowanych

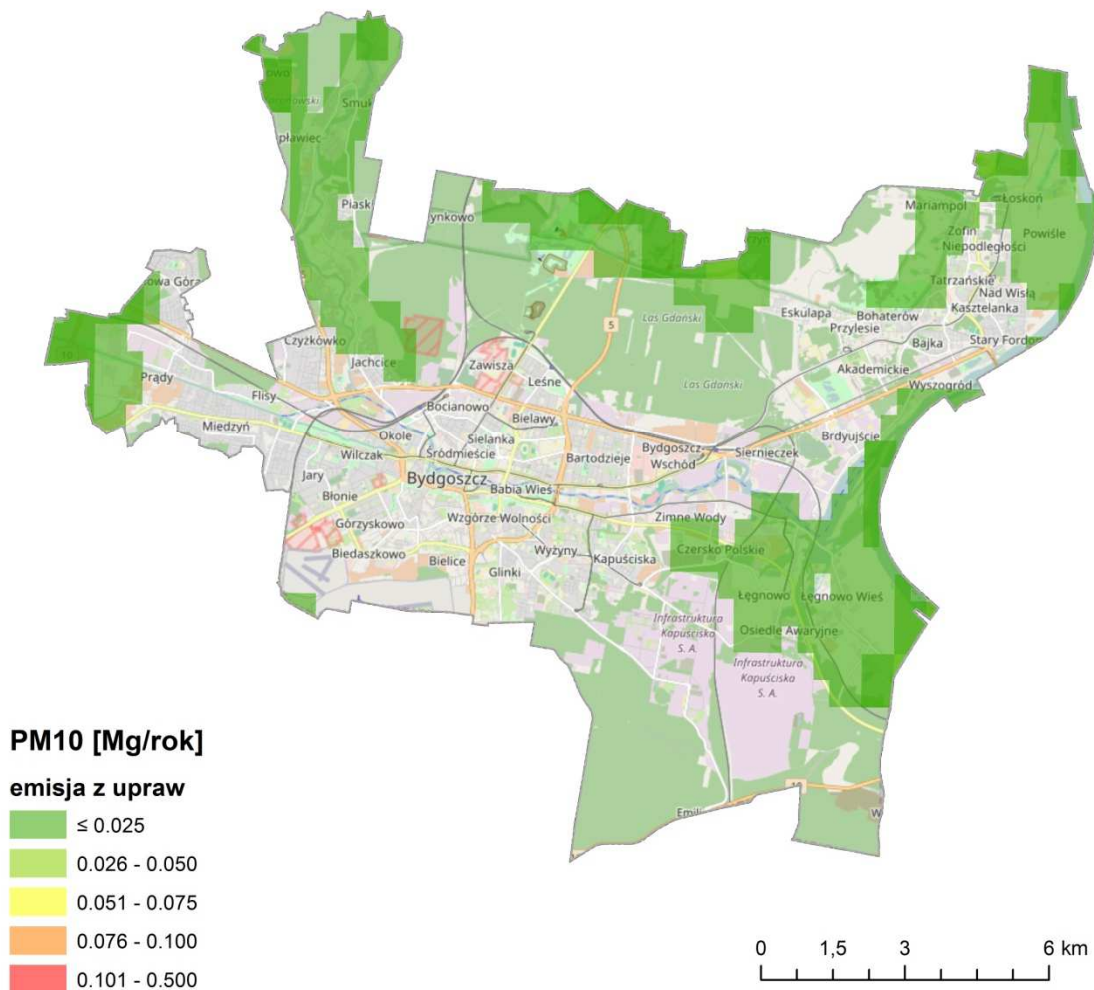
Rysunek 19 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z rolnictwa (hodowla) na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³⁴

³⁴ źródło: opracowanie własne na podstawie j bazy emisji źródeł rolniczych - hodowla

Rysunek 20 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z rolnictwa (nawożenie) na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³⁵

³⁵ źródło: opracowanie własne na podstawie bazy emisji źródeł rolniczych - nawożenie

Rysunek 21 Rozkład przestrzenny emisji pyłu PM10 z rolnictwa (uprawy) na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³⁶

NAPŁYW ZANIECZYSZCZEŃ SPOZA TERENU STREFY

Na jakość powietrza w strefie wpływają również zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł zlokalizowanych poza strefą. W ramach inwentaryzacji emisji napływowej z pasa 30 km wokół strefy objęto źródła: punktowe, powierzchniowe, liniowe, niezorganizowane oraz z rolnictwa z obszaru:

- województwa kujawsko-pomorskiego: powiat bydgoski, powiat chełmiński, powiat inowrocławski, powiat m. Toruń, powiat mogileński, powiat nakielski, powiat sępoleński, powiat świecki, powiat toruński, powiat tucholski, powiat żniński.

W poniższej tabeli zaprezentowano ładunek emisji napływowej pyłu PM10 oddziałującej na stężenia w strefie aglomeracji bydgoskiej.

³⁶ źródło: opracowanie własne na podstawie j bazy emisji źródeł rolniczych - uprawy

Tabela 14 Zestawienie wielkości emisji napływowej z pasa 30 km na teren strefy aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015³⁷

strefa	emisja powierzchniowa	emisja liniowa	emisja punktowa	emisja z rolnictwa	emisja niezorganizowana
	pył PM10 [Mg/rok]				
aglomeracja bydgoska	3685,22	803,36	663,97	1084,42	92,46

OPIS MODELU OBLICZENIOWEGO

Do przeprowadzenia diagnozy stanu jakości powietrza w strefie aglomeracji bydgoskiej w ramach rocznej oceny jakości powietrza wykorzystany został model dyspersji zanieczyszczeń CALPUFF w wersji 7.2.1. będący lagranżowskim zaawansowanym modelem obłoku. CALPUFF jest modelem zaprojektowanym przez Sigma Research Corporation (SRC) dystrybuowanym obecnie przez Atmospheric Studies Group at TRC Solutions, zapewniającym modelowanie rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w szerokim zakresie skal przestrzennych: od dziesiątek metrów do setek kilometrów. Model współpracuje z dwoma modułami pomocniczymi: CALMET (preprocesor meteorologiczny) i CALPOST (obróbka i prezentacja wyników), tworząc system modelowania o dużej dokładności.

Model opisuje w sposób parametryczny przemiany chemiczne SO_x (SO₂, SO₄), NO_x (NO, NO₂), HNO₃ oraz aerozoli organicznych. Ponadto uwzględnia również następujące efekty związane z jakością powietrza:

- wpływ budynków na rozprzestrzeniającą się smugę zanieczyszczeń,
- wpływ ukształtowania terenu i bryzy morskiej na transport zanieczyszczeń,
- suchą depozycję gazów i cząstek pyłu.

Dodatkowo model CALPUFF pozwala na obliczenie depozycji mokrej związanej z sorpcją zanieczyszczeń podczas opadów atmosferycznych. Do modelowania warunków pogodowych został wykorzystany preprocesor meteorologiczny CALMET, którego zadaniem jest wyznaczenie i to w każdym punkcie siatki obliczeniowej, parametrów meteorologicznych niezbędnych do modelowania dyspersji zanieczyszczeń przy pomocy modelu CALPUFF. Największą rolę w modelowaniu rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń odgrywa zmienne w czasie i przestrzeni pole wiatru. Oprócz tego wyznaczone zostały parametry mikro meteorologiczne, takie jak wysokość warstwy mieszania czy pole temperatury.

Model CALPUFF pozwala na uwzględnienie wszystkich emitorów znajdujących się w ramach siatki obliczeniowej dla każdego obszaru, wyznaczając stężenia substancji dla wybranej skorelowanej siatki obliczeniowej lub siatki receptorów. Obliczenia modelem CALPUFF wykonano w podziale na typy źródeł: punktowe, powierzchniowe, liniowe, z rolnictwa oraz związane z działalnością wydobywczą i emisją niezorganizowaną. Dodatkowo źródła podzielono na te zlokalizowane na terenie strefy i poza nią w obszarze do 30 km od granicy strefy w celu wskazania napływów spoza strefy. Dodatkowo zostały wyznaczone tzw. receptory dyskretne znajdujące się dokładnie w punktach stacji pomiarowych w celu zbadania niepewności modelu w stosunku do wyników pomiarów z sieci Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzonej przez WIOŚ w Bydgoszczy.

WERYFIKACJA MODELU OBLICZENIOWEGO

Kalibracji modelu dokonano w oparciu o wyniki pomiarów pyłu zawieszonego PM10 ze stacji pomiarowej zlokalizowanej w mieście Bydgoszcz na Placu Poznańskim, porównując je z wynikami

³⁷ źródło: opracowanie własne

modelowania rozprzestrzeniania zanieczyszczeń przeprowadzonego na podstawie dokonanej inwentaryzacji emisji. Obliczenia zostały wykonane w oparciu o zinventaryzowaną bazę danych o wielkości i źródłach emisji pyłu zawieszonego PM10 na terenie Bydgoszczy dla roku 2015.

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu³⁸ (załącznik 6, tabela 3) określono wymagania, jakie powinny spełniać wyniki modelowania. W przypadku pyłu zawieszonego PM10 zalecana jest niepewność do 50% dla stężenia średniorocznego. Poniżej, w tabeli, przedstawiono porównanie wyników pomiarów i wyników obliczeń dla pyłu zawieszonego PM10.

Tabela 15 Weryfikacja wartości stężeń z modelowania matematycznego na podstawie wartości zmierzonych na stacji pomiarowej w strefie aglomeracji bydgoskiej³⁹

nazwa stacji pomiarowej	kod stacji pomiarowej	wynik pomiaru pyłu PM10 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	wynik modelowania pyłu PM10 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]	błąd względny stężenia średniorocznego [%]
<i>pył PM10 36 dzień z przekroczeniem 24 godzinowego stężenia dopuszczalnego</i>				
Bydgoszcz Plac Poznański	KpBydPIPozna	79,15	64,77	18,20%
<i>pył PM10 stężenie średnioroczne</i>				
Bydgoszcz Plac Poznański	KpBydPIPozna	40,15	32,68	18,60%

Weryfikacja modelu wykazuje poprawną zgodność wyników pomiarowych ze stacji z wynikami obliczeń przy użyciu modelu. Wyniki obliczeniowe z modelu CALPUFF dla wszystkich punktów pomiarowych spełniają wymagania prognozy niepewności i nie przekraczają 50% odchylenia względem wyników pomiaru dla pyłu PM10.

Najmniejszą niepewność uzyskuje się w punkcie, gdzie jest duże pokrycie roku pomiarami. W punktach, gdzie pokrycie roku pomiarami jest zdecydowanie mniejsze wzrasta obliczona niepewność modelowania, co wynika z faktu uśredniania zupełnie innej ilości danych. W przypadku modelowania uśrednianych jest 8 760 stężeń godzinowych, natomiast w przypadku pomiarów uśrednia się wielokrotnie niższą ilość danych, przez co każda anomalia silnie rzutuje na wielkość stężenia średniorocznego.

OBLICZENIA I ANALIZA STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA W ROKU BAZOWYM 2015

W niniejszym rozdziale przedstawiono szczegółowe analizy rozkładów stężeń pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej w roku bazowym 2015, uzyskanych na podstawie modelowania rozprzestrzeniania zanieczyszczeń.

Stężenie średnioroczne pyłu zawieszonego PM10

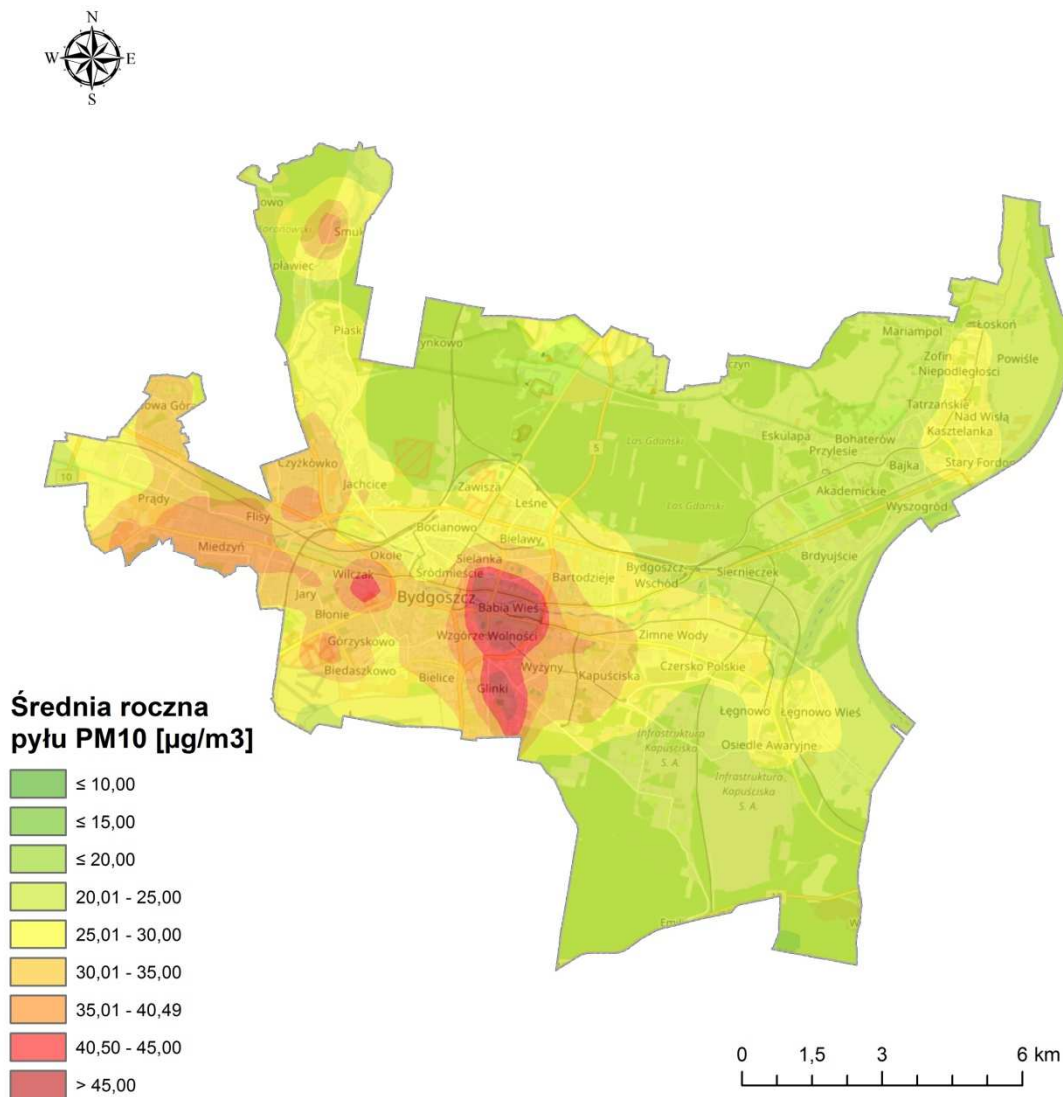
Wyniki obliczeń stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 dla roku bazowego 2015, dla strefy aglomeracji bydgoskiej, przedstawiono na kolejnym rysunku.

Wyniki modelowania stężeń średniorocznych pyłu PM10 dla 2015 roku, wskazują na wystąpienie przekroczenia dopuszczalnego stężenia średniorocznego w strefie aglomeracji bydgoskiej. Obszar

³⁸ Dz. U. z 2012 r. poz. 1032

³⁹ źródło: opracowanie własne na podstawie danych z pomiarów oraz danych z modelowania

przekroczeń wynoszący 4,16 km² obejmuje tereny zabudowy mieszkaniowej. Liczba ludności narażonej wynosi 28 397 osób.

Rysunek 22 Rozkład stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej, w roku bazowym 2015⁴⁰

Poniższa tabela przedstawia szczegółowe dane obszaru przekroczeń.

Tabela 16 Charakterystyka obszaru przekroczeń stężeń pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej⁴¹

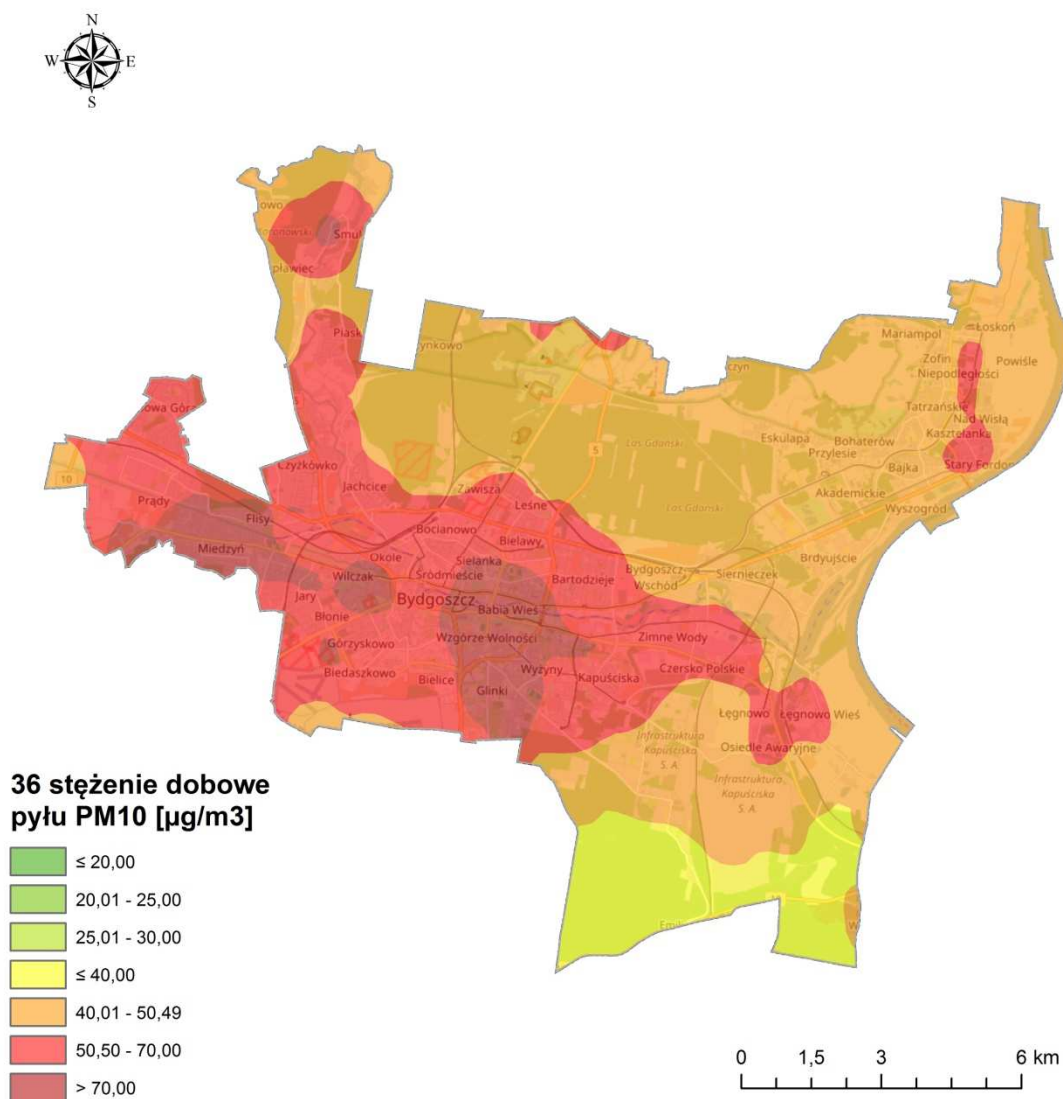
kod sytuacji przekroczenia	lokalizacja obszaru przekroczeń	wielkość obszaru przekroczeń [km ²]	liczba ludności narażonej
Kp15AgBPM10a01	aglomeracja bydgoska	4,16	28 397

⁴⁰ źródło: opracowanie własne

⁴¹ źródło: opracowanie własne

Stężenia 24-godzinne pyłu zawieszonego PM10

Wyniki obliczeń stężeń 24-godzinnych pyłu zawieszonego PM10 dla roku bazowego 2015, dla strefy aglomeracji bydgoskiej, przedstawiono w postaci liczby dni z przekroczeniem 24-godzinnej wartości dopuszczalnej ($50 \mu\text{g}/\text{m}^3$). Najniższe wartości 24-godzinnych stężeń pyłu zawieszonego PM10 występują na terenach niezabudowanych.

Rysunek 23 Rozkład przekroczeń dopuszczalnej wartości stężenia 24-godzinnego dla pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej, w roku bazowym 2015⁴²

Wyniki przeprowadzonego modelowania stężeń 24-godzinnych pyłu PM10 dla 2015 roku, wskazują, że przekroczenia dopuszczalnej częstości przekroczeń, w strefie aglomeracji bydgoskiej przeważają w centralnej i zachodniej części miasta. Szczegółowo obszar przekroczeń zestawiono w poniższej tabeli wskazując: kod sytuacji przekroczenia, wielkość obszaru przekroczenia oraz liczbę ludności zamieszkującą dany obszar.

⁴² Źródło: opracowanie własne

W sumie obszar przekroczeń obejmuje 63,48 km². Na tych terenach narażonych jest na oddziaływanie podwyższonych stężeń pyłu PM10 285 645 mieszkańców, co stanowi ok. 80% ludności strefy aglomeracji bydgoskiej.

Tabela 17 Charakterystyka obszaru przekroczeń stężeń 24 godzinnych pyłu zawieszonego PM10 w strefie aglomeracji bydgoskiej⁴³

kod sytuacji przekroczenia	lokalizacja obszaru przekroczeń	wielkość obszaru przekroczeń [km ²]	liczba ludności narażonej
Kp15AgBPM10d01	aglomeracja bydgoska	63,48	285 645

ANALIZA UDZIAŁU GRUP ŹRÓDEŁ EMISJI - PROCENTOWY UDZIAŁ W ZANIECZYSZCZENIU POWIETRZA POSZCZEGÓLNYCH GRUP ŹRÓDEŁ EMISJI I POSZCZEGÓLNYCH ŹRÓDEŁ EMISJI

W celu określenia działań naprawczych mających na celu zmniejszenie obszarów występowania przekroczeń wartości normatywnych, koniecznym jest określenie przyczyn występowania przekroczeń stężeń każdej substancji. W tym celu przeanalizowano wyniki modelowania dyspersji zanieczyszczeń modelem CALPUFF pod kątem każdego rodzaju źródeł uwzględnionych w inwentaryzacji emisji. Analizę udziału poszczególnych grup źródeł emisji przeprowadzono w oparciu o następujący podział źródeł zlokalizowanych na obszarze strefy:

- źródła powierzchniowe,
- źródła liniowe,
- źródła punktowe,
- rolnictwo,
- emisja niezorganizowana,
- źródła spoza strefy, jako źródła napływowe.

Analizy wpływu poszczególnych rodzajów źródeł dokonano zarówno na obszarach przekroczeń jak i na obszarze całej strefy w podziale na poszczególne zanieczyszczenia.

Dla wszystkich punktów siatki obliczeniowej wyznaczono stężenia średnioroczne odpowiadające oddziaływaniu poszczególnych grup źródeł, a następnie określono ich udziały w obszarach przekroczeń, jak również na pozostałym terenie. Dodatkowo określono udział tła zanieczyszczenia, napływ pyłu zawieszonego PM10 z pasa 30 km wokół strefy. W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie parametrów statystycznych przestrzennego rozkładu udziału grup źródeł emisji w stężeniach średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracja bydgoska.

Tabela 18 Zestawienie parametrów statystycznych przestrzennego rozkładu udziału grup źródeł emisji w stężeniach średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 na terenie aglomeracji bydgoskiej w 2015 roku.⁴⁴

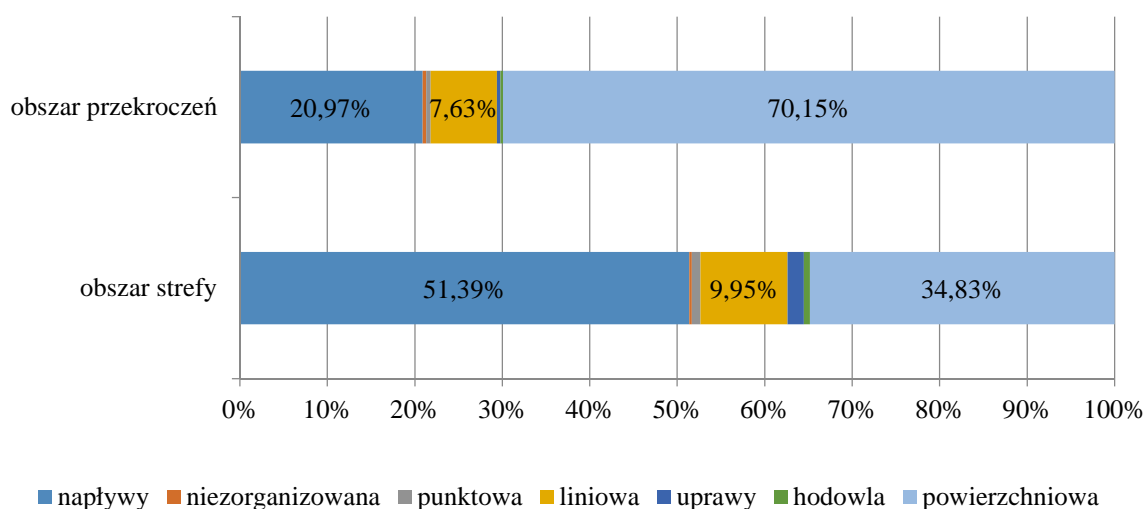
rodzaje źródeł	udziały na obszarze strefy aglomeracji bydgoskiej	
	obszar strefy	obszar przekroczeń
napływy	51,39%	20,97%
niezorganizowana	0,30%	0,41%
punktowa	0,99%	0,48%
liniowa	9,95%	7,63%

⁴³ źródło: opracowanie własne

⁴⁴ źródło: opracowanie własne

rodzaje źródeł	udziały na obszarze strefy aglomeracji bydgoskiej	
	obszar strefy	obszar przekroczeń
uprawy	1,86%	0,41%
hodowla	0,68%	0,28%
powierzchniowa	34,83%	70,15%

Jak wynika z powyższej tabeli, największy w stężeniach średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 udział na terenie strefy, mają napływy z pasa 30 km oraz źródła powierzchniowe. Poniżej przedstawiono graficznie udziały poszczególnych grup źródeł emisji w imisji pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracja bydgoska. Zobrazowano również udziały poszczególnych grup źródeł emisji w obszarze przekroczeń.

Rysunek 24 Udział poszczególnych źródeł emisji w imisji pyłu zawieszonego PM10, na terenie strefy aglomeracji bydgoska w 2015 roku⁴⁵

Podsumowując wyniki uzyskane dla całego obszaru obliczeniowego – strefy aglomeracji bydgoskiej można sformułować następujące wnioski:

- bardzo wysoki, dominujący jest udział napływów z pasa 30 km na terenie całej strefy 51,39%,
- spośród źródeł zlokalizowanych na terenie strefy, udział źródeł powierzchniowych wynosi 34,83% natomiast źródeł liniowych 9,95%.

Wielkości te ulegają zmianie, gdy analizie poddany zostaje obszar przekroczeń. Analiza udziałów w tym przypadku pozwala wysnuć następujące wnioski:

- spośród źródeł zlokalizowanych na terenie strefy, w obszarze przekroczeń, wielkość stężeń pyłu zawieszonego PM10 ze źródeł powierzchniowych wynosi ok. 70%, udział emisji napływowej wynosi prawie 21%;
- spośród wszystkich źródeł zanieczyszczeń, największe oddziaływanie na stan jakości powietrza w miejscu najwyższych przekroczeń poziomów dopuszczalnych mają źródła powierzchniowe z terenu strefy;
- oddziaływanie poszczególnych rodzajów źródeł emisji na stan jakości powietrza może lokalnie być zwiększone lub zmniejszone w stosunku do średnich udziałów dla strefy, co związane jest

⁴⁵ źródło: opracowanie własne

ze zróżnicowaniem gęstości zaludnienia, zabudowy oraz zróżnicowanie wielkości napływu spoza strefy;

- wpływ emisji spoza terenu strefy rośnie zdecydowanie w obszarach podwyższonych stężeń (powyżej obszarów przekroczeń), a w obszarze najwyższych wartości (powyżej 45 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) jest dominujący.

Przedstawione wyniki modelowania rozprzestrzeniania zanieczyszczeń wskazują, że za jakość powietrza na terenie strefy aglomeracja bydgoska, w znaczącym stopniu odpowiadają źródła emisji należące do powszechnego korzystania ze środowiska.

CZAS POTRZEBNY NA REALIZACJĘ CELÓW PROGRAMU I PROGNOZY EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ DO POWIETRZA

CZAS POTRZEBNY NA REALIZACJĘ CELÓW PROGRAMU

Przyjmuje się harmonogram prac analogiczny, jak dla realizacji działań prowadzonych w strefie aglomeracji bydgoskiej dla ograniczenia emisji innych zanieczyszczeń:

- stworzenie i utrzymanie systemu organizacyjnego na poziomie miasta dla realizacji działań naprawczych - zadanie ciągłe od 2017 do 2025,
- działania edukacyjne – zadanie ciągłe od 2017-2025,
- zmiany w dokumentach strategicznych miasta w celu wprowadzenia jednolitych wytycznych i zasad w zakresie prowadzonych działań w skali miasta od 2025 roku,
- działania wspomagające, które w sposób pośredni wpływają na jakość powietrza od 2017 do 2025.

PROGNOZY EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ DO POWIETRZA DLA ROKU PROGNOZY - 2025

W wyniku przeprowadzonej analizy obliczeń rozkładu stężeń zanieczyszczeń w powietrzu oraz analizy prognozowanej sytuacji dla roku 2025 konieczne jest zastosowanie środków naprawczych. W przeciwnym razie niemożliwe będzie uzyskanie w roku prognozy standardów jakości powietrza. W Programie zaproponowano szereg działań naprawczych, których zastosowanie ma pozwolić osiągnąć wymaganą przepisami jakość powietrza w roku prognozy w zakresie stężeń pyłu PM10. Do uzyskania poziomów dopuszczalnych pyłu PM10 należy wprowadzić szereg działań naprawczych związanych z:

- redukcją emisji ze źródeł powierzchniowych o około 26% w skali strefy, poprzez intensyfikację działań w obszarach przekroczeń jak i zastosowanie działań w pozostałych obszarach,
- ograniczenie wtórnej emisji pyłów pochodzących z dróg i ulic.

Emisja punktowa

Analiza udziału źródeł emisji w stężeniach na obszarach przekroczeń wykazała, iż źródła punktowe mają znaczący wpływ na jakość powietrza w strefie.

Zgodnie z krajowymi prognozami w horyzoncie czasowym do 2030 r. największym wyzwaniem dla przemysłu będzie adaptacja do postanowień pakietu klimatyczno-energetycznego UE. Związane będzie to z koniecznością podejmowania działań na rzecz poprawy efektywności energetycznej we wszystkich sektorach gospodarki⁴⁶. Celem polityki UE w zakresie energii i klimatu w perspektywie do 2030 r. jest przyjęta 40% redukcja emisji gazów cieplarnianych. Dotyczy ona

⁴⁶ źródło: Priorytety Polityki Przemysłowej 2015-2020+

poziomu z 1990 r., który ma zostać osiągnięty wyłącznie za pomocą środków krajowych. Natomiast emisje z sektorów nieobjętych europejskim systemem handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych powinny zostać ograniczone o 30% poniżej poziomu z 2005 r. Zwiększenie efektywności energetycznej wiązać się będzie z koniecznością wprowadzenia odpowiedniej infrastruktury, która umożliwiłaby wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych i włączenie jej do systemu elektroenergetycznego.

Dodatkowo wprowadzona do polskiego prawa Dyrektywa IED⁴⁷ znacznie zaostrza standardy dla tzw. dużych obiektów energetycznego spalania (moc cieplna doprowadzona w paliwie ≥ 50 MW), co wiąże się z koniecznością stosowania nowoczesnych technologii i ciągłego zmniejszania wielkości emisji głównie dla dużych jednostek organizacyjnych.

Ze względu na przyjęte prognozy zmian prawnych w przemyśle, szacuje się 7% redukcję emisji z sektora przemysłu w roku prognozy. Dla przemysłu możliwe jest osiągnięcie tego poziomu do 2025 r. ze względu na postęp technologiczny oraz wymagania unijne w zakresie handlu uprawnieniami

do emisji oraz przepisami prawnymi i dostosowaniem do nowych wymogów. Nie jest konieczne wprowadzanie dodatkowych działań redukujących emisję z przedsiębiorstw ponad te, których realizacja wynika z istniejących przepisów.

Tabela 19 Porównanie emisji punktowej w roku bazowym i w prognozie dla roku 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	224,87	7%	15,74	209,13

Emisja powierzchniowa

Analiza wyników stężeń występujących na obszarze strefy aglomeracji bydgoskiej wykazała, że konieczna jest redukcja emisji powierzchniowej na poziomie 26% w stosunku do całości emisji powierzchniowej ze strefy. W Programie założono iż konieczne jest podejmowanie działań w skali województwa ze względu na trudność ograniczenia stężeń pyłu zawieszzonego PM10. Obejmują one naturalny trend dynamicznego wzrostu zapotrzebowania na wysokosprawne (80–85%), automatyczne i niskoemisyjne kotły z paleniskami retortowymi, produkowane w typoszeregu 10–2000 kW i opalane wysokojakościowymi paliwami stałymi⁴⁸. Zastosowanie tego typu urządzeń dla osób, które dotychczas korzystały z paliw stałych szczególnie na obszarach zabudowy jednorodzinnej jest najłatwiejszym i najtańszym rozwiązaniem, gdyż pomija koszty związane z przyłączeniem gazu bądź ciepła sieciowego czy dodatkowych instalacji pojemników na paliwo. Dodatkowo zgodnie z założeniami dyrektywy Ecodesign⁴⁹ wszystkie nowo instalowane od 2020 roku kotły na paliwa stałe spełniać będą wymogi urządzeń klasy 5 wg normy PN-EN 303-5:2012.

Należy również w prognozie uwzględnić, iż popyt na ekologiczne paliwa uzależniony jest od stabilności gospodarki cenowej paliw i kosztów eksploatacyjnych ich wykorzystania. W dalszym ciągu paliwa węglowe, ze względu na dostępność oraz stosunkowo niższe koszty eksploatacyjne w porównaniu

⁴⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r., w sprawie emisji przemysłowych - IED, (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola).

⁴⁸ Paliwa węglowe o ściśle określonych parametrach fizykochemicznych, które w sposób właściwy spalają się w nowoczesnych kotłach, pozwalając osiągnąć maksymalną sprawność oraz w zakresie emisji szkodliwych substancji spełniają obowiązujące standardy, skrót używany przez KHW S.A.

⁴⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/125/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów związanych z energią zwana Dyrektywą ErP (Energy related Products)

do gazu czy oleju są najbardziej popularnym nośnikiem energii cieplnej. Sytuacja ta jest też pogłębianą kondycją finansową społeczeństwa.

Tabela 20 Porównanie emisji powierzchniowej dla roku bazowego i roku prognozy 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	758,68	26%	197,25	561,42

Poziom redukcji emisji dla pyłu PM10 jest wystarczający do uzyskania jakości powietrza wymaganej przepisami prawnymi. Oczywiście jest to składowa oddziaływania wszystkich rodzajów źródeł emisji, ale ze względu na znaczący udział źródeł powierzchniowych w stężeniach w obszarach przekroczeń, szczególny nacisk został położony na emisję z tych źródeł.

Emisja liniowa

Zmiany emisji ze źródeł liniowych warunkowane są wytycznymi zawartymi w dokumentach unijnych i krajowych. Komisja europejska w 2011 roku przedstawiła Białą Księgę - plan utworzenia jednolitego europejskiego obszaru transportu, który ma na celu dążenie do osiągnięcia konkurencyjnego i zasobooszczędnego systemu transportu. Biała Księga stanowi wytyczne najbardziej pożądanym działań UE w obszarze transportu w perspektywie roku 2050. Na poziomie krajowym podstawowym dokumentem jest Strategia Rozwoju Transportu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030. Środki finansowe w ramach POIS 2014-2020 przeznaczono na rozwój infrastruktury drogowej miast, rozwój transportu kolejowego, rozwój sieci drogowej TENT oraz rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach. Uwzględnione czynniki polityki transportowej i klimatycznej, strategii transportowe, obowiązujące i zmieniające się prawo, przeznaczane fundusze, uwarunkowania gospodarcze i polityczne pozwoliły określić trend zmian i wpływu transportu na jakość powietrza w kolejnych latach.

W zakresie natężenia ruchu:⁵⁰

- 50% wzrostu przewozu towarów i 36% wzrostu transportu indywidualnego do roku 2025,
- 120% wzrost popytu na transport kolejowy do roku 2030;
- około 40% wzrostu natężenia do roku 2025;
- około 38% wzrostu natężenia do roku 2025;
- 10% wzrostu natężenia ruchu autobusów do roku 2025.

W zakresie emisji spalinowej:

- 20% spadku emisji spalinowej pyłów drobnych (g/km*pojazd) dla samochodów osobowych w 2025;
- 36% spadku emisji spalinowej pyłów drobnych (g/km*pojazd) dla samochodów ciężarowych oraz autobusów.

Mimo coraz wyższych wymagań stawianych w zakresie norm emisji spalin EURO i spadku emisyjności spalin produkowanych w pojazdach nie prognozuje się obniżenia łącznego ładunku emisji ze źródeł komunikacyjnych. Spadek emisji bilansowany jest prognozowanym wzrostem natężenia ruchu. Szacuje się niewielki wzrost emisji z transportu o 8% do roku 2025.

Mając na uwadze powyższe konieczne jest wprowadzenie dodatkowych działań ograniczających i redukujących emisję ze źródeł liniowych.

⁵⁰ źródło: opracowanie własne na podstawie „Prognozy stężeń pyłu PM10 i PM2,5 dla lat 2020 i 2025 oraz określenie tła zanieczyszczeń dla okresu 2016-2020”

Tabela 21 Porównanie emisji liniowej w roku i bazowym i w roku prognozy 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	275,28	8%	22,02	297,31

Emisja z rolnictwa

Wspólna Polityka Rolna (WPR) wprowadzona w 2003 r. w krajach Unii Europejskiej zakłada uwzględnienie zmian w wielkości emisji substancji z sektora rolnictwa poprzez działania na rzecz ochrony środowiska, między innymi wparcie modernizacji gospodarstw, wydajne energetycznie wyposażenie i budynki, szkolenia i usługi doradcze oraz promocję produkcji z wykorzystaniem biogazu. Trend zmian w rolnictwie jest wynikiem ulepszeń w technice rolniczej, systematycznego spadku liczebności bydła, rozwiązań reformatorskich i legislacji dotyczącej ochrony środowiska⁵¹.

Emisja pyłu zawieszonego PM10 z rolnictwa nie wskazywała przez ostatnie lata jednoznacznego trendu zmian, ponadto emisję rolniczą cechuje rozproszony jak i nieorganizowany charakter emisyjności. Rolnictwo jest jednym z najtrudniejszych sektorów w zakresie redukcji emisji. Wielkość emisji rolniczej uzależniona jest od specyfiki funkcjonowania obszarów rolniczych, dodatkowo produkcja rolna wiąże się przede wszystkim z zaspokojeniem potrzeb żywieniowych ludności. Dlatego w trakcie prowadzonych analiz wielkość emisji z rolnictwa w latach prognozy pozostawiono na poziomie roku bazowego 2015.

Tabela 22 Porównanie emisji z rolnictwa w roku bazowym i w roku prognozy 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	6,13	0%	0,00	6,13

Emisja nieorganizowana

Analizowana emisja nieorganizowana pochodzi z kopalni kruszyw, kopalni odkrywkowych jak i innych przyzmi materiałów sypkich. Emisja z sektora wydobywczego jest emisją lokalną. Nie można przewidzieć w jakich rejonach powstaną nowe kopalnie oraz czy obszar istniejących źródeł emisji nieorganizowanej ulegnie zmniejszeniu.

Nie proponuje się zmian w emisji nieorganizowanej ponad działania które będą wynikały z inwestycji własnych zakładów

Tabela 23 Porównanie emisji nieorganizowanej dla roku bazowego i roku prognozy 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	3,56	0%	0,00	3,56

Emisja napływowa

Zgodnie z założeniami Programów ochrony powietrza dla stref znajdujących się w pasie 30 km od strefy aglomeracji bydgoskiej, w wyniku realizacji działań naprawczych będzie następowała znaczna redukcja emisji głównie z sektora komunalno-bytowego. Szacuje się obniżenie emisji napływowej pochodzącej ze wszystkich rodzajów źródeł zlokalizowanych w pasie 30 km od strefy na poziomie 8% w roku prognozy w stosunku do roku bazowego 2015.

⁵¹ źródło: Rolnictwo UE – podejmując wyzwanie zmian klimatycznych – Komisja Europejska Dyrekcja Generalna Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 2008 r.

Tabela 24 Porównanie emisji napływowej w roku bazowym i w roku prognozy 2025

strefa	emisja PM10 w 2015 r. [Mg/rok]	stopień redukcji emisji	wielkość redukcji emisji PM10 [Mg/rok]	emisja PM10 w 2025 [Mg/rok]
aglomeracja bydgoska	6 329,44	8%	506,36	5 823,09

Zestawienie emisji

Poniżej w tabeli przedstawiono porównanie emisji pyłu PM10, w roku bazowym 2015 i w roku prognozy 2025 działań związanych z redukcją emisji powierzchniowej, punktowej, rolniczej, liniowej i niezorganizowanej.

Tabela 25 Porównanie emisji pyłu PM10 w roku bazowym i w roku prognozy w strefie aglomeracji bydgoskiej

rodzaj źródeł	emisja pyłu PM10 w roku 2015[Mg/rok]	emisja pyłu PM10 w roku 2025 [Mg/rok]	średni stopień redukcji emisji	zmiana emisji pyłu PM10 [Mg/rok]
punktowe	224,87	209,13	7%	15,74
liniowe	275,28	297,31	8%	22,02
rolnictwo	6,13	6,13	0%	0,00
powierzchniowe	758,67	561,42	26%	197,25
niezorganizowane	3,56	3,56	0%	0,00
SUMA	1 268,51	1 077,55	15,05%¹⁾	235,01

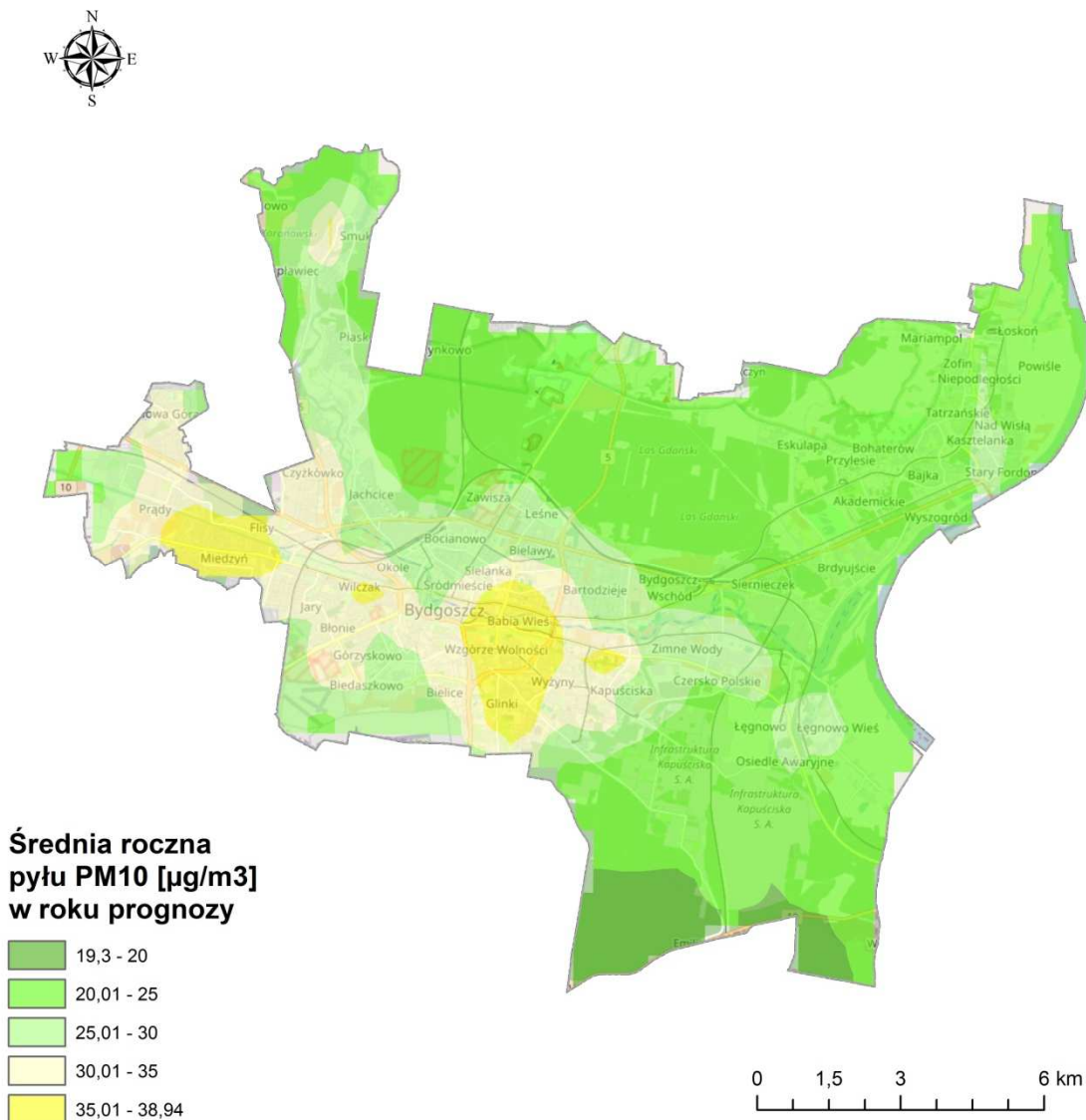
¹⁾ wartość odnosząca się do średniej redukcji emisji

OBLICZENIA I ANALIZA STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA DLA ROKU 2025

Obliczenia i analizę stanu zanieczyszczenia powietrza wykonano dla strefy aglomeracji bydgoskiej ze względu na stężenia średnioroczne pyłu zawieszonego PM10. W rozdziale omówiono i zobrazowano stężenia średnioroczne omawianego zanieczyszczenia dla roku prognozy 2025.

Stężenie średnioroczne pyłu zawieszonego PM10

Wyniki modelowania stężeń średniorocznych pyłu PM10 dla 2015 roku, wskazują, że nie odnotowano przekroczeń dopuszczalnego stężenia średniorocznego w strefie.

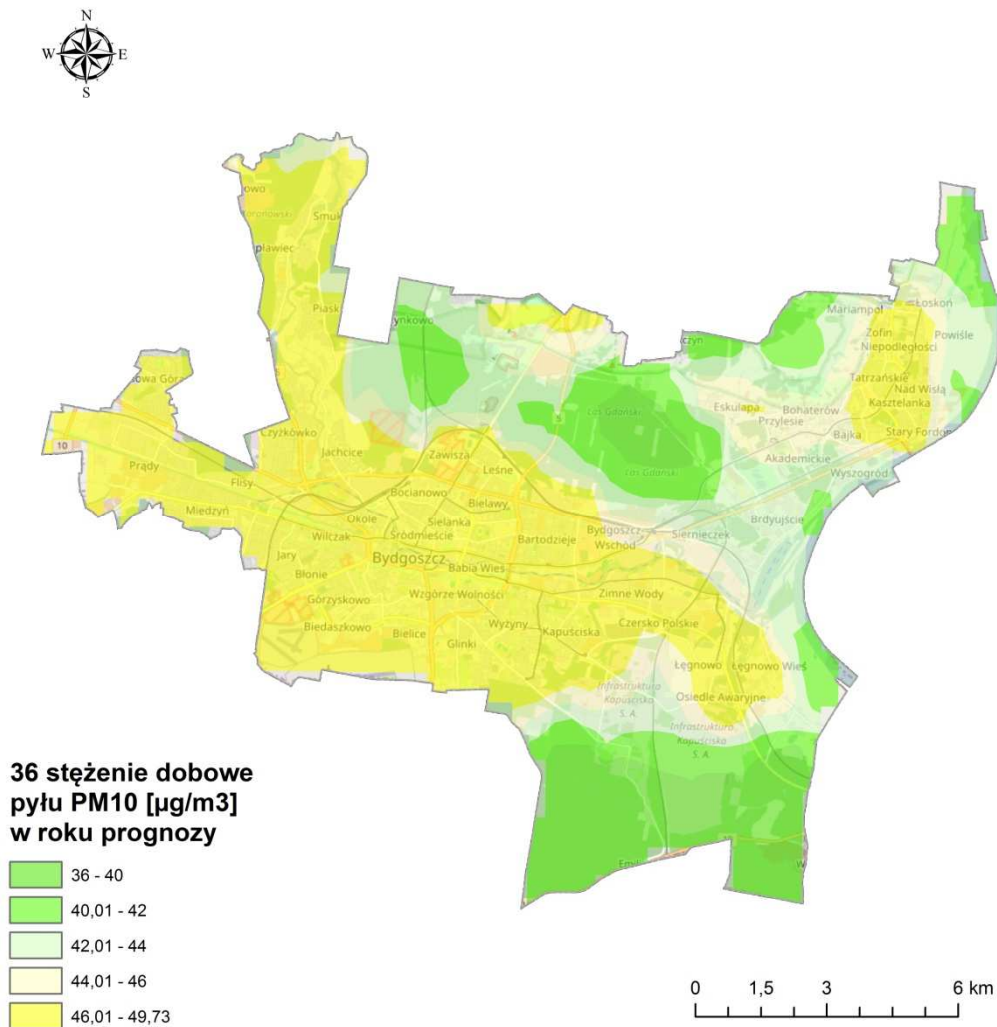
Rysunek 25 Mapa rozkładu stężeń średniorocznych pyłu zawieszonego PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej⁵²

Stężenia 24 godzinne pyłu PM10

Określona wymagana wielkość redukcji, przy założeniu znaczącego obniżenia emisji spoza terenu strefy, powoduje dotrzymanie poziomów dopuszczalnych 24 godzinnych dla pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej.

Na kolejnym rysunku pokazano rozkład stężeń 24 godzinnych pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku prognozy.

⁵² Źródło: opracowanie własne

Rysunek 26 Rozkład stężeń 24 godzinnych pyłu PM10 na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej w roku prognozy 2025⁵³

Wnioski

Dla prognozowanej na 2025 rok sytuacji nie występują przekroczenia dopuszczalnych poziomów pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu. Działania naprawcze zaproponowane w Programie wystarczają do uzyskania stanu jakości powietrza zgodnego z wymaganiami przepisów ochrony środowiska.

⁵³ źródło: opracowanie własne

PODSUMOWANIE ANALIZ STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA

Wartości pyłu PM10 dla roku bazowego 2015 nie przekroczyły poziomu stężenia średniorocznego, natomiast przekroczona została dopuszczalna liczba dni z przekroczeniem normy 24-godzinnej na każdej ze stacji pomiarowych. Najwięcej dni z przekroczeniem stężenia 24-godzinnego pyłu zawieszonego PM10 odnotowano na stacji pomiarowej zlokalizowanej przy ul. Placu Poznańskim - 74 dni (pomiar manualny) oraz 71 dni (pomiar automatyczny), na tej stacji zmierzono również najwyższe stężenia dobowe pyłu – 295,9 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar automatyczny) oraz 149,4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (pomiar manualny). Na stacjach pomiarowych strefy aglomeracji bydgoskiej w 2015 roku 3-krotnie odnotowały stężenia przekraczające wartość poziomu alarmowego (200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$). Przyczyn takiego stanu rzeczy w 2015 roku należy upatrywać w kilku czynnikach.

Po pierwsze, przyczyniły się do tego wyjątkowo niekorzystne warunki topograficzne i klimatyczne, w niektórych rejonach analizowanej strefy. Szczególnie w mieście występują niekorzystne warunki rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń. Główną przyczyną jest duże zróżnicowanie ukształtowania terenu, dodać należy, że na stan jakości powietrza istotny wpływ mają uwarunkowania społeczno-ekonomiczne, które kształtują zachowania i postawy mieszkańców miasta, co w połączeniu ze szczególnie niekorzystną strukturą cenową paliw grzewczych prowadzi do sytuacji, w której preferowanym (ze względów ekonomicznych) paliwem jest paliwo stałe, często złej jakości. Pomimo prowadzonej pod koniec lat 90-tych XX-go wieku gazyfikacji, nie ma obecnie efektów ekologicznych tych działań, gdyż rosnące ceny gazu ziemnego doprowadziły do rezygnacji mieszkańców z tego paliwa.

Kolejnym czynnikiem, na który należy zwrócić uwagę jest wysoka wartość tła i napływu zanieczyszczeń, czyli strumienia pyłu PM10, jaki napływa na teren strefy spoza jej obszaru. Badania prowadzone w 2013 r. w ramach EMEP (European Monitoring and Evaluation Programme), szczególnie na stacjach tła regionalnego, wskazują na wysoki poziom stężenia pyłu zawieszonego PM10 nawet na obszarach oddalonych od osiedli ludzkich i dróg. Sugeruje to konieczność prowadzenia działań w skali europejskiej, które doprowadziłyby do redukcji zanieczyszczenia pyłem PM10 na szerszą skalę.

Należy zwrócić uwagę, iż działania związane z emisją liniową są działaniami długoterminowymi. Budowa dróg, obwodnic to procesy inwestycyjne, które wymagają czasu na przygotowanie (długotrwałe procedury przetargowe) i realizację, w wyniku czego efekty będą widoczne nie wcześniej niż za kilka lat. Do czynników utrudniających prowadzenie działań z zakresu ograniczenia emisji liniowej należą: duża gęstość zabudowy, problemy własności gruntów i skomplikowane procedury środowiskowe, będące często podstawową przeszkodą do rozwoju infrastruktury drogowej.

Wszystkie powyższe czynniki kształtują jakość powietrza na obszarze strefy aglomeracji bydgoskiej.

W celu poprawy jakości powietrza w strefie aglomeracji bydgoskiej konieczne jest działanie na wielu szczeblach zarządzania:

- na poziomie państwa – poprzez działania legislacyjne i fiskalne (np. ulgi podatkowe dla stosujących niskoemisyjne paliwa), prowadzenie odpowiedniej polityki paliwowej i przygotowanie planów ogólnokrajowych,
- na poziomie województwa – poprzez plany wojewódzkie i ułatwienia w zdobywaniu finansowania dla działań naprawczych (np. poprzez kształtowanie priorytetów Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej),
- na poziomie lokalnym – poprzez intensyfikację działań w strefie na takim poziomie, na jaki pozwalają przepisy prawa, możliwości techniczne i dostępne środki finansowe.

Bez współdziałania różnych ośrodków władzy (rządowej i samorządowej) nie sposób osiągnąć oczekiwanych efektów.

Realizacja zaproponowanych w niniejszym Programie ochrony powietrza działań, przewidziana jest do roku 2025. Z jednej strony konieczne jest prowadzenie odpowiedniej polityki energetycznej przez Państwo sprzyjającej powstawaniu nowoczesnych technologii i wyeliminowaniu barier administracyjnych utrudniających realizację działań z zakresu ochrony powietrza.

Z drugiej strony, poprawa zamożności społeczeństwa i wreszcie szeroki wachlarz działań edukacyjnych kształtujących zdrowe postawy proekologiczne, tzn. codzienne zachowania, takie jak: segregacja odpadów, dbanie o czystość swego osiedla i miejscowości, niespalanie odpadów w piecach domowych itp. Obszarem działalności władz lokalnych powinno być dawanie dobrego przykładu poprzez wymianę systemów grzewczych w budynkach należących do miasta (np. urzędach, szkołach, budynkach komunalnych) oraz w innych budynkach użyteczności publicznej oraz wspieranie postaw obywateli poprzez tworzenie systemu zachęt finansowych do wymiany urządzeń grzewczych czy podłączenie do sieci ciepłych.

Bardzo trudno dokładnie ocenić oddziaływanie naturalnych źródeł emisji, czy zjawisk naturalnych niezwiązanych z działalnością człowieka (np. erupcja wulkanów, czy aerozol morski). Na terenie strefy aglomeracji bydgoskiej nie miały one znaczącego wpływu na poziom analizowanych stężeń ich ewentualne oddziaływanie uwzględnione zostało w tle zanieczyszczeń.

DZIAŁANIA NAPRAWCZE, KTÓRE NIE ZOSTAŁY WYTYPOWANE DO WDRAŻANIA

Przedstawione w załączniku nr 2 zadania przewidziane do realizacji w ramach Programu ochrony powietrza na terenie strefy aglomeracja bydgoska są wynikiem szeregu przeprowadzonych analiz, w których rozpatrywano najróżniejsze koncepcje działań zmierzających do poprawy stanu jakości powietrza

w strefie. W wyniku analiz modelowych, ale również społeczno-ekonomicznych, część koncepcji nie została wytypowana do wdrożenia w omawianej strefie. Wśród nich należy wymienić następujące:

- całkowity zakaz stosowania paliw stałych w mieście – odrzucone ze względów społecznych, gospodarczych i ekonomicznych,
- zastosowanie systemu zdalnej kontroli spalania paliw w kotłach węglowych – odrzucone ze względów logistycznych,
- wprowadzanie stref ograniczonej emisji komunikacyjnej (SOEK) – odrzucone ze względów legislacyjnych i logistycznych.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH

W przypadku, gdy posiadane przez jednostki samorządu lub inne instytucje środki finansowe są niewystarczające do przeprowadzenia działań naprawczych, konieczne jest pozyskanie dofinansowania na działania wynikające z niniejszego Programu.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej⁵⁴

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), jest głównym ogniwem polskiego systemu finansowania ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Oferuje on pożyczki, dotacje oraz inne formy dofinansowania projektów realizowanych m.in. przez samorządy,

⁵⁴ <https://www.nfosigw.gov.pl/>

przedsiębiorstwa, podmioty publiczne, organizacje społeczne, a także osoby fizyczne. W sektorze finansów publicznych Narodowy Fundusz jest również największym w Polsce partnerem międzynarodowych instytucji finansowych w obsłudze środków zagranicznych przeznaczonych na ochronę środowiska.

Podstawą do przyjmowania i rozpatrywania wniosków o dofinansowanie w Narodowym Funduszu są programy priorytetowe. Listę priorytetowych programów NFOŚiGW zatwierdza corocznie Rada Nadzorcza NFOŚiGW. Programy priorytetowe szczegółowo określają m.in. terminy i sposób składania wniosków, formę, intensywność i warunki dofinansowania, a także beneficjentów i rodzaj przedsięwzięć, koszty kwalifikowane oraz procedurę wyboru przedsięwzięć.

Podmioty ubiegające się o dofinansowanie składają do Narodowego Funduszu wnioski o dofinansowanie, które podlegają szczegółowej ocenie. Finansowanie otrzymują przedsięwzięcia spełniające kryteria określone w poszczególnych programach priorytetowych. Decyzję o dofinansowaniu podejmuje Zarząd Narodowego Funduszu, a w przypadkach określonych w ustawie Prawo ochrony środowiska - Rada Nadzorcza Narodowego Funduszu.

Programy 2015 – 2020, przydatne dla realizacji celów zawartych w aktualizacji Programu ochrony powietrza dla stref województwa kujawsko-pomorskiego:

- dotyczące ochrony atmosfery

- Poprawa jakości powietrza

Część 1) Energetyczne wykorzystanie zasobów geotermalnych

Część 2) Zmniejszenie zużycia energii w budownictwie

Część 3) Bocian - Rozproszone, odnawialne źródła energii

Część 4) Lemur - Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej

- międzydziedzinowe

- Wsparcie Ministra Środowiska w zakresie realizacji polityki ochrony środowiska,

- Wspieranie działalności monitoringu środowiska,

- Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska

Część 1) Dostosowanie do zmian klimatu

Część 2) Zapobieganie i likwidacja skutków nadzwyczajnych zagrożeń

- Edukacja ekologiczna,

- Współfinansowanie programu LIFE,

- SYSTEM – wsparcie działań ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowanych przez partnerów zewnętrznych

Część 1) Usuwanie wyrobów zawierających azbest

Część 2) REGION

Część 3) Dofinansowanie przydomowych oczyszczalni ścieków, lokalnych oczyszczalni ścieków wraz z sieciami kanalizacyjnymi oraz podłączeń budynków do zbiorczego systemu kanalizacyjnego

Część 4) KAWKA – Likwidacja niskiej emisji wspierająca wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonych, odnawialnych źródeł energii

Część 5) Ryś – termomodernizacja budynków jednorodzinnych

Część 6) Prosument- linia dofinansowania z przeznaczeniem na zakup i montaż mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii

- Wsparcie przedsięwzięć w zakresie niskoemisyjnej i zasobooszczędnej gospodarki

Część 1) E-Kumulator – Ekologiczny Akumulator dla Przemysłu

Część 2) Współfinansowanie I Osi POIiŚ 2014-2020 – zmniejszenie emisyjności gospodarki

Część 3) Efektywne systemy ciepłownicze i chłodnicze

Część 4) GAZELA BIS – Niskoemisyjny zbiorowy publiczny transport miejski

- Wsparcie dla Innowacji sprzyjających zasobooszczędności i niskoemisyjnej gospodarce

Część 1) Sokół - wdrożenie innowacyjnych technologii środowiskowych.

- Lista priorytetowych programów NFOŚiGW na rok 2016 (Uchwała Rady Nadzorczej nr 9/16 z dnia 29.01.2016r. zmieniona Uchwałą Rady Nadzorczej nr 36/16 z dnia 20.05.2016r.) z zakresu ochrony atmosfery to:

- Poprawa jakości powietrza

- System Zielonych Inwestycji (GIS – Green Investment Scheme).

Środki norweskie

Celem Programu jest redukcja emisji gazów cieplarnianych i zanieczyszczeń powietrza oraz zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w ogólnym bilansie zużycia energii.

W ramach Programu Operacyjnego PL04 „Oszczędzanie energii i promowanie odnawialnych źródeł energii” zdefiniowano dwa obszary programowe:

- Obszar programowy nr 5 „Efektywność energetyczna”,

- Obszar programowy nr 6 „Energia odnawialna”.

Do dofinansowania kwalifikują się projekty mające na celu:

- Poprawę efektywności energetycznej budynków, obejmujące swym zakresem termomodernizację budynków użyteczności publicznej, przeznaczonych na potrzeby: administracji publicznej, oświaty, opieki zdrowotnej, społecznej lub socjalnej, szkolnictwa wyższego, nauki, wychowania, turystyki, sportu.

- Modernizację lub zastąpienie istniejących źródeł energii (wraz z wymianą lub przebudową przestarzałych lokalnych sieci) zaopatrujących budynki użyteczności publicznej o których mowa w pkt. 1. nowoczesnymi, energooszczędnymi o mniejszej emisji źródłami ciepła lub energii elektrycznej o łącznej mocy nominalnej do 5 MW w tym: pochodzącymi ze źródeł odnawialnych lub źródłami ciepła i energii elektrycznej wytwarzanych w skojarzeniu (kogeneracji/ trigeneracji).

Przez źródła ciepła lub energii elektrycznej wykorzystujące energię ze źródeł odnawialnych, należy rozumieć:

- urządzenia i instalacje do wysokosprawnej produkcji energii elektrycznej, ciepła lub chłodu w skojarzeniu (wysokosprawna ko/tri generacja),

- urządzenia do produkcji ciepła opalane biomasą (kotły na biomasę),

- układy (ogniwa) fotowoltaiczne,

- rekuperatory ciepła,

- pompy ciepła,

- kolektory słoneczne,

- małe (mikro) turbiny wiatrowe (budynkowe prądnice wiatrowe),

- urządzenia i instalacje do wytwarzania energii elektrycznej i ciepła opalane biogazem,

- urządzenia do produkcji ciepła zasilane energią geotermalną (instalacje do wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł geotermalnych).

- Instalację, modernizację lub wymianę węzłów cieplnych o łącznej mocy nominalnej do 3 MW, zaopatrujących budynki użyteczności publicznej.

Nabór wniosków został już zakończony i aktualnie odbywa się ich ocena, jednakże beneficjenci programu mogą uzyskać dodatkowe środki na realizację rozszerzonego zakresu projektu, który

przyczyni się na realizację jego celów (wzrost lub utrzymanie na zakładanym poziomie efektu ekologicznego. W ramach niniejszej procedury **możliwe** będzie włączenie do projektu następujących dodatkowych prac:

- dodatkowe budynki, w ramach których nie zostały jeszcze rozpoczęte prace inwestycyjne;
- dodatkowe budynki, w ramach których prace inwestycyjne zostały rozpoczęte w okresie kwalifikowalności wydatków;
- dodatkowe budynki, w ramach których prace inwestycyjne zostały rozpoczęte oraz zakończone w okresie kwalifikowalności wydatków;
- dodatkowe prace inwestycyjne nie ujęte w dofinansowanym projekcie.

Program REGION

Jest to program realizowany przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w ścisłej współpracy z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska, mający na celu preferencyjne wsparcie inwestycji związanych z walką z niską emisją, w tym inwestycji w odnawialne źródła energii. Ze względu na pokrywanie się obszarów wsparcia w programach – Kawka, Ryś i Prosument – a także zbyt dużą pracochłonność ich obsługi i jednocześnie brak dostosowania do realnych potrzeb i uwarunkowań regionów, zdecydowano o stworzeniu nowego, jednolitego i elastycznego mechanizmu wsparcia. Program obejmuje działania do tej pory uwzględnione w programach: Kawka, Ryś

i Prosument. Instrument dofinansowywania przedsięwzięć na poziomie lokalnym – pod nazwą REGION – będzie się wpisywał w potrzeby i oczekiwania regionów, przy jednoczesnym uwzględnieniu możliwości finansowych NFOŚiGW. W ramach tego programu przewidziane są niskooprocentowane pożyczki przy wymianie kotłów na niskoemisyjne, na te paliwa, które są wydajniejsze i mniej zanieczyszczają powietrze, ale również różnego rodzaju filtry i wszelkie inne działania, które mają zmniejszyć emisję, która jest bardzo istotnym problemem na terenach wiejskich niezurbanizowanych.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu działa na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska⁵⁵. Celem działania Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu (dalej Wojewódzki Fundusz) związanym z ochroną powietrza jest finansowanie działań obejmujących obszar województwa kujawsko-pomorskiego. Zgodnie z listą przedsięwzięć priorytetowych przyjętych na 2016 rok⁵⁶, w zakresie ochrony powietrza, Wojewódzki Fundusz udziela pomocy na:

- wspomaganie działań wskazanych w programach ochrony powietrza i planach gospodarki niskoemisyjnej z wyłączeniem komunikacji miejskiej,
- ograniczenie niskiej emisji w miejscowościach posiadających status uzdrowiska,
- wspieranie działań dotyczących wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
- działania związane ze zwiększeniem efektywności energetycznej.

Poza dofinansowaniem działań związanych z ochroną powietrza, a istotnymi z punktu widzenia działań naprawczych zaproponowanych w Programie, Wojewódzki Fundusz udziela pomocy na:

⁵⁵ Dz. U. z 2016 r., poz. 672, z późn. zm.

⁵⁶ Załącznik do uchwały nr 51/16 z dnia 29.04.2015 r. Rady Nadzorczej WFOŚiGW w Toruniu

- wspieranie programów realizowanych przez regionalne i lokalne Centra Edukacji Ekologicznej,
- dofinansowywanie działań edukacyjnych dotyczących ochrony środowiska skierowanych do dzieci i młodzieży.
- dofinansowywanie badań jakości elementów środowiska realizowanych w ramach państwowego monitoringu środowiska.

Program EKODOM - dofinansowanie zadań z zakresu termomodernizacji i OZE realizowanych przez osoby fizyczne na potrzeby mieszkaniowe⁵⁷.

Celem programu jest ograniczenie lub uniknięcie emisji zanieczyszczeń wprowadzanych do atmosfery poprzez oszczędność zużycia ciepła w wyniku termomodernizacji budynków oraz poprzez zwiększenie produkcji energii z odnawialnych źródeł. Beneficjentami programu są osoby fizyczne posiadające prawo do dysponowania budynkiem mieszkalnym. Programem objęte są przedsięwzięcia realizowane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, przez osoby fizyczne na potrzeby mieszkaniowe polegające na zadaniach termo modernizacyjnych, montażu pomp ciepła i kolektorów słonecznych wraz z instalacją, montażu instalacji fotowoltaicznych (o mocy do 40 kW) lub montażu elektrowni wiatrowych (o mocy do 40KW).

Program EKOGRMINA - dofinansowanie zadań z zakresu termomodernizacji i OZE realizowanych na potrzeby mieszkaniowe⁵⁸.

Celem programu jest ograniczenie lub uniknięcie emisji zanieczyszczeń wprowadzanych do atmosfery poprzez oszczędność zużycia ciepła w wyniku termomodernizacji budynków oraz poprzez zwiększenie produkcji energii z odnawialnych źródeł. Beneficjentami programu są jednostki samorządu terytorialnego występujące z wnioskiem w imieniu beneficjentów końcowych, natomiast beneficjentami końcowymi mogą być osoby fizyczne, wspólnoty mieszkaniowe lub jednostki samorządu terytorialnego posiadające prawo do dysponowania budynkiem mieszkalnym. Programem objęte są przedsięwzięcia realizowane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, na potrzeby mieszkaniowe polegające na zadaniach termo modernizacyjnych, montażu pomp ciepła i kolektorów słonecznych wraz z instalacją, montażu instalacji fotowoltaicznych (o mocy do 40 kW) lub montażu elektrowni wiatrowych (o mocy do 40KW).

Więcej informacji nt. aktualnych źródeł dofinansowania inwestycji w ramach WFOŚiGW w Toruniu znajduje się na stronie internetowej: <http://www.wfosigw.torun.pl>.

Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020⁵⁹

Celem Programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 jest wsparcie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów i przyjaznej środowisku oraz sprzyjającej spójności terytorialnej i społecznej.

Obszary wsparcia i rodzaje projektów możliwych do realizacji w ramach programu Infrastruktura i Środowisko 2014-2020:

Zmniejszenie emisyjności gospodarki

- wytwarzanie energii z odnawialnych źródeł energii (OZE);
- poprawa efektywności energetycznej i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach, sektorze publicznym i mieszkaniowym;
- promowanie strategii niskoemisyjnych;

⁵⁷ <http://www.wfosigw.torun.pl> (stan na dzień: 27.10.2016 r.)

⁵⁸ <http://www.wfosigw.torun.pl> (stan na dzień: 27.10.2016 r.)

⁵⁹ <https://www.pois.gov.pl/>

- rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji.

Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu

- rozwój infrastruktury środowiskowej;
- dostosowanie do zmian klimatu;
- ochrona i zahamowywanie spadku różnorodności biologicznej;
- poprawa jakości środowiska miejskiego.

Rozwój sieci drogowej TEN-T (transeuropejska sieć transportowa) i transportu multimodalnego

- rozwój drogowej infrastruktury w sieci TEN-T;
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego;
- poprawa bezpieczeństwa w ruchu lotniczym;
- transport intermodalny, morski i śródlądowy.

Infrastruktura drogowa dla miast

- poprawa dostępności miast i przepustowości infrastruktury drogowej (rozwój infrastruktury drogowej w miastach i tras wylotowych z miast, budowa obwodnic).

Rozwój transportu kolejowego w Polsce

- rozwój kolei w TEN-T, poza siecią i kolei miejskich.

Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego w miastach

- infrastruktura i tabor dla publicznego transportu zbiorowego w miastach i na ich obszarach funkcjonalnych.

Poprawa bezpieczeństwa energetycznego

- rozwój inteligentnych systemów dystrybucji, magazynowania i przesyłu gazu ziemnego i energii elektrycznej;
- budowa i rozbudowa magazynów gazu ziemnego;
- rozbudowa terminala LNG.

Finansowanie

Program Infrastruktura i Środowisko finansowany jest z trzech źródeł⁶⁰:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, z którego na program przeznaczone jest 4 905,9 mln euro,
- Funduszu Spójności, kwotą 22 507,9 mln euro,
- Środków krajowych – publicznych i prywatnych, których minimalne zaangażowanie wynosi 4 853,2 mln euro.

Ostateczne zaangażowanie środków krajowych, głównie prywatnych, w momencie zamknięcia programu będzie znacznie wyższe. Wskazana kwota została wyliczona w oparciu o ogólne zasady unijne, według których minimalny wkład środków krajowych w 15 słabiej rozwiniętych województwach to 15%, a w województwie mazowieckim 20%. Jednak w wielu projektach w tym programie występować będzie pomoc publiczna, co będzie wymagało wyższego wkładu krajowego, wnoszonego przez realizatorów projektów, głównie ze środków prywatnych.

⁶⁰ <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/zasady/finansowanie/> (stan na dzień: 27.10.2016 r.)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020

Dnia 27 lipca 2016 roku uchwałą Nr 30/1163/16 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjęto Szczegółowy opis osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020. Łączna wartość zaangażowanych środków w realizację Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko - Pomorskiego na lata 2014-2020 szacowana jest na 2,23 mln euro.

Z punktu widzenia możliwych do wdrożenia działań wyznaczonych w Programie, środki na ich realizację w zakresie RPO można pozyskać w ramach:

- III Osi priorytetowej. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie:

- Działanie 3.1. Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- Działanie 3.2. Efektywność energetyczna w przedsiębiorstwach,
- Działanie 3.3. Efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym,
- Działanie 3.4. Zrównoważona mobilność miejska i promowanie strategii niskoemisyjnych,
- Działanie 3.5. Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w ramach ZIT,

- V Osi priorytetowej. Spójność wewnętrzna i dostępność zewnętrzna:

- Działanie 5.1. Infrastruktura drogowa,
- Działanie 5.2. Rozwój pozamiejskiego transportu publicznego,
- Działanie 5.3 Infrastruktura kolejowa.

EFEKTYWNOŚĆ EKOLOGICZNA I EKONOMICZNA POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH

Z uwagi na niewystarczającą dostępność środków finansowych na realizację zadań, które przyczyniać się mają do poprawy jakości powietrza na terenie strefy objętej Programem konieczne jest lokowanie posiadanych zasobów w sposób najbardziej efektywny – ekologicznie i ekonomicznie.

Ocena efektywności ekonomicznej działań naprawczych uwzględnia wykorzystanie wskaźników związanych z kosztem przeprowadzonego działania, kosztem uzyskania efektu ekologicznego oraz kosztem eksploatacji po wykonaniu działania. Natomiast kryterium efektywności ekonomicznej uwzględnia wskaźnik efektu ekologicznego jako różnicę ładunku emisji przed i po zastosowanym działaniu.

Najniższy koszt wytworzenia ciepła generuje zastosowanie nowoczesnych kotłów węglowych zasilanych automatycznie i kotłów węglowych zasilanych ręcznie oraz zastosowania kotłów na biomasę. Dzięki zastosowaniu wysokosprawnych kotłów, jednostkowy koszt wytworzenia jednego GJ ciepła jest nawet o kilkanaście procent niższy niż w przypadku stosowania tego samego rodzaju paliwa w kotłach niskosprawnych (np. zasilanych ręcznie w porównaniu do kotłów zasilanych automatycznie). Stosunkowo niski koszt występuje również w przypadku zastosowania pellet, jako paliwa. Kotłownia gazowa generuje koszty wytworzenia ciepła na poziomie półtora do dwukrotnie wyższe niż nowoczesna kotłownia węglowa. Natomiast najwyższe koszty wiążą się ze spalaniem oleju i stosowaniem energii elektrycznej, przy czym zastosowanie nowoczesnych pieców akumulacyjnych zasilanych w nocy (taryfa nocna jest ok. 40% niższa niż taryfa dzienna) daje oszczędność rzędu 50% w porównaniu do stosowania tradycyjnego ogrzewania elektrycznego.

Pod względem wskaźnika emisji pyłu zawieszonego PM10 najkorzystniej prezentuje się podłączenie do sieci ciepłej i energia elektryczna (zerowa emisja substancji z tzw. „niskich emitorów”), następnie kotły gazowe i kotły olejowe. Natomiast znacznie wyższymi wskaźnikami emisji pyłu charakteryzują się kotły zasilane paliwami stałymi. Jednak zastosowanie nowoczesnych kotłów zasilanych automatycznie sprawia, iż emisja pyłu zawieszonego PM10 jest aż dwukrotnie niższa niż w przypadku spalania tych samych paliw w kotłach zasilanych ręcznie. Rozpatrując efekt ekologiczny i specyfikę zabudowy znajdującej się na obszarach najbardziej narażonych na emisję, można stwierdzić, iż najkorzystniejszym rozwiązaniem jest stosowanie gazu do ogrzewania domów bądź zamontowanie nowoczesnego ogrzewania elektrycznego.

Tabela 26 Zestawienie parametrów kotłów i paliw oraz kosztów inwestycyjnych i eksploatacyjnych dla indywidualnych gospodarstw domowych⁶¹

parametry		rodzaj kotła, systemu ogrzewania									
		jednostka	podłączenie do sieci ciepłej	elektryczne	węglowe zasilane ręcznie	węglowe zasilane automatycznie	kotły na biomasę zasilane ręcznie	kotły na biomasę zasilane automatycznie	kotły na pelety zasilane automatycznie	gazowe	olejowe
sprawność		[%]	-	ponad 90	80	90	85	90	85	92	94
rodzaj paliwa		-	-	-	węgiel (orzeczek)	węgiel (miał, ekogroszek)	biomasa	biomasa	pelety	gaz GZ50	olej opałowy
parametry paliwa:	wartość opałowa	[MJ/kg] [MJ/m ³]	-	-	>26	>26	13	13	17,5	35a	42,8
	zawartość popiołu	[%]			5	< 1	6	6	2,5	-	-
	zawartość siarki	[%]			< 0,6	< 1	< 0,16	< 0,16	< 0,08		
	zawartość wilgoci	[%]			< 5	<12	<13	<13	<10		
Jednostkowy koszt paliwa		zł/Mg	-	0,3247 zł/kWh – taryfa całonocna 0,3759 zł/kWh – taryfa dzienna 0,2645 zł/kWh taryfa nocna	550	435 - 570	360 - 500	360 - 500	580 - 660	1,95 ^b	4,04 ^c
koszt produkcji ciepła		[zł/GJ]	38 - 50	70 - 120	28 - 57	22 - 35	46 - 50	44 - 48	30 - 57	41 - 100	75 - 176
koszt inwestycyjny		[tys. zł]	4 - 20	5 - 10	2 - 5	8 - 30	10 - 15	15 - 25	5 - 15	3 - 15	12,5 - 25
wskaźnik emisji PM10		[g/GJ]	0	0	380	240	695	240	76	0,5	3,7

^a MJ/m³

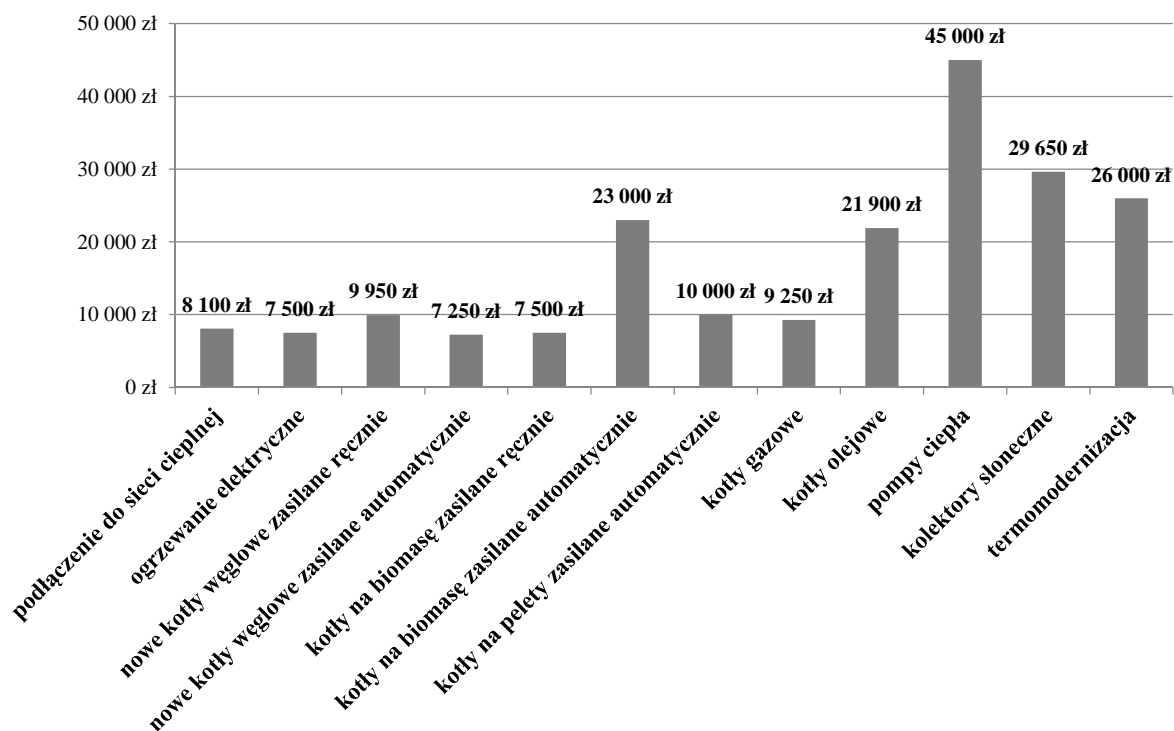
^b zł/m³

^c zł/l

⁶¹ źródło: opracowanie własne

Ceny kotłów zależą od producenta, a ich rozpiętość może być znaczna. Najtańsze jednak, z uwagi na średni koszt inwestycyjny jest ogrzewanie elektryczne oraz kotły gazowe i węglowe zasilane ręcznie. Z uwagi na znikomy efekt ekologiczny stosowania tego rozwiązania, nie proponuje się instalowania kotłów węglowych zasilanych ręcznie. Najdroższym rozwiązaniem z punktu widzenia kosztów inwestycyjnych jest montaż kolektorów słonecznych i pomp ciepła.

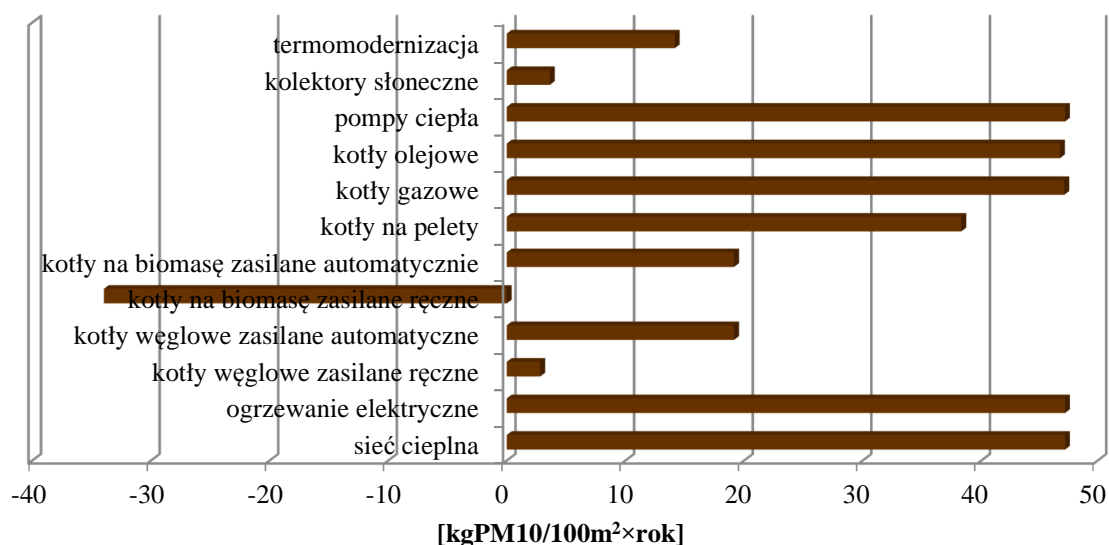
Poniżej przedstawiono średnie koszty inwestycyjne związane z likwidacją/modernizacją lub ograniczeniem emisji z indywidualnych systemów grzewczych poprzez zastosowanie wymienionych rozwiązań jako podstawowych oraz jako uzupełniających alternatywnych źródeł energii: kolektory słoneczne, termomodernizacja, pompy ciepła (dla domu o powierzchni użytkowej 120 m²).

Rysunek 27 Szacunkowe średnie koszty inwestycyjne dla różnych przedsięwzięć związanych z redukcją emisji z indywidualnych systemów grzewczych⁶²

Poniżej przedstawiono efekt ekologiczny w postaci wielkości redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10 przy zastosowaniu poszczególnych rozwiązań związanych z pozyskaniem ciepła. Efekt ekologiczny określono w stosunku do ładunku emisji pyłu zawieszonego PM10 ze starego pieca węglowego.

⁶² Źródło: opracowanie własne

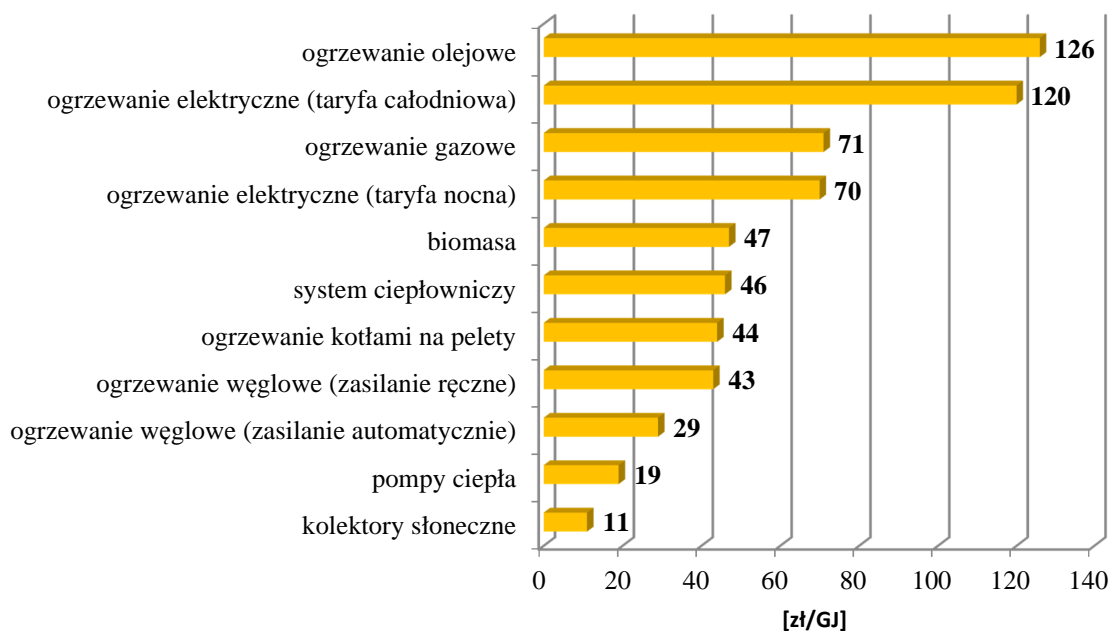
Rysunek 28 Szacunkowy średni efekt ekologiczny działań/inwestycji w postaci wielkości redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10⁶³

Największy efekt ekologiczny uzyskujemy przy całkowitej likwidacji źródła emisji i podłączeniu do sieci ciepłnej lub przy zastosowaniu ogrzewania elektrycznego, pomp ciepła, przy instalacji kotła gazowego i olejowego. Wysokie efekty redukcji pyłu PM10 osiąga się również przy zastosowaniu kotłów zasilanych peletami. Najmniejszy efekt ekologiczny uzyskamy przy zastosowaniu kotłów na paliwo stałe zasilanych ręcznie, montażu kolektorów słonecznych (wykorzystanie do przygotowania ciepłej wody użytkowej) i termomodernizacji (przy pozostawieniu starego kotła grzewczego). Pomimo, faktu małego efektu ekologicznego termomodernizacji (bez wymiany kotła) istotnym jest wdrożenie tego typu działań. Nieekonomicznym jest wymiana kotła na wysokosprawny, jeśli zaoszczędzona ilość ciepła jest tracona w wyniku złej izolacji domu czy nieszczelnych okien.

Najmniej korzystnym wariantem działań naprawczych jest zastąpienie starego źródła spalania, nowoczesnymi kotłami na biomasę. W tym przypadku efekt redukcji emisji jest odwrotny do zamierzonego - przyczynimy się do wzrostu emisji.

Przy wyborze danego rodzaju inwestycji istotne są również koszty eksploatacyjne. Poniżej przedstawiono średnie koszty uzyskania energii ciepłej przy uwzględnieniu przeciętnej sprawności urządzeń grzewczych.

⁶³ źródło: opracowanie własne

Rysunek 29 Szacunkowy średni koszt uzyskania energii cieplnej⁶⁴

Podsumowując, największy efekt redukcji pyłu PM10 można osiągnąć poprzez podłączenie mieszkań do sieci ciepłej, zmianę ogrzewania węglowego na gazowe lub elektryczne. Wybór preferowanych inwestycji powinien być uzależniony z jednej strony od efektu ekologicznego, z drugiej od czynników ekonomicznych. Warto lokować środki finansowe w działania, które za możliwie najmniejsze pieniądze przynoszą najwyższy efekt. Dla wskazania takich rozwiązań zamieszczono w tabeli poniżej porównanie kosztów redukcji 1 Mg pyłu PM10 rocznie wynikających z zastosowania różnych rozwiązań. Zamieszczone wskaźniki kosztowe uwzględniają koszty inwestycyjne dla poszczególnych działań. Pokazują one, że najlepiej lokować środki realizując działania związane z:

- wymianą ogrzewania węglowego na elektryczne,
- podłączeniem do sieci ciepłej,
- wymianą kotłów węglowych na kotły na pellety zasilane automatycznie,
- wymianą ogrzewania węglowego na gazowe.

Tabela 27 Wskaźniki kosztowe redukcji emisji pyłu zawieszonego PM10 z indywidualnych systemów grzewczych⁶⁵

działania naprawcze redukujące emisję z indywidualnych systemów grzewczych	koszty redukcji PM10 [zł/Mg PM10]
podłączenie do sieci ciepłej	510 000
wymiana ogrzewania węglowego na elektryczne	300 000
wymiana starych kotłów węglowych na nowe zasilane ręcznie	6 750 000
wymiana starych kotłów węglowych na nowe zasilane automatycznie	1 510 000
wymiana kotłów węglowych na kotły na biomasę zasilane ręcznie	brak efektu redukcji PM10
wymiana kotłów węglowych na kotły na biomasę zasilane automatycznie	2 290 000
wymiana kotłów węglowych na kotły na pellety zasilane automatycznie	500 000
wymiana ogrzewania węglowego na gazowe	590 000
wymiana ogrzewania węglowego na olejowe	890 000
wymiana ogrzewania węglowego na pompę ciepła	1 820 000

⁶⁴ źródło: opracowanie własne

⁶⁵ źródło: opracowanie własne

działania naprawcze redukujące emisję z indywidualnych systemów grzewczych	koszty redukcji PM10 [zł/Mg PM10]
zastosowanie kolektorów słonecznych	15 560 000
termomodernizacja	3 520 000

Wybór rodzaju inwestycji uzależniony jest również w istotny sposób od kosztów eksploatacyjnych, czyli w głównej mierze od cen paliw i cen zakupu energii. Dlatego spośród wymienionych wyżej rozwiązań zwykle największym zainteresowaniem cieszą się: wymiana ogrzewania węglowego na gazowe oraz wymiana kotłów węglowych na kotły na pellety zasilane automatycznie.

BARIERY MOGĄCE MIEĆ WPŁYW NA REALIZACJĘ ZADAŃ NAPRAWCZYCH

Zgodnie art. 91 ust.1 z ustawy Prawo ochrony środowiska na zarządzie województwa spoczywa obowiązek opracowania programu ochrony powietrza. Realizacja programu znajduje się natomiast w zakresie działań władz samorządowych.

Diagnoza istniejącego stanu w zakresie jakości powietrza na terenie strefy aglomeracja bydgoska wskazuje, że główną przyczyną przekroczeń poziomów dopuszczalnych pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu jest „niska emisja”, czyli emisja pochodząca ze spalania paliw w piecach, kotłach domowych. Należy podkreślić, że zarówno stan techniczny większości urządzeń, w których odbywa się spalanie paliw w celach grzewczych, jak również jakość tych paliw są wysoce niezadowalające. Często dochodzą do tego również praktyki spalania w kotłach odpadów z gospodarstw domowych.

Czynniki

te w połączeniu z niekorzystnymi warunkami meteorologicznymi, a także niekorzystnymi warunkami topograficznymi tj. usytuowaniem terenów gęstej zabudowy w dolinach, decydują o występowaniu przekroczeń poziomów normatywnych. Istotną barierę dla wyboru przez mieszkańców niskoemisyjnych systemów ogrzewania stanowi niestabilna polityka paliwowa państwa oraz wysokie ceny tych paliw. Dodatkowo niewiele jest w polskim prawie mechanizmów umożliwiających wyegzekwowanie od osób fizycznych użytkownika urządzeń grzewczych spełniających określone wymogi w zakresie wielkości emisji substancji do powietrza.

Na efektywną realizację tych działań wpływa wiele czynników jak np.:

- niska świadomość społeczeństwa w zakresie zanieczyszczenia powietrza i skutków zdrowotnych z tym związanych,
- przyzwolenie społeczne na spalanie odpadów w piecach domowych,
- wysokie koszty eksploatacyjne nowych urządzeń na paliwa gazowe, olejowe lub sieci ciepłowniczej,
- brak możliwości wpływania na działania podejmowane przez mieszkańców, poza czynnikiem finansowym, jako zachętą do wymiany starego źródła ciepła,
- brak rozwiązań prawnych w zakresie określenia jakości paliw stałych oraz standardów urządzeń, jakie mogą być stosowane w indywidualnych systemach grzewczych.

Tworzy to bariery dla jednostek realizujących działania naprawcze, mające na celu redukcję emisji powierzchniowej. Dodatkowym aspektem jest również brak bodźców ze strony państwa, które poprzez odpowiednią gospodarkę paliwową mogłoby wpływać na popyt na lepsze paliwa w sektorze komunalnym. Nie ma żadnych ograniczeń w stosowaniu najgorszych gatunków węgla w indywidualnych systemach grzewczych, a niska cena sprzyja popytowi na ten rodzaj paliwa, zwłaszcza wśród mniej zamożnej części społeczeństwa.

W odniesieniu do źródeł emisji liniowej również nie ma możliwości prawnych stosowania rozwiązań, które znalazły zastosowanie w Unii Europejskiej. Główne ograniczenia stoją przed wprowadzaniem

stref ograniczonej emisji komunikacyjnej, ponieważ nie ma przepisów prawnych, które pozwalałyby samorządom lokalnym na wprowadzanie tego rodzaju działania.

Warto podkreślić, że bez wsparcia ze strony państwa (legislacyjnego, organizacyjnego i finansowego), realizacja założonych działań jest zdecydowanie utrudniona.

Tabela 28 Bariery efektywnego wdrażania i egzekucji działań proponowanych w POP i propozycje ich ograniczenia

Bariera	Propozycja likwidacji/zmniejszenia bariery
Brak uregulowań prawnych w zakresie wytwarzania energii z paliw z indywidualnych źródeł spalania (przepisy istniejące dotyczą jedynie monitorowania emisji spalin w źródłach o mocy powyżej 50 MW).	Istniejące normy jakościowe należy wprowadzić w szerszym zakresie zastosowania w planach, programach i wytycznych lub zastosować rozwiązania podobne jak w krajach zachodnich odnośnie przepisów krajowych.
Braki w uregulowaniach prawnych dotyczących służb kominiarskich w sektorze komunalno-mieszkaniowym, szczególnie w zakresie kontrolowania instalacji opalanych paliwem stałym.	Powinny być wprowadzone zmiany prawne w zakresie nadania nowych uprawnień służbom kominiarskim do nadzoru, kontroli i monitorowania instalacji w sektorze mieszkaniowym w kontekście nie tylko urządzeń kominowych, ale również samych urządzeń grzewczych.
Brak uregulowań prawnych nakazujących wykonywanie przeglądów instalacji grzewczych w szczególności kotłów, pieców i trzonów kuchennych.	Coroczne przeglądy instalacji i urządzeń przed sezonem grzewczym mogłyby znacznie wspomóc jakość procesów spalania w indywidualnych systemach grzewczych, eliminując urządzenia nie przystosowane do spalania paliw.
Brak uregulowań w zakresie wymagań dla jakości paliw stałych stosowanych zarówno w sektorze indywidualnego ogrzewnictwa, ale również w sektorze usług, handlu czy przemysłu.	Wprowadzenie tego rodzaju wymagań mogłoby wyeliminować z rynku węgle pozasortymentowe o bardzo niskich parametrach jakościowych. Chodzi głównie o sektor sprzedaży detalicznej, gdzie tego rodzaju paliwa spalane są w urządzeniach nieprzystosowanych do spalania paliw stałych o niskich parametrach jakościowych.
Brak szczegółowych przepisów dotyczących ograniczeń w stosowaniu paliw na określonym obszarze.	Zastosowanie jedynie przepisów art. 96 ustawy POŚ nie może przynieść określonych rezultatów ze względu na brak przepisów wykonawczych i regulujących ten zakaz, zwłaszcza przepisów umożliwiających kontrolę i egzekucję.
Skomplikowane procedury kompensacji emisji przemysłowej, które powodują wiele niejasności i nie są w rezultacie stosowane w takim zakresie, jak powinny być i przynosić skutek zwłaszcza na obszarach występowania przekroczeń stężeń dopuszczalnych substancji.	Zmiany prawne dotyczące tematu kompensacji emisji przemysłowej, ułatwiające ich skuteczną realizację i egzekucję.
Brak odniesienia do kompensacji „niskiej emisji”, która byłaby pomocna w przypadku budowania sieci ciepłowniczych i podłączania nowych odbiorców indywidualnych.	Wskazanie możliwości kompensacji źródeł należących do niskiej emisji wspomogłoby proces eliminacji rozproszonych źródeł emisji.
Problem obszaru stref, w których powinno się przeprowadzić proces kompensacji.	Obszary kompensacji nie powinny być określone administracyjne, lecz odnosić się do obszaru przekroczeń w danej strefie. Konieczne jest opracowanie mechanizmu kompensacji oraz zmiana przepisów prawnych tym zakresie precyzujących sposób prowadzenia procedury kompensacji w zakresie obszaru.
Brak integracji baz danych zawierających informacje o źródłach emisji, o wielkości emisji na różnych szczeblach decyzyjnych począwszy od bazy KOBIZE, baz EKOINFONETu oraz baz związanych z opłatami za korzystanie ze środowiska. Dodatkowo tworzone są bazy danych przy okazji różnych projektów, w tym programów ochrony powietrza czy projektów badawczych, które nie są wykorzystywane i nie są integrowane.	Brak jednej bazy danych krajowych, z których można byłoby korzystać przy okazji realizacji wszystkich projektów, dla których wymagane są informacje o wielkości emisji, źródłach emisji oraz parametrach wprowadzania emisji do powietrza kontekście tej bariery należałoby wprowadzić jednolity system zbierania danych i ich wykorzystania na potrzeby różnych projektów i programów w skali kraju. Zarządzanie bazą danych pozwalać musi na dostęp do informacji w każdym momencie.
Brak przepisów prawnych regulujących jakość sprzedawanych paliw stałych.	Rozszerzenie zakresu ustawy o systemie monitorowania i kontrolowania jakości paliw o paliwa stałe, co dałoby Inspekcji Handlowej możliwość ich kontrolowania.
Plany zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe zgodnie z nowymi przepisami, muszą	Należałoby wprowadzić zmianę w tym zakresie nadając moc badania zgodności z programem ochrony powietrza przez

Bariera	Propozycja likwidacji/zmniejszenia bariery
być zgodne z planem zagospodarowania przestrzennego oraz z odpowiednim programem ochrony powietrza. Brakuje na etapie opiniowania i badania przez samorząd województwa obowiązku sprawdzania zgodności z Programem ochrony powietrza. Jest tylko obowiązek zgodności z polityką energetyczną państwa.	samorząd województwa, a w szczególności przez służby odpowiedzialne za ochronę powietrza.
Wejście w życie akcyzy na paliwa (zgodnie z wymogami UE do 2012 i 2014) węgiel, koks i gaz wprowadzonej od GJ energii zawartej w paliwie ma skutki ekonomiczne rzutujące negatywnie na realizację działań zapisanych w programach ochrony powietrza. Konsekwencją wprowadzenia akcyzy na paliwa będzie zwiększenie ceny paliw lepszych ekologicznie, a nadanie lepszej pozycji rynkowej paliwom o mniejszej akcyzie, a jednocześnie gorszych jakościowo, które z punktu widzenia ekologii powinny być ograniczane zwłaszcza w sektorze komunalnym.	Należałoby przeanalizować stan rynkowy paliw stałych pod kątem możliwości: wprowadzenia zasad naliczania akcyzy w taki sposób, aby wyrównać poziom cenowy na rynku detalicznym, aby paliwa gorszej jakości były „mniej atrakcyjne” w stosunku do paliw lepszej jakości, wprowadzenia opłaty/podatku zależnego ekologicznie od jakości paliwa (np.: podatek od zanieczyszczeń zawartych w paliwach stałych) lub innego mechanizmu który promowałby ekologiczne paliwa.
Problem współdziałania samorządów przy realizacji programów ochrony powietrza pojawiający się ze względu na przydzielenie odpowiedzialności za realizację działań naprawczych poszczególnym szczeblom samorządowym.	Należy wprowadzić zmiany prawne, aby realizacja zadań nadanych przez samorząd wojewódzki była możliwa przez samorząd lokalny gminy lub powiatu i mogła być egzekwowalna (sankcje).
Brak źródeł finansowania działań naprawczych i działań krótkoterminowych.	Opracowanie mechanizmu finansowego pozwalającego na skuteczną realizację działań zapisanych w programach ochrony powietrza.

Do innych istotnych barier utrudniających skuteczną realizację działań naprawczych należy zaliczyć:

- niestabilność polityki paliwowej państwa,
- dużą różnicę w cenach paliw ekologicznych i nie ekologicznych na niekorzyść tych pierwszych,
- mała skuteczność narzędzi prawnych w zakresie możliwości ograniczania „niskiej emisji”, w tym brak instrumentów umożliwiających nakładanie obowiązków na osoby fizyczne (np. wymiany kotła) i ich egzekwowania,
- brak środków finansowych na realizację POP,
- brak jednoznacznych zachęt ze strony państwa dla stosowania paliw ekologicznych (niskoemisyjnych),
- niski priorytet ochrony powietrza w hierarchii ważności celów realizowanych przez państwo,
- problem podziału odpowiedzialności pomiędzy powiatem a gminą, starosta nie ma uprawnień do faktycznej realizacji głównych zapisów Programu i nie może zlecić tych zadań gminom,
- znikomy udział źródeł odnawialnych w pokrywaniu zapotrzebowania na ciepło,
- niekorzystna struktura cen paliw i małe dochody społeczeństwa, co skutkuje spalaniem odpadów w piecach,
- niska świadomość społeczeństwa w zakresie zanieczyszczenia powietrza i skutków zdrowotnych z tym związanych,
- brak wpływu lokalnych samorządów na lokalne źródła energii odnawialnej (geotermalnej, wodnej),
- przyzwolenie społeczne na spalanie odpadów w piecach domowych,
- obowiązujące przepisy prawne dają niewielkie możliwości organom ochrony środowiska nałożenia obowiązków, ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza i ich egzekucji

w szczególności dla źródeł małych (w tym indywidualnych systemów grzewczych w budynkach mieszkalnych),

- problemy własnościowe w starych budynkach, które utrudniają podjęcie decyzji o inwestycji,

- zniesienie uprawnień kominiarzy (istniejące w Polsce regulacje prawne, zarówno te zawarte w prawie budowlanym i wydanych do niego przepisach wykonawczych, czy też w ustawie o ochronie przeciwpożarowej budynków są nieprecyzyjne, a często wręcz niejasne, nieczytelne)⁶⁶.

Należy jednoznacznie podkreślić, że bez wsparcia ze strony państwa (legislacyjnego, organizacyjnego i finansowego) realizacja założonych działań jest zdecydowanie utrudniona. Dlatego przed przystąpieniem do realizacji Programu celowe jest wskazanie pewnych propozycji rozwiązań istniejących problemów. Niestety samo opracowanie Programu nie jest w stanie usunąć barier. Jest to pierwszy etap obrazujący skalę problemu i nakreślający kierunki działania zmierzające ku poprawie sytuacji. Konieczne są działania zewnętrzne, obejmujące zaangażowanie jednostek rządowych i władz województwa, mające umożliwić skuteczną jego realizację.

Konieczne są systemowe i długoterminowe działania zmierzające do promocji i wdrożenia założeń Programu. Potrzebne jest też ogromne zaangażowanie i wsparcie ze strony Państwa, przede wszystkim w kwestiach finansowych, ale również prawnych, ułatwiających społeczeństwu podejmowanie decyzji zgodnych z przyjętymi w programie celami i założeniami.

KOSZTY ZEWNĘTRZNE ZŁEJ JAKOŚCI POWIETRZA

Realizacja zaproponowanych w Programie działań, prowadzących do poprawy jakości powietrza, generuje wysokie koszty. Nie są to jednak pieniądze wydane bezpodstawnie, ponieważ poprawa jakości powietrza doprowadzi do redukcji kosztów zewnętrznych złej jakości powietrza. Prace nad oszacowaniem kosztów złej jakości powietrza prowadzone były na etapie przygotowania dyrektywy CAFE, szacowano je na poziomie europejskim. Dotyczyły głównie zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM10 oraz PM2,5.

O kosztach zewnętrznych można mówić, gdy utrata jakiegoś dobra nie jest rekompensowana. W przypadku złej jakości komponentów środowiska koszty zewnętrzne odnoszą się do monetarnej wartości kosztów zdrowotnych, strat w ekosystemach, ubytku plonów rolnych, strat materiałowych i pozostałych strat społecznych związanych z zanieczyszczeniem powietrza, wód, składowaniem odpadów i innymi oddziaływaniami, spowodowanymi produkcją, transportem i zużyciem paliw. Ekologiczny koszt zewnętrzny generowany jest wskutek ograniczenia przydatności poszczególnych komponentów środowiska do pełnienia ich funkcji. Ograniczenie powstaje w wyniku działalności sprawców tych zakłóceń. Niejednoznaczność zdefiniowania praw własności do środowiska sprawia, że sprawcy kosztów, nawet gdy są świadomi, że wprowadzenie zakłóceń do środowiska może naruszyć interesy innych, chętnie przerzucają koszty na innych, gdyż jest to atrakcyjne ekonomicznie.

W literaturze poświęconej typowym kosztom zewnętrznym związanym ze spalaniem energetycznym paliw najwięcej uwagi poświęca się skutkom zdrowotnym. Bardzo szkodliwe są skutki wdychania produktów spalania paliw organicznych takich jak pyły, dwutlenek siarki i tlenki azotu. Przy poziomach stężeń pyłu obecnie występujących na wielu obszarach zurbanizowanych występuje u ludności pogorszenie funkcjonowania płuc, zwiększona częstość występowania chorób układu oddechowego

i naczyniowo-sercowego, zwiększony zakres hospitalizacji oraz umieralności (poniższa tabela).

⁶⁶ Jan Budzynowski: Korporacja Kominiarzy Polskich Służby kominiarskie w UE i w Polsce – ich rola w gminie

Wraz z pyłami emitowane są też toksyczne metale ciężkie (ołów i rtęć powodują trwałe szkody zdrowotne, a pył zawieszony PM10, beryl czy kadm są trujące i rakotwórcze). Już krótkotrwałe narażenie na SO₂ wywołuje nasilenie symptomów chorobowych, a przy długotrwałym narażeniu obserwowano systematycznie zwiększoną umieralność, wzrost przyjęć do szpitala i chroniczne choroby płuc.

Tabela 29 Oszacowana liczba osób w populacji 1 milionowej odczuwająca skutki zdrowotne w ciągu 3 dni występowania podwyższonego stężenia PM10⁶⁷

Wskaźnik skutków zdrowotnych	Liczba osób odczuwających skutki trzydniowego wzrostu stężenia PM10	
	powyżej 50 µg/m ³	powyżej 100 µg/m ³
liczba dodatkowych zgonów	4	8
liczba przyjęć do szpitala z powodu zaburzeń oddechowych	3	6
osobo-dni stosowania substancji rozkurcza oskrzeli	4 863	10 514
osobo-dni zaostrzenia objawów	5 185	11 267

Koszty zewnętrzne szacuje się na podstawie wskaźników częstotliwości występowania (liczby przypadków) oraz szacunkowej wartości kosztów na jeden przypadek. Ich wartości podano w tabeli poniżej. Podana w tabeli szacunkowa wartość statystycznego życia jest określana jak średnia dla krajów UE. W zależności od kraju występują znaczne różnice. Dotyczy to także wartości podawanych dla poszczególnych krajów.

Tabela 30 Szacunkowe wartości jednostkowych zewnętrznych kosztów zdrowotnych⁶⁸

Kategorie kosztów	Wartość [euro]
wartość statystycznego życia człowieka	1 mln euro
skrócenie życia o jeden rok przeliczone według stopy dyskonta 3% (narażenie chroniczne długookresowe)	50 000 euro
skrócenie życia o jeden rok przeliczone według stopy dyskonta 3% (narażenie krótkookresowe).	75 000 euro
dni o ograniczonej aktywności	46 euro na dzień
koszt zwolnienia chorobowego	308 euro/ miesiąc
pobyt w szpitalu na oddziale układu oddechowego	40 euro na dzień
pobyt w szpitalu na oddziale chorób układu krążenia	105 euro na dzień
użycie substancji po ataku astmy	16-33 euro/przypadek
kaszel dziecięcy	38,5 euro/dzień

Uwzględnienie wskazanych wyżej kosztów złej jakości powietrza w rachunku ekonomicznym stawia w zupełnie innym świetle koszty działań naprawczych proponowanych w Programie.

⁶⁷ źródło: A. Strupczewski, U. Radović, Koszty zewnętrzne wytwarzania energii elektrycznej, Biuletyn Miesięczny PSE, styczeń 2006

⁶⁸ źródło: A. Strupczewski, U. Radović, Koszty zewnętrzne wytwarzania energii elektrycznej, Biuletyn Miesięczny PSE, styczeń 2006

SPIS TREŚCI

CHARAKTERYSTYKA OBSZARU OBJĘTEGO PROGRAMEM OCHRONY POWIETRZA.....	1
POŁOŻENIE, DANE TOPOGRAFICZNE I DEMOGRAFIA.....	1
CZYNNIKI KLIMATYCZNE MAJĄCE WPŁYW NA POZIOM SUBSTANCJI W POWIETRZU.....	5
OBSZARY CHRONIONE NA TERENIE STREFY.....	6
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	9
SUBSTANCJA OBJĘTA PROGRAMEM.....	11
WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA.....	12
WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA W STREFIE W LATACH 2010-2014.....	12
WYNIKI POMIARÓW JAKOŚCI POWIETRZA W STREFIE W ROKU BAZOWYM 2015.....	15
WPŁYW SUBSTANCJI OBJĘTYCH PROGRAMEM NA ŚRODOWISKO I ZDROWIE LUDZI.....	18
INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO – EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ EMISJI.....	20
INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA PUNKTOWYCH ŹRÓDEŁ EMISJI.....	20
INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA POWIERZCHNIOWYCH ŹRÓDEŁ EMISJI.....	23
INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ LINIOWYCH.....	26
INWENTARYZACJA I CHARAKTERYSTYKA TECHNICZNO-EKOLOGICZNA ŹRÓDEŁ EMISJI Z ROLNICTWA I ZE ŹRÓDEŁ NIEZORGANIZOWANYCH.....	28
BILANSE ZANIECZYSZCZEŃ.....	30
NAPŁYW ZANIECZYSZCZEŃ SPOZA TERENU STREFY.....	38
OPIS MODELU OBLICZENIOWEGO.....	39
WERYFIKACJA MODELU OBLICZENIOWEGO.....	39
OBLICZENIA I ANALIZA STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA W ROKU BAZOWYM 2015.....	40
ANALIZA UDZIAŁU GRUP ŹRÓDEŁ EMISJI - PROCENTOWY UDZIAŁ W ZANIECZYSZCZENIU POWIETRZA POSZCZEGÓLNYCH GRUP ŹRÓDEŁ EMISJI I POSZCZEGÓLNYCH ŹRÓDEŁ EMISJI.....	43
CZAS POTRZEBNY NA REALIZACJĘ CELÓW PROGRAMU I PROGNOZY EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ DO POWIETRZA.....	45
CZAS POTRZEBNY NA REALIZACJĘ CELÓW PROGRAMU.....	45
PROGNOZY EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ DO POWIETRZA DLA ROKU PROGNOZY - 2025.....	45
OBLICZENIA I ANALIZA STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA DLA ROKU 2025.....	49
PODSUMOWANIE ANALIZ STANU ZANIECZYSZCZENIA POWIETRZA.....	52
DZIAŁANIA NAPRAWCZE, KTÓRE NIE ZOSTAŁY WYTYPOWANE DO WDRAŻANIA.....	53
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH.....	53
EFEKTYWNOŚĆ EKOLOGICZNA I EKONOMICZNA POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ NAPRAWCZYCH.....	59
BARIERY MOGĄCE MIEĆ WPŁYW NA REALIZACJĘ ZADAŃ NAPRAWCZYCH.....	65
KOSZTY ZEWNĘTRZNE ZŁEJ JAKOŚCI POWIETRZA.....	68

SPIS RYSUNKÓW

RYSUNEK 1. LOKALIZACJA STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA.....	2
RYSUNEK 2 SKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW W MIEŚCIE BYDGOSZCZ.....	3
RYSUNEK 3 STREFY ZABUDOWY MIASTA BYDGOSZCZ.....	5
RYSUNEK 4 TERENY ZIELENI MIASTA BYDGOSZCZ.....	8
RYSUNEK 5 OBSZARY NATURA 2000 NA TERENIE MIASTA BYDGOSZCZ.....	9
RYSUNEK 6 LICZBA DNI Z PRZEKROCZENIEM DOPUSZCZALNEGO POZIOMU 24-GODZ. DLA PYŁU PM10 NA PRZESTRZENI LAT 2010-2014, NA STACJACH POMIAROWYCH W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ.....	14
RYSUNEK 7 STĘŻENIA ŚREDNIOROCZNE PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA PRZESTRZENI LAT 2010-2014, NA STACJACH POMIAROWYCH W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ.....	14
RYSUNEK 8 LICZBA DNI Z PRZEKROCZENIEM DOPUSZCZALNEGO POZIOMU 24-GODZ. DLA PYŁU PM10 W POSZCZEGÓLNYCH MIESIĄCACH W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA W 2015 R.....	16
RYSUNEK 9. PRZEBIEG ZMIENNOŚCI STĘŻEŃ 24-GODZINNYCH PYŁU PM10 W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA W 2015 ROKU.....	16
RYSUNEK 10 LOKALIZACJA STACJI POMIAROWYCH MIERZĄCYCH STĘŻENIE PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA.....	17
RYSUNEK 11 SYSTEM ZAOPATRZENIA W CIEPŁO MIASTA BYDGOSZCZ.....	24
RYSUNEK 12 DOSTOSOWANIE SYSTEMU GAZOWNICZEGO DO POTRZEB MIASTA.....	25
RYSUNEK 13 PROCENTOWE UDZIAŁY POSZCZEGÓLNYCH ŹRÓDEŁ EMISJI W ROCZNEJ EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ.....	30
RYSUNEK 14 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z EMITORÓW LINIOWYCH (DROGI KRAJOWE I WOJEWÓDZKIE) NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	31
RYSUNEK 15 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z EMITORÓW LINIOWYCH (DRÓG LOKALNYCH) NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	32
RYSUNEK 16 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z EMITORÓW PUNKTOWYCH NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	33
RYSUNEK 17 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z EMITORÓW POWIERZCHNIOWYCH NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	34
RYSUNEK 18 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI NIEZORGANIZOWANEJ PYŁU PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	35
RYSUNEK 19 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z ROLNICTWA (HODOWLA) NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	36
RYSUNEK 20 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z ROLNICTWA (NAWOŻENIE) NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	37
RYSUNEK 21 ROZKŁAD PRZESTRZENNY EMISJI PYŁU PM10 Z ROLNICTWA (UPRAWY) NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015.....	38
RYSUNEK 22 ROZKŁAD STĘŻEŃ ŚREDNIOROCZNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA, W ROKU BAZOWYM 2015.....	41
RYSUNEK 23 ROZKŁAD PRZEKROCZEŃ DOPUSZCZALNEJ WARTOŚCI STĘŻENIA 24-GODZINNEGO DLA PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA, W ROKU BAZOWYM 2015.....	42
RYSUNEK 24 UDZIAŁ POSZCZEGÓLNYCH ŹRÓDEŁ EMISJI W EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10, NA TERENIE STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA W 2015 ROKU.....	44
RYSUNEK 25 MAPA ROZKŁADU STĘŻEŃ ŚREDNIOROCZNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ.....	50
RYSUNEK 26 ROZKŁAD STĘŻEŃ 24 GODZINNYCH PYŁU PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU PROGNOZY 2025.....	51
RYSUNEK 27 SZACUNKOWE ŚREDNIE KOSZTY INWESTYCYJNE DLA RÓŻNYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ ZWIĄZANYCH Z REDUKCJĄ EMISJI Z INDYWIDUALNYCH SYSTEMÓW GRZEWCZYCH.....	62
RYSUNEK 28 SZACUNKOWY ŚREDNI EFEKT EKOLOGICZNY DZIAŁAŃ/INWESTYCJI W POSTACI WIELKOŚCI REDUKCJI EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10.....	63
RYSUNEK 29 SZACUNKOWY ŚREDNI KOSZT UZYSKANIA ENERGII CIEPLNEJ.....	64

SPIS TABEL

TABELA 1 UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA BYDGOSZCZ	10
TABELA 2 WYNIKI KLASYFIKACJI STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA ZE WZGLĘDU NA PRZEKROCZENIA POZIOMÓW DOPUSZCZALNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10	11
TABELA 3 WARTOŚCI KRYTERIALNE DO KLASYFIKACJI STREF DLA TERENU KRAJU, ZE WZGLĘDU NA OCHRONĘ ZDROWIA - WARTOŚĆ POZIOMÓW DOPUSZCZALNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10	12
TABELA 4 WYNIKI POMIARÓW PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA W LATACH 2010-2014.....	13
TABELA 5 WYNIKI POMIARÓW PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W 2015 ROKU.....	15
TABELA 6 CHARAKTERYSTYKA STACJI POMIAROWYCH MIERZĄCYCH STĘŻENIE PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ	18
TABELA 7 ZESTAWIENIE JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH O NAJWIĘKSZEJ WIELKOŚCI EMISJI PUNKTOWEJ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA OBSZARZE STREFY	22
TABELA 8 CHARAKTERYSTYKA SIECI GAZOWEJ W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA	25
TABELA 9 ŁADUNEK ZANIECZYSZCZEŃ ZE ŹRÓDEŁ POWIERZCHNIOWYCH W PODZIALE NA OBSZARY BILANSOWE STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA W ROKU BAZOWYM 2015	26
TABELA 10 ŁADUNEK PYŁU PM10 ZE ŹRÓDEŁ LINIOWYCH NA TERENIE STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA W ROKU BAZOWYM 2015	28
TABELA 11 ŁADUNEK EMISJI NIEZORGANIZOWANEJ PYŁU PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015	29
TABELA 12 ŁADUNEK EMISJI Z ROLNICTWA PYŁU PM10 NA TERENIE STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015	29
TABELA 13 ZESTAWIENIE EMISJI PYŁU PM10 ZE ŹRÓDEŁ ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE STREFY AGLOMERACJA BYDGOSKA W ROKU BAZOWYM 2015.....	30
TABELA 14 ZESTAWIENIE WIELKOŚCI EMISJI NAPŁYWOWEJ Z PASA 30 KM NA TEREN STREFY AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W ROKU BAZOWYM 2015	39
TABELA 15 WERYFIKACJA WARTOŚCI STĘŻEŃ Z MODELOWANIA MATEMATYCZNEGO NA PODSTAWIE WARTOŚCI ZMIERZONYCH NA STACJI POMIAROWEJ W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ	40
TABELA 16 CHARAKTERYSTYKA OBSZARU PRZEKROCZEŃ STĘŻEŃ PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJA BYDGOSKA.....	41
TABELA 17 CHARAKTERYSTYKA OBSZARU PRZEKROCZEŃ STĘŻEŃ 24 GODZINNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ	43
TABELA 18 ZESTAWIENIE PARAMETRÓW STATYSTYCZNYCH PRZESTRZENNEGO ROZKŁADU UDZIAŁU GRUP ŹRÓDEŁ EMISJI W STĘŻENIACH ŚREDNIOROCZNYCH PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 NA TERENIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ W 2015 ROKU.....	43
TABELA 19 PORÓWNANIE EMISJI PUNKTOWEJ W ROKU BAZOWYM I W PROGNOZIE DLA ROKU 2025.....	46
TABELA 20 PORÓWNANIE EMISJI POWIERZCHNIOWEJ DLA ROKU BAZOWEGO I ROKU PROGNOZY 2025	47
TABELA 21 PORÓWNANIE EMISJI LINIOWEJ W ROKU I BAZOWYM I W ROKU PROGNOZY 2025.....	48
TABELA 22 PORÓWNANIE EMISJI Z ROLNICTWA W ROKU BAZOWYM I W ROKU PROGNOZY 2025	48
TABELA 23 PORÓWNANIE EMISJI NIEZORGANIZOWANEJ DLA ROKU BAZOWEGO I ROKU PROGNOZY 2025	48
TABELA 24 PORÓWNANIE EMISJI NAPŁYWOWEJ W ROKU BAZOWYM I W ROKU PROGNOZY 2025	49
TABELA 25 PORÓWNANIE EMISJI PYŁU PM10 W ROKU BAZOWYM I W ROKU PROGNOZY W STREFIE AGLOMERACJI BYDGOSKIEJ.....	49
TABELA 26 ZESTAWIENIE PARAMETRÓW KOTŁÓW I PALIW ORAZ KOSZTÓW INWESTYCYJNYCH I EKSPLOATACYJNYCH DLA INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW DOMOWYCH.....	61
TABELA 27 WSKAŹNIKI KOSZTOWE REDUKCJI EMISJI PYŁU ZAWIESZONEGO PM10 Z INDYWIDUALNYCH SYSTEMÓW GRZEWCZYCH.....	64
TABELA 28 BARIERY EFEKTYWNEGO WDRAŻANIA I EGZEKUCJI DZIAŁAŃ PROPONOWANYCH W POP I PROPOZYCJE ICH OGRANICZENIA	66
TABELA 29 OSZACOWANA LICZBA OSÓB W POPULACJI 1 MILIONOWEJ ODCZUWAJĄCA SKUTKI ZDROWOTNE W CIĄGU 3 DNI WYSTĘPOWANIA PODWYŻSZONEGO STĘŻENIA PM10	69
TABELA 30 SZACUNKOWE WARTOŚCI JEDNOSTKOWYCH ZEWNĘTRZNYCH KOSZTÓW ZDROWOTNYCH.....	69